

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

İşletme Anabilim Dalı

Yönetim ve Organizasyon Bilim Dalı

**GİRİŞİMCİ KADINLARIN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ VE
YETİŞTİRİLME STİLLERİ ÜZERİNE BİR
DEĞERLENDİRME**

Anıl BOZ

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2012

**GİRİŞİMCİ KADINLARIN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ VE
YETİŞTİRİLME STİLLERİ ÜZERİNE BİR
DEĞERLENDİRME**

Anıl BOZ

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

İşletme Anabilim Dalı

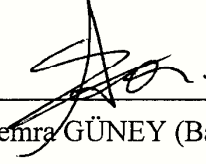
Yönetim ve Organizasyon Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

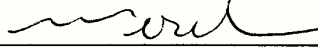
Ankara, 2012

KABUL VE ONAY

Anıl BOZ tarafından hazırlanan “Girişimci Kadınların Kişilik Özellikleri ve Yetiştirilme Stilleri Üzerine Bir Değerlendirme” başlıklı bu çalışma 17/05/2012 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

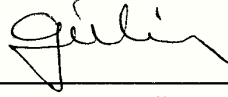
Prof. Dr. Semra GÜNEY (Başkan)

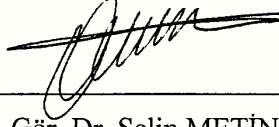
Prof. Dr. Azize ERGENELİ (Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Arzu İLSEV

Yrd. Doç. Dr. Güler SAĞLAM ARI

Öğr. Gör. Dr. Selin METİN CAMGÖZ

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Armağan TARIM

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıyı kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde , tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

17/05/2012

Anıl BOZ

Bana hayat veren, yaşam kaynağım

biricik annem İlham BOZ ...

ve biricik babam Ahmet BOZ 'a ...

TEŞEKKÜR

Tez konumun belirlenmesinden, literatür, analizler ve sonuca kadar bütün çalışmam süresince verdiği destek için; kişiliği, mesleki tecrübesi, yansıttığı güven duygusuyla her zaman örnek aldığım, kendimi geliştirmem konusunda bana her zaman destek olan ve kendisiyle çalışmaktan gurur duyduğum değerli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Azize ERGENELİ'ye sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Gerek anketlerimin dağıtılması sürecinde, gerekse motivasyonumu düşürdüğüm zamanlarda sevgi ve anlayışlarıyla her zaman yanımda olan, aldığım her kararda ve kritik noktalarda sonucu ne olursa olsun sevgilerini yüreğenden hissettiğim ve hep layık olmaya çalıştığım biricik annem İlham BOZ'a ve babam Ahmet BOZ'a minnetlerimi sunarım.

Araştırmada kullanılan anket formlarımın katılımcılara ulaştırılması ve kullanıma hazır hale getirilmesinde emeği geçen arkadaşlarım Elvin ELMACI, abisi Erdal ELMACI, Dilek BUKE'ye, desteklerini her zaman yanımda hissettiğim meslektaşlarım Araş. Gör. Selma GÜLTEKİN ve Araş. Gör. Aslıhan TAŞDEMİR'e

Yorulduğum ve bunaldığım her noktada yanımda olan, güveni, anlayışı, sabrı ve sevgisiyle beni mutlu eden Oğuz SEMERCİ'ye çok teşekkür ederim.

Analizlerimin değerlendirilmesinde ve yeni analiz yöntemlerinin uygulanmasında yardımlarını esirgemeyen ve değerli zamanlarını bana ayıran Öğr. Gör. Dr. Selin METİN CAMGÖZ'e, Öğr. Gör. Dr. Özge TAYFUR'a ve o sıralarda doktora öğrencisi olan Savaş MUTLU'ya teşekkürü bir borç bilirim.

Son olarak; zaman ve emek vererek anketlerimi cevaplayan tüm katılımcılara ayrıca teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

BOZ, Anıl. *Girişimci Kadınların Kişilik Özellikleri ve Yetiştirilme Stilleri Üzerine Bir Değerlendirme*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2012

Günümüzde büyük firmaların ekonomiye yön verme gücü geçmişe göre azaldığı için girişimciliğin rolü, araştırmacıların ilgisini çekmektedir. Ülkeler girişimciliği ekonomik canlılık adına ümit verici bir kaynak olarak görmekteydi ve böylece girişimciliğin popülerliği son yirmi yılda önemli ölçüde yükseldi. Bu önemli yükselişin sebeplerinden biri de; ekonomik krizlerle küçülmeye giden firmalar nedeniyle işsiz kalan bireylerin girişimciliği düşünüp ekonomik ihtiyaçlarını karşılamak için bağımsız olmaya çalışmalarıdır.

Girişimciliğin öneminin anlaşılması ve artması ile birlikte, girişimcilerin profilleri ilginç bir tartışma konusu haline gelmiştir. Bu noktada görülmüştür ki girişimciliğin tanımı veya kişilik özellikleri ile ilgili ortak bir görüş bulunmamaktadır. Bazı araştırmacılar girişimcilik özelliklerinin doğuştan geldiğini ve girişimcilerin benzer özelliklere sahip olduğunu düşünmekte, bazı araştırmacılar ise bu özelliklerin öğrenilebileceğini ve özellikle girişimcilik ruhuna sahip aile bireylerinin çocuklara risk, sorumluluk alma, özgüven ve içsel kontrol gibi özellikleri kazandırabileceklerini savunmaktadırlar.

Kadınların sahip olduğu işletme sayısı dünya genelinde hızla artmakta ve karşılaştıkları engellere rağmen çoğunluğu küçük ölçekli olan işletmeler büyük ve karlı hale gelmektedir. 2020 yılına kadar tüm işletmelerin %40 ila 50'sinin kadınlara ait olacağı tahmin edilmektedir. Bazı araştırmalarda kadınların sahip olduğu kimi işletmelerin oldukça yüksek gelirler elde ettiği ortaya konulmaktadır. Tüm bu nedenlerle kadın girişimciliğinin teşvik edilmesi amacıyla, kişilik özellikleri ve ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları gibi motive edici faktörlerin araştırılması ve bu sayede girişimcilerin profillerinin açığa çıkarılması gerekli görünmektedir.

Bu çalışmada 104 girişimci kadın ve 108 girişimci olmayıp kamu sektöründe çalışan kadın, üç bölümden oluşan anketi cevaplamıştır. Kişilik özellikleri, "Beş Faktör Kişilik Özellikleri Anketi" ile, yetiştirilme tarzları ise Sümer (1999) tarafından geliştirilen "Algılanan Çocuk Yetiştirme Anketi" ile ölçülmüştür. Son bölümde ise yaş, anne-baba eğitim durumu, yaşadıkları şehir gibi demografik sorular yöneltilmiştir.

Yapılan analizler sonucunda girişimci olan ve olmayan kadınların baba yetiştirme stillerinde ve bu kadınların uyumluluk ve deneyime açık olma bakımından kişilik özelliklerinde anlamlı farklar olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmada girişimci ve girişimci olmayan kadınların kişilik özelliklerinin ve annelerinin-babalarının çocuk yetiştirme stillerinin farklılıkları incelenerek bu alandaki çalışmalara katkıda bulunulacağı ümit edilmektedir.

Anahtar kelimeler; Girişimcilik, kadın girişimciler, çocuk yetiştirme stilleri, kişilik özellikleri

ABSTRACT

BOZ, Anil. *Women Entrepreneurs' Personality Characteristic and Their Families' Parenting Styles Profile*, Master Dissertation, Ankara, 2012

The role of entrepreneurship in today's economy is attracting the researchers' attention, because big business has become less important leading economic force than in the past. Countries have discovered entrepreneurship as a promising source of economic vitality and its popularity has increased dramatically during the past two decades. One of the reasons for this popularity is the downsizing practice of big firms due to economic crisis; many unemployed individuals tried to consider entrepreneurship to become independent in pursuing their economic needs.

As the recognition of the importance of entrepreneurship to the economy has increased, the profile of entrepreneurs became an interesting issue to discuss. At this point it seems there is no consensus concerning the definition of entrepreneurship and the personality characteristics associated with it. Although some researchers think that entrepreneurs are born with some special entrepreneurial personality and they tend to have similar personality characteristics, some others believe that entrepreneurship can be assume and especially parents with entrepreneurial spirit may help children responsibility and risk taking and develop characteristics such as self-confidence, internal locus of control.

The number of women-owned businesses increases at a rapid scale throughout the world as well and despite the obstacles they face, many small businesses become large and profitable. It is estimated that by the year 2020, 40 to 50 percent of all businesses will be owned by women. A number of studies reported that some women-owned businesses generated very high amounts of revenues. Therefore, in order to encourage women entrepreneurship it seems fruitful to clarify the profile of those entrepreneurs by investigating their personality characteristics and their parents' parenting styles as motivating factors.

In this study 104 women entrepreneurs and 108 women who are not entrepreneurs but working in public sector filled out the questionnaires consisting of three parts. Their personality characteristics were measured by the "Big Five Inventory Questionnaire" and parenting styles of their parents were identified by "Perceived

Parenting Styles Questionnaire” that was developed by Sümer (1999). In the last part; demographic questions such as age, education level of parents and place of residence were asked.

The analysis results showed that women entrepreneurs’ and non-entrepreneurs’ father parenting styles and their personality characteristics of conscientiousness and openness to experience were significantly different. It is hoped to contribute the researchs in this field, by examining differences between entrepreneurs and non-entrepreneurs in their personality characteristics and their mother-father parenting styles.

Key Words: Entrepreneurship, women entrepreneurs, parenting styles, personality characteristics

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
ADAMA.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	xi
TABLolar DİZİNİ	xii
GİRİŞ.....	1

I.BÖLÜM

GİRİŞİMCİLİK, KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ VE ÇOCUK YETİŞTİRME STİLLERİNE YÖNELİK TEMEL KAVRAMLAR

I.I.GİRİŞİMCİLİK KAVRAMI VE TARİHİ	4
I.I.I. TÜRKİYE'DE GİRİŞİMCİLİK	9
I.I.I.I. 1923-1930 ULUSAL EKONOMİNİN KURULMASI	11
I.I.I.II. 1930-1950 DEVLETÇİLİK DÖNEMİ	12
I.I.I.III. 1950-1970 LİBERAL EKONOMİ VE PLANLI DÖNEM	13
I.I.I.IV. 1970-1980 İTHAL İKAMESİ DÖNEMİ	14
I.I.I.V. 1980 VE SONRASI DIŞA AÇIK EKONOMİ DÖNEMİ.....	14
I.I.II. GİRİŞİMCİLİĞE ETKİ EDEN FAKTÖRLER	21
I.II. KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ	25
I.II.I. AYIRICI ÖZELLİK YAKLAŞIMI: BEŞ FAKTÖR KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ YAKLAŞIMI	30
I.II.II. GİRİŞİMCİLİK VE KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ.....	37
I.III. ANNE-BABALIK VE ÇOCUK YETİŞTİRME STİLLERİ.....	41
I.III.I. ÇOCUK YETİŞTİRME STİLLERİ ÜZERİNE GELİŞTİRİLEN BOYUTLAR VE YAPILAN ÇALIŞMALAR	49

II.BÖLÜM

ALAN ARAŞTIRMASI

II.I. ARAŞTIRMANIN AMACI	65
II.II. VERİ TOPLAMA	67
II.II.I. ÇALIŞMA GRUBUNA İLİŞKİN BULGULAR	68
II.III. ÖN ANALİZLER	71
II.III.I. VERİLERİN KODLANMASI, TEMİZLENMESİ VE TANIMLAYICI	
İSTATİSTİKLER	71
II.III.II. DEĞİŞKENLERİN GÜVENİLİRLİK ANALİZLERİ	73
II.IV. DOĞRULAYICI FAKTÖR ANALİZLERİ.....	78
II.IV.I. ANNE'NİN ÇOCUK YETİŞTİRME STİLİ BOYUTLARININ	
DOĞRULAYICI FAKTÖR ANALİZİ	78
II.IV.II. BABA'NİN ÇOCUK YETİŞTİRME STİLİ BOYUTLARININ	
DOĞRULAYICI FAKTÖR ANALİZİ	85
II.IV.III. BEŞ FAKTÖR KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ BOYUTLARININ	
DOĞRULAYICI FAKTÖR ANALİZİ	91
II.V. VERİLERİN ANALİZİ VE BULGULAR	99
GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	104
KAYNAKÇA	113
EKLER.....	130

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo.II.1	Çalışmaya Katılan Girişimci ve Girişimci Olmayan Kadınların Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı	68
Tablo.II.2	Çalışmaya Katılan Girişimci ve Girişimci Olmayan Kadınların Yetiştirme Yerlerine Göre Dağılımı	69
Tablo.II.3	Çalışmaya Katılan Girişimci ve Girişimci Olmayan Kadınların Annelerinin ve Babalarının Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı	69
Tablo.II.4	Çalışmaya Katılan Girişimci ve Girişimci Olmayan Kadınların Babalarının İş/Meslek Durumlarına Göre Dağılımı.....	70
Tablo.II.5	Çalışmaya Katılan Girişimci ve Girişimci Olmayan Kadınların Annelerinin İş/Meslek Durumlarına Göre Dağılımı	70
Tablo.II.6	Çalışmaya Katılan Bireylerin Ailelerinde Girişimci Olup Olmama Durumuna Göre Dağılımı.....	71
Tablo.II.7	Soru Kağıdında Kullanılan İfadelerin Tanımlayıcı İstatistikleri	73
Tablo.II.8	Değişkenlerin DFA Öncesi Güvenilirliğine İlişkin Sonuçlar	77
Tablo.II.9	Anne Çocuk Yetiştirme Stillerinin DFA öncesi Regresyon Değerleri	79
Tablo.II.10	Anne Çocuk Yetiştirme Stillerinin DFA Öncesi Standartlaştırılmış Regresyon Değerleri	80
Tablo.II.11	Anne Çocuk Yetiştirme Stillerinin DFA Öncesi Model Uyum Değerleri	81
Tablo.II.12	Yapılan Düzeltmeler Sonucunda Elde Edilen Modellerin Uyum İndeksleri.....	82
Tablo.II.13	Anne Çocuk Yetiştirme Stillerinin DFA Sonrası Regresyon Değerleri	84
Tablo.II.14	Anne Çocuk Yetiştirme Stillerinin DFA Sonrası Standartlaştırılmış Regresyon Değerleri	84
Tablo.II.15	Baba Çocuk Yetiştirme Stillerinin DFA öncesi Regresyon Değerleri	86
Tablo.II.16	Baba Çocuk Yetiştirme Stillerinin DFA Öncesi Standartlaştırılmış Regresyon Değerleri	86

Tablo.II.17	Baba Çocuk Yetiştirme Stillerinin DFA Öncesi Model Uyum Değerleri	87
Tablo.II.18	Yapılan Düzeltmeler Sonucunda Elde Edilen Modellerin Uyum İndeksleri	88
Tablo.II.19	Baba Çocuk Yetiştirme Stillerinin DFA Sonrası Regresyon Değerleri	89
Tablo.II.20	Baba Çocuk Yetiştirme Stillerinin DFA Sonrası Standartlaştırılmış Regresyon Değerleri	90
Tablo.II.21	Beş Faktör Kişilik Özellikleri Boyutlarının DFA Öncesi Regresyon Değerleri.....	92
Tablo.II.22	Beş Faktör Kişilik Özellikleri Boyutlarının DFA Öncesi Standartlaştırılmış Regresyon Değerleri	93
Tablo.II.23	Beş Faktör Kişilik Özellikleri Boyutlarının DFA Öncesi Model Uyum Değerleri.....	94
Tablo.II.24	Yapılan Düzeltmeler Sonucunda Elde Edilen Modellerin Uyum İndeksleri	95
Tablo.II.25	Beş Faktör Kişilik Özellikleri Boyutlarının DFA Sonrası Regresyon Değerleri.....	97
Tablo.II.26	Beş Faktör Kişilik Özellikleri Boyutlarının DFA Sonrası Standartlaştırılmış Regresyon Değerleri	98
Tablo.II.27	Değişkenlerin DFA Sonrası Güvenilirliğine İlişkin Sonuçlar	99
Tablo.II.28	Hipotezlerin Test Sonuçları	100
Tablo.II.29	Çalışmanın Bulguları	102

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil.1.1	Aile Genel Modeli	45
Şekil.1.2	Ailenin Girişimcilik Üzerine Etkisi	62
Şekil.2.1	Anne Çocuk Yetiştirme Stili Boyutlarının Doğrulayıcı Faktör Analizindeki Faktör Yapısı	79
Şekil.2.2	Anne Çocuk Yetiştirme Stili Boyutlarının Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonrası Faktör Yapısı	83
Şekil.2.3	Baba Çocuk Yetiştirme Stili Boyutlarının Doğrulayıcı Faktör Analizindeki Faktör Yapısı	85
Şekil.2.4	Baba Çocuk Yetiştirme Stili Boyutlarının Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonrası Faktör Yapısı	89
Şekil.2.5	Beş Faktör Kişilik Özellikleri Boyutlarının Doğrulayıcı Faktör Analizindeki Faktör Yapısı	91
Şekil.2.6	Beş Faktör Kişilik Özellikleri Boyutlarının Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonrası Faktör Yapısı	96

GİRİŞ

Girişimcilik insanoğlunun varlığından itibaren var olan bir olgudur. İnsanoğlu her zaman yaşamını devam ettirebilmek için ihtiyaçlarını karşılama eğiliminde olmuş, risk ve yenilik peşinde koşmuştur. İlkel insanın risk alıp, yenilik yaparak gerçekleştirdiği tüm faaliyetler günümüz anlayışındaki girişimcilik faaliyetleriyle uyumaktadır ancak tüm bunlar hayatta kalma amacıyla yapılmıştır.

Dünya düzeninde sanayi devrimiyle beraber birçok ekonomik olgunun içeriği, tanımı ve karşılığı değişime uğramıştır. İnsan gücünün en değerli üretim aracı olduğu dönemlerden makineleşmeye, kapalı ekonomilerden açık ekonomilere, kamusal sermayeden özel sermayeye ve girişimciliğin önemli bir kalkınma aracı olduğu dönemlere geçiş gözlemlenmiştir. Günümüzde girişimcilik tüm dünya ülkelerinin ekonomilerinde önemini korumaktadır. İstihdam, üretim, ticaret, tanıtım, markalaşma gibi birçok önemli kavramın altında girişimciliğin desteklenmesi ve geliştirilmesi yatmaktadır.

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de girişimcilik alanında son 30 yılda önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Sivil toplum kuruluşlarının, devlet kurumlarının, bankaların ve eğitim kurumlarının girişimciliği sık sık dile getirip önemini vurgulaması, finansal açıdan desteklemesi ve gerekli eğitimsel altyapıyı sağlamaya başlaması ile girişimcilik ülkemizde de yükselen bir değer olmuştur. Ancak tüm bunlar ülkemizin OECD ülkeleri arasında girişimcilik konusunda geri kalmasını engelleyememiştir.

Son 20 yılda girişimcilik üzerine yapılan akademik çalışmalarda da artış gözlenmiş ve girişimciliğin farklı açılardan ele alındığı görülmüştür. Kadın istihdamının bir diğer önemli ekonomik olgu olduğu ülkemizde girişimcilik alanında da kadının rolü, karşılaştığı engel ve sorunlar, kadını girişimciliğe iten faktörler gibi farklı konularda çalışmalara rastlanmıştır. Araştırmacılar girişimciliği kişilik, ekonomik durum, sosyal statü, toplumun girişimcilik algısı gibi farklı açılardan ele almışlardır. Her konuda olduğu gibi girişimcilik konusunda da toplumdaki normların, geleneklerin, değerlerin ve inanışların kısacası kültürün etkisi yadsınamaz bir gerçektir.

Bireyler dünyaya geldikleri andan itibaren sosyalleşmeye başlarlar. Sosyalleşme bireyin uzun vadede toplumun etkin bir üyesi olarak yaşamını sürdürme sürecidir. Bu süreçleri şekillendiren en önemli faktör ise bireylerin içinde büyüdükleri ortam yani ailedir. Bireyin bulunduğu toplumla arasındaki bağı kurduğu ilk yer ailedir. Toplumun kültürü aileyi, aile ise çocukları şekillendirir. İnsan gelişimi; kültür ve tarihin dil, alet kullanımı ve anne-baba eğitimleri yoluyla öğrenme ve bilişsel gelişimi şekillendirdiği bir süreçtir. Dolayısıyla sosyalleşme de çocuk ve onu yetiştiren aile arasında aktif bir etkileşim ve aynı zamanda farklı sosyokültürel ve ekonomik ortamlarda çeşitlilik gösteren bir süreçtir (Kağıtçıbaşı, 2010). Dolayısıyla bütün insanlar hem kalıtım hem de çevrenin ortak eserleridirler. Sosyo-kültürel faktörler, aile, eğitim kurumları, sosyal statü gibi faktörler kişiliği etkileyen çevresel faktörler olarak sıralanabilir.

Çocuğun aile içindeki yetiştirilme stilleri benlik oluşumu, kendine güven gibi kişilik özelliklerinin oluşmasına zemin hazırlamakta ve tüm bunlar ilerideki tercihlerini, yaşam biçimini etkilemektedir. Bireyler belli bir yaşa geldikten sonra aldıkları eğitim, benimsedikleri değer ve inanışlar doğrultusunda hayatlarında ciddi adımlar atarlar. Bu adımların en önemlilerinden biri de meslek seçimidir. Kişi ailesi, yakın çevresinde gördüğü rol modellerden, aldığı eğitimden, aile yönlendirmelerinden ve toplumsal değerlerden etkilenecek bu kararları verir.

Girişimcilik gibi risk, yaratıcılık, yüksek enerji ve sorumluluk gerektiren bir alanda faaliyet gösterebilmek ise özellikle toplumumuzda kadınlar için oldukça ciddi ve meşakkatli bir süreçtir. İlgili yazın ve kadın girişimciliğinin içerdiği kavramlar doğrultusunda kadınları girişimciliğe yönlendiren, teşvik edebilecek ya da engelleyebilecek aile ve kişilik özelliklerini detaylı inceleyebilmek ve bu alana dikkat çekmek amacıyla kadın girişimcilerin ve girişimci olmayan çalışan kadınların kişilik özellikleri ve anne babalarının kendilerini yetiştirme stilleri üzerine bir çalışma yapılmasına karar verilmiştir.

Çalışmada kadın girişimcilerle girişimci olmayan kadınların yetiştirilme stilleri ve kişilik özellikleri arasında anlamlı farklar olup olmadığına açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla bireylerin kişilik özellikleri ve anne ve babalarının çocuk yetiştirme stilleri değerlendirilmiştir. Değerlendirme kriterleri kapsamında bireylerin kişilik özellikleri ve

anne ve babalarının çocuk yetiştirme stilleri elde edilerek bir kavramsal model oluşturulmuştur.

Çalışmanın ilk bölümünde araştırmanın amacına ve sonuçlarına ilişkin yorumlara temel oluşturması sebebiyle, girişimcilik, kişilik özellikleri ve çocuk yetiştirme stillerine ait alan yazınına yer verilmiştir. Bu doğrultuda ilk kısımda girişimcilik tanımı, tarihi, kadın girişimciliği, girişimcilik yaklaşımları ve girişimciliğe etki eden faktörler ele alınmıştır. İkinci kısımda kişilik tanımı, çalışmada kullanılan beş faktör kişilik özellikleri kuramı ve girişimciliğe etki eden kişilik özelliklerine yer verilmiştir. Literatür taramasının son kısmında ise çocuk yetiştirme stilleri, geliştirilen boyutlar konu ile ilgili yapılan yurtiçi ve yurtdışı çalışmalara değinilmiştir. Alan çalışmasının yer aldığı bölümde ise araştırmanın amacı, hipotezler, uygulama ve uygulama sonuçlarına yer verilmiş; uygulamadan elde edilen sonuçlar literatür doğrultusunda tartışılarak, öneriler ve gelecek çalışmalara ilişkin tavsiyelerde bulunulmuştur.

I.BÖLÜM

GİRİŞİMCİLİK, KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ VE ÇOCUK YETİŞTİRME STİLLERİNE YÖNELİK TEMEL KAVRAMLAR

I.I. GİRİŞİMCİLİK KAVRAMI VE TARİHİ

Girişim veya eski kullanıldığı haliyle “teşebbüs” kelimesi Arapça’da yapışkan anlamına gelen “şebıs” kelimesinden türetilmiştir. Buna göre teşebbüs “yapışmak, elinde tutmak, tuttuğunu bırakmamak” anlamlarına gelmektedir. İbni Haldun’un tanımında müteşebbüs; “Husumete kadir, hesap-kitapta mahir” kişidir. Husumet burada cesaret etmek, rekabette bulunma anlamlarında kullanılmıştır. Türkçemizdeki girişim kavramının kökü ise “gir” emir kipinden türemiştir. “Gir” emir kipi bir yerden bir yere geçmek, bir işe başlamak, atak davranmak anlamlarında kullanılmaktadır. Türkçe’ye girişimci olarak çevrilen kelimenin literatürdeki karşılığı “entrepreneur” ise Fransızca “entreprendre”den gelir ve üstlenmek, sorumluluğunu almak, işe girişmek anlamındadır (Türkoğlu, 2007).

Girişimcilik en dar anlamıyla; fikirleri ortaya koyma, onları ürün veya hizmete dönüştürme, daha sonra da pazara sunma faaliyetinden oluşmaktadır. Bir başka tanıma göre ise; girişimci yeni şeyleri tasarlarken yaratıcılığını ortaya koyan, bunları uygulamaya dönüştürmek için istek ve şevkini kullanan kişidir (Kao 1989; Zhao, 2005).

Fırsatların görülmesi, bu fırsatların değerlendirilmesi, fırsatlardan yararlanmak için kaynakların riske edilmesi, fikirlerin bir yatırıma dönüşme sürecinin yönetilmesi ve bütün bunlardan bir değer yaratılması vasfına sahip kişiler girişimcilik özelliklerini yansıtan kişilerdir. Buna göre dünyadaki girişimcilerin en genel ortak özellikleri; başkalarının baktığı fakat göremediği fırsatları görüp onları birer iş fikrine dönüştürebilmesi ve risk almaya yatkın cesaretleri olarak sıralanabilir (Titiz, 1994). Bu durumda girişimcilik yaratıcı insan faaliyetidir. Bir girişimi ya da organizasyonu devam ettirme veya analiz etmeyi değil bir işi veya organizasyonu kurma ve harekete geçirme konusundaki istek ve azmi ifade eder.

İnsanoğlunun tarihin ilk yıllarından beri yaşamak ve ihtiyaçlarını karşılamak için yaptığı avcılık, çiftçilik, hayvancılık gibi faaliyetler aslında basitçe girişim olarak nitelendirilebilir. O yıllarda yaşayan insanlar tüm bu faaliyetleri hayatta kalabilmek için yapmaktaydı ve aslında bu faaliyetler bugün girişimciliğin tanımlarında ortaya konulan özellikleri içinde barındırmaktaydı. Avcı insan topluluklarından sonra gelen tarım çağında ise, yerleşik hayata geçilmiştir. Bu dönemde artan tarımsal faaliyetler, insanoğlunun ilk defa ihtiyacından fazlasını üretmeye başladığını göstermekte ve bu ihtiyaç fazlası mahsul, pazarlarda takas suretiyle veya değerli maden, para ve para benzeri kıymetli emtia karşılığında el değiştirerek ticari anlamda ilk girişimcilik fikrini ortaya çıkarmıştır (Demirez, 2005).

Girişimci, orta çağda üretim projelerinin yönetimini gerçekleştiren fakat bunun karşılığında herhangi bir risk almayan, üstelik devlet tarafından verilen kaynakları kullanan kişi idi (Arıkan, 2004). Batı'da dinde reform hareketiyle başlayan Rönesans dönemi ile birlikte, "burjuva" adı verilen yeni bir sınıf ortaya çıkmış; kentlerde yerleşen ve ticaret yapan bu sınıf, Batının yeni dinamiği olmuştur. Burjuva sınıfıyla birlikte Batıda başlayan iç mücadele, günümüz dünyasının kavramlarının ve düzeninin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Batıdaki bu ilk girişimciler, ticaretten kazandıklarıyla güçlenmişler, güçlendikçe siyasi alanda hak kazanmışlar ve kazandıkları haklarla kendileri için daha elverişli bir ortam oluşturmuşlardır. Böylece sınırlar yeniden çizilmiş, siyasi sistemler değişmiş, kazanmak ve daha çok kazanarak belirli sınırlar içinde zenginliği artırmak Batının temel düşüncesi olmuştur (Demirez, 2005).

Girişimcilik kavramı 17. yy. da "risk almayı" da göz önünde bulundurarak yeni bir boyut kazanmıştır. Cantillon (Savaş, 1997) girişimciyi, hizmet veya üretim sağlamak açısından belirsizlik içinde görmekte ve bu belirsizliğin getirdiği riski vurgulamaktadır. Girişimci çiftçiden malları alıp, tüketim mallarının belli olmayan ve sık dalgalanan fiyatları üzerinden satmaya çalışır. Girişimci burada hem kar elde etmeyi amaçlamakta hem de belirsiz fiyatların yarattığı riski taşımaktadır. Cantillon'a göre, risk alan kişi sermaye sağlayan kişiden farklıdır (Savaş, 1997).

Girişimcilik, 18. yy. sanayi toplumuyla beraber farklı anlamlar kazanmaya ve toplumdaki önemi artmaya başlamıştır. Sanayi toplumuyla gerçekleşen bilimsel ve teknolojik icatlar ile İngiltere ve Fransa gibi Avrupa ülkeleri'nin gerçekleştirdiği

sömürgeleştirme politikaları ile ucuz hammadde ve işgücü daha fazla önem arz etmeye başlamıştır. Sanayi inkılabının başladığı ilk ülke olan İngiltere'de 1760 yılında James Watt buhar makinesini icat etmiştir. Böylece sanayide önemli bir gelişme olarak insan gücünün yerini makine almış ve bunu yine İngiltere'de 1777'de Hargrave'in iplik bükme makinesini, 1786'da da Cartwright'in dokuma makinesini insanlığın hizmetine sokmaları takip etmiştir. Bu gelişmelerin yanında aynı zamanda iletişim ve ulaşım ağlarındaki hızlı gelişmeler de girişimciliğin Avrupa'dan Amerika'ya ulaşmasını hızlandırmıştır.

19. yy.'da Say, Thünen ve Knight gibi iktisatçılar da girişimcilikte risk'in üzerinde durmuşlardır. Kimine göre risk; karın üretimin iyi ya da kötü gitmesinden kaynaklı belirsizliktir. Kimine göre ise risk; bilgi eksikliğinden ortaya çıkan belirsizlikten kaynaklanmaktadır. Knight; " Risk, Uncertainty and Profit " (1921) adlı eserinde riskin sigorta edilebilir olmasına rağmen belirsizliğin önceden tahmin edilemez olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle de girişimci üstlendiği riske karşılık kar elde etmeyi beklemektedir (Hisrich, 1985 ; Yeşilay, 2004).

20. yy'da girişimciliğin farklı bir boyutuna dikkat çekilmiş ve sadece risk alma özelliğinin girişimciliği tanımlamada yeterli olmayacağı vurgulanmıştır. Schumpeter (1951) dinamik girişimcilik kavramını ortaya atarak girişimciliğin yenilik boyutuna önem kazandırmıştır. Schumpeter dinamik girişimciyi; yeni tedarik kaynakları, yeni satış piyasaları, yeni ürünler, yeni süreçler ve yeni organizasyon şekillerini uygulayan kişi olarak tanımlamıştır. Eskiye yeni ile ikame eden, kısaca sürekli bir yenilik (innovasyon) süreci içinde eskiyi terk edip daha etkin yeni yolları ve yöntemleri devreye sokarak (yıkıcı yaratıcılık) yaşayan kişiler olarak tanımlamış ve bu kişilerin ekonomik büyümenin en önemli aktörü olduğunu iddia etmiştir (Müftüoğlu ve Durukan, 2004). Buna göre girişimci fırsatları kullanan ve yenilik yapan bir kişi olarak değerlendirilmiştir.

Bir başka araştırmacı Marshall' a göre ise (Marshall, 1994) girişimci ürün arzını gerçekleştiren ve aynı zamanda yenilikler ve yöntemler bulan kişidir. Girişimci firma içerisindeki bütün sorumlulukları üstlenen, başta sermaye ve emeğin kontrolü olmak üzere firmadaki bütün kontrolü bizzat gerçekleştiren, işin bütün riskini üstlenen ve üretime yönelik hareket eden bir yönetici ve iş görendir (İrmiş, Durak ve Özdemir, 2010).

Tarihi süreç boyunca farklı yazarlar girişimciyi kendi anlayışlarına göre tanımlamalarına rağmen bunların hemen hepsinde ortak olan noktalar bulunmaktadır. Bu ortak noktaları girişimcinin daima başkalarının baktığı fakat göremediği fırsatları görüp, bunları birer iş fikrine dönüştürebilme yeteneğine sahip olma ve risk alma yatkınlığı olarak belirtmek mümkündür (Top, 2006).

Girişimcilik faaliyeti kendi içerisinde farklı boyutlara göre sınıflandırılmaktadır. İşletme çevresi boyutuna göre literatürde karşımıza 3 tür girişimcilik çıkmaktadır. Bunlar; yerel, bölgesel ve uluslararası girişimciliktir. İsminden de anlaşılacağı üzere; yerel girişimcilik girişimcinin yakın fiziki çevresine yönelik olan girişimciliktir. Bölgesel girişimcilik; işletme sermayesi ve iş hacmi yerel girişimciliğe göre daha fazla olan bir girişimcilik türüdür. Uluslararası girişimcilik ise; küreselleşme ile yaygınlaşan iş hacmi, sermayesi, iş gören sayısı çok büyük olan girişimciliktir. Girişimciliğin bir diğer sınıflaması ise sermaye sahipliğine göre olan; özel, kamu ve karma girişimciliktir. Özel girişimcilik; sermayenin tamamının kişiye ait olması anlamına gelirken, sermayenin kamuya ait olması durumunda kamu girişimciliği kavramı kullanılmaktadır. Sermayenin bir kısmının özel kişilere bir kısmınınsa kamuya ait olma durumu ise karma girişimciliği ifade etmektedir (Tekin, 2004).

Girişimciliğin bir diğer sınıflandırması ise; fırsat girişimciliği ve yaratıcı girişimcilik şeklindedir. Fırsat girişimciliği; bilimsel ve teknolojik gelişmeler, rakipler, tüketici tercihleri, fiyatlar gibi konularda hem mevcut hem potansiyel fırsatları görüp, yakalayabilen girişimcilerdir. Yaratıcı girişimciler ise; ya üretilmemiş bir mamülü üreterek veya sunulmamış bir hizmeti sunarak ya da pazarda hali hazırda olan mal veya hizmeti kalite, dizayn, fiyat gibi açılardan iyileştirerek pazara sunan kişilerdir (Kök, 2007).

Girişimcilik kavramını tanımlayan bir çok çalışma olduğu gibi girişimcilikle eş anlamlı kullanılan ancak aslında farklı anlamlar taşıyan kavramlar da mevcuttur. Girişimcilik; yönetici, işveren, sermayedar veya patron gibi kavramlarla eş anlamlı kullanılmakta ancak aslında bu kavramlar girişimciliğin fonksiyonları içerisinde yer almaktadır. Bu kavramlar tek başlarına girişimcilikle aynı anlamı taşımazlar.

Yönetici; kar ve zarar riski başkalarına ait olmak üzere ekonomik mal ve hizmet üretmek veya pazarlamak için işletmeyi amacına uygun bir şekilde çalıştırma

sorumluluğuna sahip kişidir. Girişimci yöneticiden farklı olarak, üretim faktörlerinin maliyetini elinde bulunduran, kar ve zarara kendi katlanan ve bununla ilgili risk alan kişidir.

Girişimci ve girişimciliğe benzer kavramlar olduğu gibi son dönemlerde “iç girişimcilik” ve “sosyal girişimcilik” gibi doğrudan ilgili kavramlarda ortaya çıkmıştır.İç girişimcilik bir organizasyonda girişimsel faaliyetlerde bulunmaya ve başarı elde etmeye yönelik olan bünyesinde esneklik, yaratıcılık, yenilik, aktiflik gibi kavramları barındıran bir olgudur. İç girişimciler; buldukları örgütte risk alarak, yenilik yaparak ve rekabet içinde bulunarak örgütü yeniler ve dönüştürürler. Bu durumda iç girişimci de vizyonu olan mevcut bir organizasyon içerisinde girişimsel ruh ve yenilik oluşturan kişidir.

Sosyal girişimci ise; şu ana kadar bahsedilen ekonomi bağlamındaki girişimcilikten daha geniş bağlamda bir girişimciliktir. Sosyal girişimcilik; toplumun alışıl gelmiş davranışlarını daha iyiye yöneltmek veya toplumsal sorunlara toplumla uyuşan yeni ve özgün çözümler bulmaktır. Bu bağlamda sosyal girişimci; toplumun sorunlarını fark eden, bu sorunların çözüm yolunda yeni fikirleri olan, yaratıcı, duyarlı ve toplumun güvenini kazanan kişidir (İrmiş, Durak ve Özdemir, 2010).

Sonuç olarak; girişimcilik içerisinde birçok faktörü barındırması sebebiyle çok yönlü ele alınmış ve incelenmiş bir olgudur. Girişimcilik; doğrudan girişimcinin kendisini, kurduğu ve devam ettirdiği örgütü ve bu örgütün içinde bulunduğu sosyal, ekonomik, kültürel, fiziki ve beşeri çevrelerin bütününe barındıran ve bu faktörlerle sürekli etkileşim halinde olan bir süreçtir.

Günümüze kadar, insanlık tarihi ekonomik ve sosyal olarak birçok aşamalardan geçmiştir. Bu aşamalar; doğa ve avlanmaya dayalı ilkel toplumdan, yerleşik hayata geçilmesinin ardından tarım toplumu, buhar gücünün sanayide kullanılması ile başlayan sanayi toplumu ve bilginin bir kaynak olarak ön plana çıkması ve bilgi teknolojilerindeki gelişmeleri izleyerek günümüzdeki durumuna ulaşan bilgi çağı veya toplumdur (Bayraktaroğlu ve Tunçbilek, 2005). Bilgi toplumunun tanımı hakkında henüz literatürde bir görüş birliği bulunmamakla birlikte, bilgi toplumunun tanımı, sınırları ve özellikleri, sanayi toplumundan farklı olan yönleri ortaya konulmak suretiyle belirtilmektedir.

Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişle bilgiye dayalı üretim süreçleri ortaya çıkmıştır. Fordist (Henry Ford) ve Taylorist (Frederick Winslow Taylor) üretim yerine esnek üretim ve ölçek ekonomileri yerine ise çeşit ekonomisi ön plana çıkmıştır. 20. yy'daki ölçek ekonomisi anlayışı ile büyük firmalara tanınan fırsat ve destekler günümüzde küçük ve orta ölçekli firmalara da tanınmakta ve bu durum rekabeti ve çeşitliliği arttırmaktadır. Bir taraftan uluslararası firma sayıları artarken diğer taraftan ulusal veya uluslararası küçük ve orta ölçekli firmalara olan ilgi de hızla artmaktadır.

Bu bağlamda bilgi toplumu, kitle üretimi ve tüketimini, standartlaşmayı, merkezileşmeyi ve kitleselleşmeyi savunan sanayi toplumu anlayışının aksine; bireyselleşmeyi, kültürel yerelleşmeyi ve ademi merkeziyetçiliği savunmaktadır (Tekin ve Çiçek, 2005). Tüm bu yaklaşımlar girişimciliğin de yenilik, çeşitlilik, esneklik ve küreselleşme doğrultusunda şekillenmesine sebep olmaktadır. Günümüzde Amerika ve Avrupa'daki özel sektör üzerine yapılan vurgular ve "büyüme motoru" olarak görülen küçük işletmeler ile girişimcilerin ekonomideki rolü artmıştır. 1990'larda Avrupa ve Sovyet Rusya'sındaki komünist rejimlerin yıkılması, Vietnam ve Çin'in dışa açılması, Avrupa ve Amerika'da girişimcilere yönelik özel teşvik araçlarının kullanılması gibi politik ve ekonomik olaylarla girişimcilik ülke ekonomilerindeki önemini arttırmıştır. Türkiye'de de son yıllarda girişimcilik kültürünün geliştiği, yaygınlaştığı ve teşvik edildiği bilinmektedir.

I.I.I. TÜRKİYE'DE GİRİŞİMCİLİK

Sanayi devriminden itibaren, ülkelerin teknolojik gelişmeleri ve ekonomik kalkınmalarının ardında en önemli güç olarak her zaman girişimcilik kültürü ve girişimcilerin varlığı görülmüştür. Bu durum sadece özel sermaye girişimciliği değil, aynı zamanda devletin ve bireylerin girişimci düşünce ve faaliyetleri olarak kendini göstermiştir (İrmiş, Durak ve Özdemir, 2010). Uluslararası birçok birlik küçük işletmelerin geliştirilmesi, rekabet gücünün artırılması ve girişimciliğin özendirilmesi amacıyla bir dizi destekleme programları geliştirmiştir (Çakıcı, 2003).

Türkiye'de girişimciliğin tarihine bakıldığında başka ülkelerde olduğu gibi, Türkiye'de de girişimciliğin seyrinin devletin uyguladığı ekonomi politikalarından bağımsız

olmadığı görülmektedir. Bir başka ifadeyle, Türkiye’de girişimciliğin tarihi girişimciler ve devlet arasındaki ilişkinin tarihiyle de yakından alakalıdır (Öztürk, 2008 İGİAD).

Türkiye, 1980 yılından bu yana dışa açık, ihracata dayalı bir liberal ekonomi anlayışıyla ekonomisini yönetmeye ve bu ideal doğrultusunda kurumlarını oluşturmaya çalışmıştır. Ancak bu ilk defa denenmiş bir model değildir. 1923’ten 1980’e kadar Cumhuriyet tarihine baktığımızda, iktisat politikalarının devletçilikten liberalizme kadar çeşitli iktisadî modeller arasında gelip gittiği gözlemi yapılabilir.

Osmanlı imparatorluğu döneminde Türklerin gerek dinsel, gerekse sosyo-kültürel ortamlardan kaynaklanan nedenlerle sanayi, ticaret ve hizmet alanlarından uzak kaldıkları ve iş ortaklıkları türünde girişimcilik faaliyetlerine katılsa da yüksek oranda girişimcilik özellikleri sergilemedikleri görülmektedir (İraz,2010). Bunun sebepleri arasında; Osmanlı İmparatorluğu’nun bir tarım toplumu olması, ekonomi hukukunun gelişmemiş olması, ve kurumlar arası koordinasyon eksiklikleri gösterilmektedir (Uygun, 2008).

Osmanlı İmparatorluğu döneminde, imparatorluğu oluşturan topluluklar arasında adeta bir işbölümüne gidilerek Türkler ticaret işleri dışında bırakılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde Türkler, askerlik, ulemalık, bürokratik, hayvancılık ve tarıma yönlendirilmiş, ticaret işini ise Rumlar, Yahudiler ve Ermeniler üstlenmiştir (Öztürk, 2008 İGİAD). Bu durum; Türk asıllı sanayicilerin sayısının oldukça az olmasına yol açmıştır. İttihat ve Terrakki döneminde az da olsa Türk ve Müslüman girişimciler desteklenmiş ve sayılarının artırılması için eylemlerde bulunulmuştur.

Cumhuriyet döneminde girişimcilik alanındaki gelişmeler milliyetçilik akımının etkisi altında ortaya çıkmıştır. Türklerin ticarete daha çok dahil olmasını sağlama çabaları yeni Türkiye Cumhuriyeti’nin ekonomi alanındaki en önemli stratejilerinden birini oluşturmaktadır. Cumhuriyet döneminde girişimcilik, henüz Cumhuriyet ilan edilmeden 9 ay önce Şubat 1923’de Atatürk’ün önderliğinde İzmir’de 1.İktisat Kongresi’nin toplanması ve Türkiye’de ekonomik gelişme ve kalkınmanın girişimcilikle sağlanabileceğini ifade etmesi ile başlamıştır (Müftüoğlu ve Durukan, 2004). Türkiye Cumhuriyeti döneminde girişimciliğin gelişimi ve girişimciliği etkileyen faktörleri aşağıda görüldüğü üzere, beş ayrı bölümde incelemek mümkündür:

- 1923-1930 Ulusal ekonominin kurulması
- 1930-1950 Devletçilik dönemi
- 1950-1970 Liberal ekonomi ve planlı dönem
- 1970-1980 İthal ikamesi dönemi
- 1980 ve sonrası Dışa açık büyüme (Öztürk, 2008 İGİAD)

I.I.I.I. 1923-1930 Ulusal ekonominin kurulması; bu dönemde yabancıların farklı alanlardaki hakimiyetlerine son vermeye çalışılarak, ulusal girişimciliği teşvik etmek amacıyla bir dizi önlem alınmıştır. Ancak, bu konudaki bazı yetersizlikler ve savaşın etkilerinin devam etmesi nedeniyle, önemli bir gelişme sağlanamamıştır.

1923-1929 yılları arasında izlenen politikalarda milli bir burjuvazi sınıf yaratılmaya ve bu yöntemle sermaye birikimine ulaşıp özel girişimcilik teşvik edilmeye çalışılmıştır. Aslında bu politikalar, 1908-1918 dönemi arasında Osmanlı Devleti'nin ekonomi politikalarında belirleyici rol oynamış olan İttihat ve Terakki Fırkası'nın "girişimcilik" anlayışının devamı olarak görülmektedir. Bu anlayışın temelinde de takip edilen sanayi politikalarıyla ulusal unsurlardan oluşmuş bir girişimci burjuva sınıfı oluşturmak yatmaktaydı.

1923 yılındaki İzmir İktisat Kongresi'nde de serbest piyasa koşullarının oluşumunu sağlayacak kurum ve mülkiyet rejiminin kurularak milli girişimcilere yönelik özendirici teşviklerin verilmesi üzerindeki ilkeler benimsenmiştir. Bu yıllardaki girişimciliğin kimler tarafından gerçekleştirildiğine bakıldığında devletin yüksek kademelerinde çalışan bürokratların bunu üstlendikleri görülmektedir. Dolayısı ile Türkiye'nin ilk girişimcileri devletin içinden gelen bürokratlar olmuştur. Bürokratların serbest piyasa anlayışları, girişimciliğin esasları olan risk alma, fırsat kollama gibi özelliklerin gelişimini engellemiş ve dolayısıyla Schumpeter'in bahsettiği "yenilikçi girişimci" anlayışından uzak, statüko ve istikrara önem veren bir anlayış hakim olmuştur (Öztürk, 2008 İGİAD).

Cumhuriyet döneminde kadının yasal hakları açısından Türkiye dünyadaki gelişmelere paralel olarak önemli aşamalar kaydetmiştir. Eğitimde eşitlik tanınması, evlilik ve miras konusunda yapılan düzenlemeler ile seçme ve seçilme haklarının

verilmesi Türk kadınlarının yasal haklarını değiştiren önemli yeniliklerdir. Bu gelişmeler toplumsal hayatta ve çalışma hayatında kadının statüsünü üst düzeye çıkartmıştır. Cumhuriyet döneminden itibaren devletin desteği ile yürütölen bu çalışmalar bu konuya daha bilinçli yaklaşılmmasını sağlamıştır. Türk kadınının toplumda ve çalışma hayatında hak ettiği yeri almasında etkin olan bu gelişmeler gün geçtikçe hızlanmaktadır. Ancak yapılan bu çalışmalara ve uğraşlara rağmen toplumsal yapılanma ve politikadaki eşitsizlikler tamamen çözümlenememiştir (Akoğlan,1997).

I.I.I.II. 1930-1950 Devletçilik dönemi; 1929-1932 dönemi, devletin sanayici kimliği ile henüz devreye girmediği dönemdir. 1932 sonrası ise “sanayide devletçilik” anlayışının hakim olduğu bir dönemdir. 1932 yılı Temmuz’undan itibaren devlet öncülüğünde başlatılan sanayileşme hareketi, oldukça başarılı sonuçlanmıştır (Sunar, 1974). Özel sektörün yetersiz olduğu alanlarda devletin yatırım yapmasını öngören devletçilik politikası uygulanmaya başlanarak, özel sektörün gelişmesi için de bir dizi önlem alınmıştır. Bu yıllarda “devletçilik” anlayışı çerçevesinde devlet, büyük ölçüde üretimi gerçekleştiren, ulaşım, bankacılık ve finans alanında etkin, gerektiğinde piyasaya doğrudan müdahale eden, fiyatlar üzerinde kontrol sağlayan bir role bürünmüştür (Öztürk, 2008 İGİAD). Bir taraftan sermaye ve nitelikli işgücü eksikliği, bir taraftan uluslar arası ekonomilerin durumu 1929 Bunalımı, II. Dünya Savaşı girişimciliğin gelişiminin istenilen düzeye ulaşmasını önlemiştir (Tutar ve Küçük, 2003).

Türkiye II. Dünya Savaşına girmemesine rağmen, savaş ekonomisinin gerektirdiği koşulları yaşamaktan kurtulamamıştır. Genç nüfusun muhtemel bir savaş tehlikesine karşı önlem olarak askere alınması, üretimde ani düşmelere sebep olmuştur. O dönemlerde ülkede para arzındaki büyük artış, üretimdeki ise önemli düşüş şiddetli bir enflasyona yol açmıştır. Sonuç olarak; Türkiye Cumhuriyetinin ilk yıllarında ülkenin Kurtuluş Savaşı’ndan yeni çıkmış olması, nüfus hareketleri, ekonomik buhran dönemleri ve II. Dünya savaşı gibi dış faktörler dolayısıyla istenilen seviyede bir gelişme yaşanmamıştır (İraz,2010).

I.I.I.III. 1950-1970 Liberal ekonomi ve planlı dönem; Bu dönem ekonomide liberalleşme ve planlı ekonomiye geçiş dönemi olarak adlandırılabilir. 1950'li yıllarda ekonomide liberalleşme eğilimleri ön plana çıkmıştır, girişimciliğin desteklenmesi ve mülkiyetin tabana yaygınlaştırılmasında alt yapı oluşturulmuştur. Tarıma ağırlık verilmesi, altyapı yatırımlarının artışı ve en önemlisi özel girişimin sanayideki payının yüzde 70'lere yükselmesi dönemin dikkat çeken özellikleri olmuştur. Devletçilik ilkesinin etkileri sürmesine rağmen, planlı dönemde özel sektöre ağırlık verilmiş ve özel sektör yatırımlarının artış gösterdiği gözlemlenmiştir (Müftüoğlu ve Durukan, 2004; İraz, 2010).

1950-1960 arası, çok partili siyasi hayata ve ekonomide serbest piyasa uygulamalarına geçiş anlamında kritik bir dönemdir. Dönemin başında liberal ekonomiye yönelik, piyasa ve özel sektör yanlısı vaatler sunulmuşsa da gerçekte karışık devlet müdahaleleriyle piyasayı daraltan ve bu müdahalelerde sürekli değişikliğe giderek iş dünyasını zor durumda bırakan bir ekonomi yönetimi anlayışı sergilenmiştir. Ancak bu müdahalelere rağmen özel sektörü geliştirmeye yönelik daha önceki dönemlere kıyasla çok daha önemli adımlar atılmıştır. Örneğin 1950'de Sinaî Kalkınma Bankası'nın kurulması, sağlanacak kredilerle özel sektörü geliştirmeyi hedeflemiştir. Bu, uygulamada yaşanan sıkıntılara rağmen girişimcilik tarihimizdeki önemli adımlardan biri olarak kabul edilebilir (Öztürk, 2008 İGİAD).

Marshall Yardımı, sonrasında 1961'den itibaren Almanya'ya giden Türk işçilerinin gönderdikleri dövizler ile 60'ların sonunda başlayan ve 70'lerle ivme kazanan girişimciliğin arttığı bir döneme şahitlik edilmiştir. 1970'lerdeki girişimcilerin genel özellikleri şöyle sıralanmaktadır; çoğu yurt içinde veya dışında öğrenim görmüş ve var olan geleneksel tüccar zihniyetini aşmaya çalışan kişilerdir (İraz, 2010). Ancak yatırımın diğer boyutları olan yönetim felsefesi, verimlilik, kalite ve uygun fiyat ilkeleri pek düşünülmemiştir. 1960'lı yılların sonu ile 70'li yılların başlarındaki klasik iktisada göre tamamen farklı içeriği olan serbest piyasa ekonomisine dönüş ve bilgi toplumuna giriş ile küreselleşmenin sinyalleri tam algılanılmamış ve ülkede gerekli düzenlemelere gidilememiştir (İraz, 2010). Aynı zamanda devletin özel sektöre yönelik stratejik planlamadan uzak durması ve sistematik olmayan müdahaleler nedeniyle bu dönemde de ideal anlamda girişimcilik profiline ulaşılamamıştır (İrmiş, Durak ve Özdemir, 2010).

I.I.I.IV. 1970–1980 İthal ikamesi dönemi; Bu dönemde ithal ikamesi politikası giderek önem kazanarak, özel sektör girişimciliği ve sanayileşme eğilimleri hız kazanmıştır. İthal ikameciliğin olduğu bu dönemde planlı ekonominin öncülüğünü yapmak üzere Devlet Planlama teşkilatı kurulmuştur. 1970’lerde yaşanan Kıbrıs harekâtı, petrol şokları, ve ülke içi yaşanan ideolojik kavgalar dönemi etkileyen belli başlı olaylardır. Bu olaylar doğrultusunda gerçekleşen dış ödemeler dengesindeki bozukluk, enflasyon ve işsizlikle kendini gösteren ekonomik darboğazlar, askerî darbeler ve derin siyasi istikrarsızlıklar iş dünyasının performansını düşürmüştür (Öztürk, 2008 İGİAD).

Bu yıllar planlı ekonomi denemelerinin devam ettiği ve bu planlamanın getirdiği bürokratik yükümlülüklerin karmaşıklığının yaşandığı yıllardır. Özel sektör ile devlet kademeleri arasında bilgi akışının verimli sağlanamamasından ötürü bu yıllarda da girişimcilik kalitesi beklenen seviyeye ulaşamamıştır. 1970-80 arası aynı zamanda girişimcilerin örgütlenmeye başladığı yıllardır. 1961 yılında sermayedarların pek çok alandaki çıkarlarını korumak amacıyla Türkiye İşveren Sendikaları konfederasyonu kurulmuştur. 1971 yılında ise o dönemin büyük sermayeli sanayici ve işadamları Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği’ni (TÜSİAD) kurmuşlardır. TÜSİAD ‘ın kuruluş amacı “hür teşebbüsün” ve “demokratik hukuk devletinin” korunmasını sağlamak olarak belirtilmiştir. Kaynak dağılımları, kredi, hammadde gibi ekonomik kaynak dağılımlarında hükümetlerin varlık ve yönelimlerine yön veren bir dernektir.

1970-1980’li yıllar, teknolojik değişimin başladığı yıllardır. Bu değişimin yarattığı sonuçlardan biri de kadınların girişimci olarak ekonomide yer almaya başlamalarıdır. Bilgi toplumuyla birlikte, insanın fiziki gücünün ekonomik değeri hızla azalırken, fikri ve zihinsel emeğin ekonomik değeri de daha büyük bir hızla artmaya başlamıştır. Girişimcilik ise yönetim ve Ar-Ge faaliyetleri ile birlikte fikri emeğin en önemli boyutunu oluşturmaktadır. Dolayısıyla, bilgi çağı, yeni dinamik yapısı ile sanayi çağına göre kadınlara daha fazla girişimcilik fırsatı sunmaktadır (Top, 2006).

I.I.I.V. 1980 ve sonrası dışa açık ekonomi dönemi; Bu dönemde dışa açık liberal ekonomi modeli benimsenerek, küreselleşmenin etkileri yoğun olarak hissedilmeye başlanmıştır. Girişimcilik konusunda özellikle 1980 yılından itibaren Türkiye’de önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Bu gelişmede 24 Ocak 1980 kararlarıyla uygulamaya konulan ekonomik gelişme konusundaki strateji değişikliği önemli bir yer tutmaktadır.

İthal ikamesine yönelik kalkınma stratejisi terk edilerek serbest piyasa ekonomisi çerçevesinde ihracata yönelik kalkınma stratejisine geçilmiştir. Bu strateji değişikliğine paralel olarak serbest piyasa ekonomisi sistemini ve bu sistemin en önemli aktörleri olan girişimciliği destekleme politikaları devreye sokulmuştur (Arıkan, 2002). Serbest piyasa ekonomisi uygulaması, girişimcilerin dünyaya açılmalarına fırsat tanımıştır. Ekonomik anlamda dünya pazarlarıyla uyum konusunda önemli teşvikler sağlanmıştır. Bütün bunlar ekonomiyi desteklemeye yönelik önemli adımlar olsa da uygulamada 80'li ve 90'lı yıllardaki kronikleşmiş yüksek enflasyon, ekonomik belirsizliğin olması ve basitleştirilemeyen bürokratik yapı bir süre sonra bu teşviklerin rant kapısı haline dönüşmesine sebep olmuştur. Bu nedendir ki 90'lı yıllar "kısa yoldan köşe dönme", "naylon fatura" gibi kavramların sıklıkla kullanıldığı yıllar olmuştur (İrmiş, Durak ve Özdemir, 2010).

Günümüze kadar devam eden Kamu İktisadi teşebbüslerinin özelleştirilmesi 1986 yılına dayanmaktadır. Tüm dünyada uygulanan bu özelleştirme süreci Türkiye' de biraz daha sancılı yaşanmıştır. Bir taraftan KİT'ler özelleştirilirken diğer taraftan kredi destekleriyle girişimcilik teşvik edilmeye çalışılmakta ve Anadolu'daki girişimci sayıları artmakta, küçük ve orta ölçekli girişimler hız kazanmaktadır. Böylece Türk ekonomisinde KOBİ'lerin rolü etkin hale gelmiştir.

Bu yıllarda ülkemizde girişimcilik olgusu kendi içinde örgütlenme yoluna gitmiş ve Karadeniz İşadamları Derneği, Denizli Genç İşadamları Derneği gibi yerel örgütlenmelere kadar derinleşmiştir. Bu durum bilginin dağıtımı, hammaddenin ve diğer kaynakların temini, pazarlama stratejilerinin belirlenmesi veya teknik alanda yaşanabilecek problemler konusunda işbirliği yapılmasını ve daha kısa sürede daha etkili çözümler bulunmasını sağlamıştır (İrmiş ve Emsen, 2002).

1980'lerden itibaren hızlı bir gelişme gösteren girişimcilik anlayışı, dünyada çalışanların demografik yapısında da birçok değişiklik meydana getirmiş ve bu değişimden özellikle kadınlar da önemli oranda etkilenmiştir. Sanayi Devrimi'ne kadar kadınların görevleri çok belirgin bir şekilde ev veya el işi olarak belirlenmişken, sonraki dönemlerde kadınların toplumdaki yerinde anlamlı değişimler olmuştur (Nayır, 2008).

Ülkemizde de 1990'ların ilk yarısında kadınların küçük işletmelerini kurmalarına destek verilmesi, ücretli istihdamın yanı sıra, kadınlara ekonomik getiri sağlamanın uygulanabilir yolları arasında görülmüştür. Kadın girişimciliğini teşvik etmek için başvuru araçlarından biri de krediler olmuştur. Ancak, 1990'ların ikinci yarısından itibaren kadın girişimciliğinin desteklenmesinin arkasında yatan iki temel neden vardır. İlki, kadınların işgücüne katılımlarında görülen hızlı düşüş ve kadınlar arasındaki yüksek işsizlik oranları karşısında, politikacıların bu olumsuz eğilime girişimciliği geliştirerek karşı durulabileceği konusundaki yaklaşımlarıdır. İkinci olarak, kentlerde yoksul aileler arasında yoksulluğun daha da derinleşmesi birtakım politik müdahaleler gerektirmiştir ve bunların arasında kadın girişimciliğinin geliştirilmesi tercih edilen bir seçenek olmuştur. Başka bir deyişle, kadın girişimciliği ile ilgili tartışmaların öznesi kadınlar olmaktan ziyade haneler olmaya başlamıştır (Ecevit, 2007).

2000'li yıllar ülkede tamamen liberal ekonomi politikalarının uygulandığı, yabancı sermayenin ülkeye rahatça giriş yaptığı ve özelleştirmelerin daha hızlı gerçekleştiği yıllardır. Özellikle yabancı sermayenin 2000 sonrasında yurda girişi hız kazanmıştır. Türkiye'de kurulan işletme sayıları dikkate alınıp sektörel bağlamda değerlendirildiğinde, toptan ve perakende ticaret; motorlu taşıtlar, kişisel ve ev eşyalarının onarımı sanayinde daha çok işletme kurulduğu görülürken ikinci sırada imalat sanayii gelmektedir. İmalat sanayisinde görülen bu yüksek işletme kurulumuna karşın Türkiye'de katma değeri yüksek ürünlerin üretildiği söylenemez. Üretilen ürünlerin (otomobil, beyaz eşya, tekstil v.b) çoğunluğu fason üretilmektedir. İhracatımızın büyük bir kısmını bu fason ürünler oluştururken, markalaşmama, dünya pazarında yer bulamayışımız, ülkede yaşanan ekonomik istikrarsızlıklar gibi nedenlerle ihraç edilen bu mallar farklı isimlerle tekrar ithal edilmektedir. Yabancı sermayenin ülkeye "kontrollü" giriş yapması yeni yatırımları, teknolojileri ve farklı ürünlerin üretimine şans yaratırken, diğer taraftan da yerli sermayenin rekabet gücünü azaltabilmektedir (İrmiş, Durak ve Özdemir, 2010).

Son yirmi yılda Türkiye 'de ve dünyada oluşan sosyal ve ekonomik gelişmeler ile toplumların kadına bakışında da ciddi gelişmeler gözlenmiştir. Bunun sonucu olarak da kadının çalışma yaşamındaki önemi giderek artmaktadır. Bunun başlıca nedenleri:

- 1-Kadının eğitim düzeyinin artması,
- 2-Ekonomik gelişmeye bağlı olarak kadın iş gücüne olan talepte artış,
- 3-Kadının toplum içindeki rolüne bakış açısının değişmesi,
- 4-İş olanaklarının artması,
- 5-Ailenin tüketim ihtiyacının erkeğin çalışması ile karşılanamaması ve bunun sonucu olarak kadının aileye ekonomik katkıda bulunma isteğidir. (Akoğlan, 1997)

Kadınlar geleneksel olarak en küçük çekirdek işletme olan ailenin ve hanenin idaresini üstlenen ve çoğu durumda yetersiz kaynak ve olanaklarla ailenin idaresini sağlayan türlü yeniliklerin yaratıcısı olmuşlardır. Fakat kadınların bu girişimleri toplum içinde müteşebbislik yani girişimcilik olarak nitelendirilemez. Çünkü bunlar kadının doğal görevidir (Gürol ve Maşrap, 2007). Bu nedenle görülmeyen ve bir anlamda yok sayılan emeklerdir. Tüm bu doğal görevler, toplumun atadığı roller ve beklentileri kadın girişimcilerin ayrı ve detaylı bir şekilde incelenmesi gerektiğini göstermektedir.

Kadın girişimciler ile ilgili tanımlara göre girişimci kadın;

- Evinde veya ev dışı bir mekanda, kendi adına kurduğu bir (veya birkaç) işyeri olan,
- Bu işyerinde tek başına veya istihdam ettiği diğer kişilerle çalışan ve/ya işin sahibi olması sıfatıyla ortaklık kuran,
- Herhangi bir mal veya hizmetin üretilmesiyle ilgili faaliyetleri yürüten, bu mal veya hizmetin dağıtım, pazarlama ve satışını yapan/yaptıran,
- İşle ilgili olarak ilişkiye girmesi gereken kişi, örgüt, kurum ve kuruluşlarla kendi adına ilişki kuran,
- İş sürecinin örgütlenmesi, mal ve hizmet üretiminin planlaması, işyerinin işletilmesi, kapatılması veya işin geliştirilmesi konusunda kendisi karar veren,
- İşinden elde ettiği kazancın yatırım ve kullanım alanları üzerinde söz sahibi olan kadındır (Ecevit, 2009).

Girişimci kadın tanımına bu tür bir içerik kazandırıldığında Türkiye’de “girişimci kadın” olarak nitelendirilebilecek kişilerin sayıları istatistiklerin gösterdiğinden çok daha az olacaktır. (Ecevit, 2009) Ayrıca kadın girişimci, genellikle kendi işini kurmadan önce başka bir işte istihdam edilmektedir (Çivici, 2007).

Kadın girişimciliğine verilen önemin artmasına rağmen kadınların piyasada belli sektörlerde yoğunlaştıkları görülmektedir. Tüm OECD ülkelerinde, kadın girişimcilerin yoğun olarak faaliyet gösterdikleri alan hizmet sektörüdür. Bu durum başlıca üç nedene bağlanmaktadır;

- Kadınların bu tür konulara bilgi, deneyim ve beceri yönünden yatkın oluşları,
- Son yıllara kadar kız öğrencilerin üniversite eğitiminde finans, yönetim, üretim, mühendislik gibi konulara fazla ilgi göstermemesi,
- Büyük sermaye gerektiren işler için yeterli desteğe sahip olmayışları (Yalkın, 1993).

Kadınların sahipliğindeki fazla sayıdaki hizmet ağırlıklı girişim, aynı zamanda birçok kadın girişimcinin eğitim ve mesleki niteliklerini de yansıtmaktadır. Genelde sosyal bilimler alanında üniversite öğrenimi görmüş bulunan kadınlar, daha çok hizmet ağırlıklı mesleklerde bilgi ve deneyim sahibi olduklarından, çalışma alanları eğitime yönelik hizmetler, perakende sektöründe satışlar, danışmanlık ve halkla ilişkiler olmaktadır (Gürol, 2000).

Kadın girişimcilerin sayıları ve buldukları sektörlerin yıl geçtikçe değişip, çeşitlendiği bilinse de kadınlar hala girişimciliğe yönelme konusunda çeşitli sorun ve engellerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu sorunların başında risk unsuru gelmektedir. Kadın girişimcilerin çoğunlukla girdikleri pazarda erkekler daha etkili ve fazladır. Bu yüzden kendilerine örnek olacak hemcins bulmakta zorlanmaktadırlar. Ayrıca fon kaynağı bulmada da erkeklerle karşılaştırıldıklarında daha çok güçlüklerle karşılaşmaktadırlar. Bu nedenlerle erkek girişimcilere göre baş etmek zorunda kaldıkları sorunlar daha fazladır. Bu sorunlar, kadınların toplumsal kimlik ve yükümlülüklerinden kaynaklanabildiği gibi, bilgi–beceri eksikliğinden, yasal düzenlemelerden ya da kurumsallaşmış geleneksel uygulama biçimlerinden de kaynaklanabilmektedir. Örneğin kadınlar yukarıda da bahsedilen üzerlerine atfedilen sorumluluklar ve beklenen tutum ve davranışlar, kısacası “toplumsal kimlikleri” nedeniyle; toplumsal ilişkiler, kaynak temini, aynı zamanda ev işlerini de yürütme gerekliliği gibi birçok engelle karşılaşmaktadırlar (Ertürk, 1993).

Erkek egemen piyasa sisteminde tedarikçi, kaynak sağlayıcı, ve sektördeki diğer meslektaşların erkek olması ve bunların kadınların karşısına problem olarak çıkması nedeniyle kadınların girişimsel faaliyetlerde bulunmaları daha da zor bir hal

almaktadır. Bilgi eksikliği, rakiplerin engellemeleri, sermaye bulma güçlüğü, yasal ve bürokratik engeller de bu sıralamada önemli yer almaktadır. Kadın girişimciler, genellikle iş piyasası, ticaret, satın alma, fiyatlama konusunda bilgi eksikliği duymaktadırlar. Kadın girişimciler yasal ve bürokratik engellemeler arasında ise; işlem sayısının fazlalığından, süresinin uzunluğundan ve sık sık gerçekleşen mevzuat değişikliğinden yakınmaktadırlar (Tan, 2006).

Kadınlar erkeklerden daha fazla toplumsal kısıtlamaya maruz kaldığı için bir işletme kurma ve geliştirme konusunda erkeklere göre daha fazla sıkıntı çekmektedirler. Son zamanlarda ülkemizde ve dünyada bu engelleri kaldırmak ve eşit stratejiler belirlenmesi konusunda önemli adımlar atılmış olsa da henüz yeterli düzeyde değildir. Kadın işletme sahipleri ekonomiye yeni bir soluk getirmek, yeni alanlar yaratmak ve ulusal büyüme stratejilerinde büyük bir role sahiptir. Bu nedenle kadınların da erkekler gibi eşit bir alanda mücadele etmesi girişimcilik sektörü ve genel ülke ekonomisi açısından büyük önem arz etmektedir.

Bilgi toplumunun oluşturduğu yirmi birinci yüzyılda, Türkiye'nin kendi bilgi ve teknolojisini ürettiği ve yurt dışında üretim yaptığı yeni bir döneme girilmiştir. İşletmelerin varlığını sürdürebilmeleri ve dünya pazarlarında söz sahibi olabilmeleri için, uluslar arası rakiplerle hem yurt içinde, hem de yurt dışında rekabet etmeleri gerekmektedir. Sermaye hareketlerinin hız kazandığı günümüz koşullarında, daha düşük maliyetle üretim yapan bir adım öne geçmektedir. Bu nedenle kârlılık ve avantajın bulunduğu yerde olmak, rakiplerin önüne geçmenin ve varlığını sürdürmenin temeli olmuştur (Demirez, 2005). Araştırma geliştirme alanında atılacak adımlar Türkiye'nin de dünya pazarında söz sahibi olmasında ve daha etkin çalışmasında önemli rol oynayacaktır. Türkiye'de genç nüfus ve geniş pazar ağı sayesinde yüksek oranda bulunan girişimcilik potansiyelinin henüz çok dar bir bölümü kullanılmaktadır. Kadın girişimci potansiyelinin de sisteme daha yüksek oranlarda dahil edilmesi ile girişimcilik konusunda adımların hızlanması gerçekleşebilecektir. Dolayısıyla ülke refahı ve kalkınması sağlanmış olabilecektir. Bu konuda başta aileler olmak üzere, eğitim kurumları, sivil toplum kuruluşları, politik ve ekonomik çevreler gibi tüm kesimlerin gerekli özen ve hassasiyeti göstermesi, gelecek kuşakların refahı için doğru bir adım olacaktır.

Girişimcilik bireysel bir olgu gibi görünse de aynı zamanda toplumsal ve kültürel bir olgudur. Toplum içerisinde gerçekleştirilecek girişimlerin sayısı arttıkça bireysel ve toplumsal faydada artış meydana gelmektedir. Bu sürecin devam ettirilebilmesi için kişilerin para kazanarak istihdam imkanlarının artırılması gerekmektedir. Ancak her toplumda girişimcilik kültürü farklılıklar göstermektedir. Girişimciliği iyi anlamak için girişimciliğe yönelik farklı yaklaşımlar ortaya atılmıştır. Kuratko ve Hodgetts (2001) bu yaklaşımları makro ve mikro düzeyde iki grupta toplamıştır. Makro yaklaşımlar girişimciliğe geniş açıdan bakmakta ve başarı ya da başarısızlığı kişinin kontrol edemediği dışsal bakış açıları ile açıklamaktadır. Mikro girişimcilik yaklaşımlarında ise daha spesifik bir bakış açısı mevcuttur. Bu görüşte girişimci kişi her büyük etkinin sonucunu ayarlama ve yönetme becerisine ve kontrolüne sahiptir. Makro görüşler içerisinde; çevresel girişimcilik yaklaşımı, finansal/sermaye yaklaşımı ve dışarıda bırakma yaklaşımları bulunmaktadır.

Çevresel Girişimcilik Yaklaşımı; kişinin girişimcilik yaklaşımlarını etkileyebilecek çevresel faktörlerle ilgilenmektedir. Bunlar girişimsel arzulara etki eden olumlu ya da olumsuz etkiler olabilmektedir. Örneğin; birey sosyal çevresi, arkadaş ve akrabalarının etkisi ile girişimcilik potansiyelini keşfedebilir.

Finansal/Sermaye Yaklaşımı; Bu görüşe göre finansal kaynaklar girişimcilikte kilit rol oynamaktadır ve kişinin sermayeyi arayıp, bulma ve değerlendirmesi girişimsel süreçte odak noktasını oluşturmaktadır.

Dışında Bırakma Yaklaşımı; kişinin kontrolü dışındaki bazı grupların girişimcilik potansiyelini etkileyebileceğini savunmaktadır. Örneğin; politik rejimler, kültürel etkiler, ekonomik değişimler gibi makro düzeydeki grup değişimleri kişilerin girişimcilik potansiyellerini tetikleyebilmekte ya da yok edebilmektedir.

Mikro düzeydeki yaklaşımlarda; girişimsel özellik (trait), girişim fırsatı ve stratejik formülasyon yaklaşımları bulunmaktadır.

Girişimsel Özellik (Trait) Yaklaşımı; benzer özellikler gösterme eğilimindeki başarılı girişimciler üzerine yapılmış bir çalışma sonucu ortaya çıkmıştır (Kutani ve Bayraktaroğlu, 2006) Yaklaşımın temel varsayımı içsel yaradılışların davranış üzerine bir etkiye sahip olduğu görüşüdür. İnsanlar aynı ya da benzer durumlarda

aynı şekilde davranış göstermektedir. Bu durumda girişimci kişilerin girişimsel hareketler açısından, benzer özelliklere sahip olmayan kişilere göre daha yüksek eğilim ve potansiyel gösterebilecekleri kabul edilmektedir. Bu yaklaşıma çeşitli eleştiriler getirilmiştir. Bunlar; girişimsel özelliklerin nasıl ölçülebileceği, girişimsel özelliklerin ölçülebilse dahi farklı faktörlerden etkileniyor olması ve farklı girişimciler olması nedeniyle herbirini ölçecek farklı ölçeklerin geliştirilmesi gerektiği yönünde eleştirilerdir.

Girişim Fırsatı Yaklaşımı; işin fırsat kısmına odaklanmaktadır. Fikir yaratma, araştırma, geliştirme, iş fırsatları, yaratıcılık, pazar fikirleri gibi konuların önemi vurgulanmaktadır. Bu yaklaşıma göre doğru fikri, doğru zamanda, doğru pazarlarda faaliyete geçirmek girişimsel başarı için kilit noktadır.

Stratejik Formülasyon Yaklaşımı; girişimsel fırsat yaklaşımına benzer şekilde girişimsel başarıda planlamanın, stratejik hareket etmenin önemini vurgulamaktadır (Kuratko ve Hodgetts; 2001).

Girişimcilik ile ilgili çalışma ve tartışmalarda girişimciliği belirleyen değişkenlerin neler olduğuna dair çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Makro yaklaşımlardan biri olan “çevresel” ve mikro yaklaşımlardan “girişimsel özellik” yaklaşımları çalışmamızda kavramsal çatının oluşturulmasında yararlanılan yaklaşımlar olmuştur. Çalışmanın değişkenlerinden biri olan bireyin kişilik özellikleri mikro yaklaşımlardan biri olan girişimsel özellik (trait) yaklaşımından ve bir diğer değişken olan anne-baba çocuk yetiştirme stilleri çevresel girişimcilik yaklaşımı doğrultusunda belirlenmiştir.

I.I.II. GİRİŞİMCİLİĞE ETKİ EDEN FAKTÖRLER

Girişimciliğe etki eden faktörler bir bütün olarak insan hayatının her evresinde karşı karşıya kaldığı eğitim, aile ,arkadaşlıklar, iş ilişkileri gibi birçok faktörle açıklanabilmektedir. Girişimciliğe etki eden faktörleri genel hatlarıyla değerlendirmek gerekirse kültür, aile, eğitim ve kişilik özellikleri olarak başlıklandırabiliriz. Bu faktörlerden aile ve kişilik özellikleri çalışmanın temelini oluşturduğu için sonraki bölümlerde bu faktörlerden daha detaylı olarak tekrar bahsedilecektir.

a) Kültür:

İçinde insanın olduğu sistemlerin; insanı insan yapan en önemli faktörlerden biri olduğu kabul edilen kültürden soyutlanarak düşünölmeleri mümkün değildir. Çünkü insanlar içinde yetiştikleri kültürlerin birer yansımasıdır ve sahip oldukları kültürleri, oluşturdukları sistemlere de taşırlar. İnsanların kültürel yansımalarının bileşimiyle sisteme ait kültürler meydana gelir. Kültürler ise sistemlerin tanıtıcı kimliği vazifesini görürler. Kültür; insanların davranışlarına parametre oluşturan soyut ya da somut anlam ifade eden değerlerden oluşan bir bütündür (Hofstede, 1984).

Kültür, insanların davranışlarına ve kişiliklerine doğrudan etki eden bir sistemdir. Üyelerin davranışlarının toplamı olarak ifade edilebilecek grup davranışları, grubun sahip olduğu kültüre göre şekillenir. Bu şekillenmede üyelerin kişilikleri de önemli ölçüde etkili olur. Ancak asıl önem arz eden, grubun sahip olduğu kültürel kimliktir. Davranışlar ise bu kimliğe göre oluşurlar ve zaman içinde kişiliği yönlendirmeye başlarlar (Çağlar, 2001).

Girişimciliğin de; kültürel değerlerden etkilenmemesi mümkün değildir. Üyesi oldukları topluma ait kültürden aldıkları parametrelerle oluşan bir alt kültür çerçevesinde hareket eden girişimcilerin, kişilik yapıları da bundan etkilenecektir. Kişilik yapılarında aktif ya da pasif olacak unsurların varlığı önemli ölçüde kültürel etkilerle oluşacaktır.

Girişimcilik kültürünün en önemli özelliklerinden olan cesaret ve risk, başarıyı dolaylı yoldan olumlu yönde etkilemektedir. Cesaret, kahramanlık ve riske girme özellikleri, sadece bir işe başlamak için değil aynı zamanda başlanan işte başarılı olabilmek için de gerekli olan unsurlardır. Sadece girişimcilik için değil toplum içerisinde bu duyguların paylaşımının artırılması ülke geleceği için de çok büyük avantajlar sağlayacaktır.

Toplumsal yapı içerisindeki kültürel boyut, girişimciliğin oluşumuna zemin hazırlayabilmektedir. Toplum içerisindeki bireysellik ve toplulukçuluk, kültürel yapının boyutlarıdır. Bireysellikte, bireysel tatmini her şeyin önünde tutan bir yaklaşımdır. Bireyselliğin hakim olarak yerleşmiş olduğu kültürlerde, bireyi ancak kişisel çıkar ve amaçlar harekete geçirebilir. Kollektivist kültürlerde ise toplumsal

çıkarlar, bireysel çıkarların önünde yer alır. Kollektivist yapı, işbirliğine, uyuma, toplumsal fayda ve çıkarlara önem veren bir kültürdür (Hofstede, 1984).

Türkiye'deki toplumsal yapının kollektivist veya bireysellik açısından genel bir değerlendirmesi yapıldığında; ülkemizin kollektif davranışın görece olduğu ülkeler arasında olduğu belirtilmektedir. Türklerde yaygın olarak yerleşmiş ve benimsenmiş olan davranış şekilleri ise; bir işe başlarken mutlaka avantaj sağlayabilmek için tanıdık olması, adamına göre muamele yapılması, zorluklarla mücadeleye başlamadan çıkan problemler hakkındaki çözümleri devletten bekleme alışkanlığı, mevcut olan güç şartlardan kurtulabilmek için kahraman arayışı içerisinde olma eğiliminin temelinde kollektivist davranış kültürü yer almaktadır. Bireyselci davranışın baskın olarak yer almış olduğu toplumlarda ise, yenilik ve yaratıcılığın daha çok, hızlı ve yaygın olarak gerçekleştirildiği tespit edilmiştir (Morris, 1994).

Toplum içerisinde girişimciliğin gelişimiyle ilişkilendirilebilecek bir başka çalışma ise Aycan (2001) tarafından yapılan paternalizm boyutudur. Paternalizm, "babacanlık", "kollamak" anlamında kullanılan ve ikili ilişkilerin niteliğini belirten bir kavramdır. Paternalizm'in girişimcilik ile ilişkisi ise, her şeyin lider ve yöneticiden beklenmesi, kendi gelişiminin önemsizleşmesi ve yeniliğe karşı giderek oluşan isteksizliktir. Aycan çalışmasında paternalizmin yüksek olduğu ülkeler arasında yer alan Türkiye'deki çalışan insanların, sürekli olarak lider ve yöneticilerin himayesinde kalmayı alışkanlık haline getirmelerinden dolayı, bireysel gelişim alanında ilerleme yapmak inancında olmadıklarını belirtmektedir (Aycan, 2001). Bu bağlamda, örgüt kültürünce belirlenen politika ve uygulamalar bireylerin katılım veya gelişimlerini olumsuz etkileyecek ve bireyleri girişimciliğe uygun ortamlardan uzaklaştıracaktır (Lockwood, 2004). Aynı şekilde kadınlara yönelik bazı paternalist veya müsamahakar tutumlar görünüşte olumlu bir izlenim oluştursa da temelde negatif bir kadın stereotipi ile uyumludur. Uzun vadede bu tür paternalist bir yaklaşım, işyerinde kadınların aleyhine sonuçlar doğurabilmektedir (Dalton, 1993).

b)Aile:

Hiçbir kültür; girişimciliği destekleyen ya da girişimciliğe karşı olan bir kültür olarak tanımlanamaz. Kültürel bütünü oluşturan çok sayıdaki alt kültür, girişimciliği olumlu veya olumsuz etkileyecek ortamlar oluşturabilirler. Bu alt kültürlerin girişimciliği

destekleyen niteliklerinde farklılıklar sergilenmektedir. Toplum içerisinde girişimciliğin oluşmasında önemli bir diğer unsur da ailedir. İnsanın aile içindeki ilk deneyimleri, bütün yaşamının köklerini oluşturur. Aynı zamanda aile, geleceğin içinde mayalandığı ilk sosyal dünyadır. İnsan, psikolojisinin ilk süreçlerini yine aile ortamında kazanır. Kişilik gelişim süreçleri aileyle birlikte oluşur. Ailevi değerlerin baskın olduğu bir kültürde, eğer aileler bağımsızlığa önem veriyorlarsa çocukların da yüksek seviyede girişimcilik özellikleri taşımaları beklenmektedir (Hisrich and Peters, 2002).

Ailenin çocuğunun bireysel gelişimini erken yaşlarda destekleyici mahiyette cesaretlendirerek, faaliyetlerine destek olması, çocuğun girişimcilik ruhuna sahip olarak büyümesini sağlamaktadır. Bunun tam zıttı olarak da ailenin çocuklarını sürekli olarak eleştirmesi, cezalandırması, aşırı disiplin ve kontrol altına alarak yaratıcılığının gelişimini engellemesi çocuklarda içe kapanıklık, suçluluk ve cezalandırılma korkusu ile birlikte başarısızlığa neden olmaktadır (Ergun, 2002).

Ailenin girişimci olması, özellikle de babanın kendi işine sahip olması, girişimciliği etkileyen önemli bir unsurdur. Erkek girişimcilerde de kadın girişimcilerde de kendi işine sahip babalar girişimcilik için güçlü bir tetikleyici olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun dışında çocuğun ailedeki yetiştirilme stilleri benlik oluşumu, kendine güven gibi kişilik özelliklerinin oluşmasına zemin hazırlamakta ve tüm bunlar ilerideki girişimcilik faaliyetlerini etkilemektedir. Aile bireyleri çocuk için rol model görevi görmektedir ve rol modelleri girişimcilerin kariyerlerine etki eden önemli bir unsurdur. Rol modelleri; aile, kardeş veya diğer başarılı akrabalar olabilir. Rol modelleri, hem işe başlama sürecinde hem de işe başladıktan sonra bir destek sistemi oluşturur (Güvenç, 1984).

Gibb (1987) yaptığı çalışmada girişimci düşüncenin gelişmesinde etkili olan faktörleri insan gelişimi boyutunda ele almış, çocukluk, büyüme ve ergenlik çağı olmak üzere 3 bölümde incelemiştir. Çocukluk evresinde çekirdek veya geniş ailenin sınıfı, iş ve eğitim durumları, hayattan beklentileri, tercihleri gibi faktörlerin bireyde girişimci düşüncenin gelişmesinde etkili olduğunu vurgulamıştır. Büyüme çağında bu faktörlere arkadaşlık ve toplumsal değerler de eklenirken, ergenlik çağında işin yapısı, iş ilişkileri, mesleki ve sınıfsal hareketlilik, emeklilik durumu boyutlarının da eklendiğini ve kişilerde girişimsel düşüncelerin gelişmesinde etkili olduklarını belirtmiştir (Gibb, 1987). Gibb'in özellikle çocukluk ve büyüme evrelerinde vurgu

yaptığı ancak, her evrede yer verip önemli olduğuna değindiği aile kavramı bu çalışmada yetiştirme stilleri ve anne babalık açısından incelenecektir.

c)Eğitim:

Eğitim her alanda olduğu gibi, girişimcilikte de sihirli bir anahtardır. Kişiler aldıkları eğitimle başarılı bir girişimci olma konusunda bilgi ve becerilerini arttırarak daha önce fark edemedikleri konulara karşı duyarlılık kazanacaklardır. Kişiler sahip oldukları özelliklere, eğitim programlarından elde ettikleri bilgileri ekleyince başarılı bir girişimci olma şanslarını arttırırlar. Bu nedenle başarısını kendi girişimciliğinde arayan fertleri yetiştiren eğitim sistemlerine ihtiyaç duyulmaktadır.

Girişime başlamakta karşılaşılan problemlerin üstesinden gelmekte de eğitim çok önemlidir. Resmi eğitim, şart olmamasına rağmen, işte başarı için gerekli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Hem kadın hem erkek girişimcilerin, finans, stratejik planlama, pazarlama ve yönetim alanlarında eğitime ihtiyaçları vardır. Ayrıca girişimcilikte, iletişimdeki yazma ve konuşma becerisine sahip olmak da çok önemlidir (Kuvan, 2007).

d)Kişilik özellikleri:

Birçok araştırmacı (Crant, 1996; Baron, 2000; Koh, 1996; McClelland, 1971) tarafından kişiliklerin girişimci olmada önemli bir rol oynadığı kabul edilmiştir. Bazı araştırmacılar sadece gerekli birkaç özelliğin girişimciliği etkilediği sonucuna varırken bazı araştırmacılar ise farklı girişimcilerin olduğunu ve her birinin farklı özellikleri olduğunu tartışmaktadır (Lachman, 1980). Bu konuya kişilik özellikleri ve girişimcilik adlı bölümde geniş bir şekilde yer verilecektir.

I.II. KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ

Kişilik kavramı, insanın sosyal yaşantısının bir parçası olarak yüzyıllar boyunca ilgi görmesine rağmen bilimsel gelişimine 1930'lu yıllarda kişilik psikolojisinin diğer sosyal bilim alanlarından ayrı bir bilimsel disiplin olarak ortaya çıkmasıyla başlamıştır (Mc Adams, 1997).

Kişilik, bireyin kendisinden kaynaklanan tutarlı davranış kalıpları ve kişilik içi süreçler olarak tanımlanabilir (Burger, 2006). Öncelikle bu tanım iki bölümden oluşur. Birinci bölüm tutarlı davranış kalıpları ile ilgilidir. Burada önemli olan nokta kişiliğin tutarlı olmasıdır. Bu tutarlı davranış kalıplarını her zaman ve her durum içinde gözlemlemek mümkündür. Tanımın ikinci bölümü, kişilik içi süreci ele alır. Kişilerarası süreçlerden farklı olarak, kişilik içi süreçler, nasıl davranacağımızı ve hissedeceğimizi etkileyen ve içimizde gelişen bütün duygusal, güdüsel ve bilişsel süreçleri kapsar. Elbette bu süreçlerin bazıları bütün insanlar tarafından paylaşılır. Ancak bu süreçlerin nasıl kullanıldığı ve bu süreçlerin bireysel farklılıklarla nasıl etkileşime girdiği, bireylerin kişiliklerini belirlemede rol oynar (Burger, 2006).

Kişilik kavramı, bireyin çevreye yönelik olarak kendine özgü uyumunu saptayan oldukça sabit özelliklerini ve davranış örüntülerini içine alır (Özkalp, 1991). Kişilik bir insanın bütün ilgilerinin, tutumlarının, yeteneklerinin, konuşma tarzının, dış görünüşünün ve çevresine uyum biçiminin özelliklerini kapsayan bir kavramdır. Bunun yanında “kişilik kendine özgü ve uyumlu bir bütündür” (Yanbastı, 1990). Kişilik, “bir insanı başkasından ayıran bedensel, zihinsel ve ruhsal özelliklerin bütünü” olarak değerlendirilmektedir (Şimşek ve diğ., 2003). Bir diğer tanıma göre ise kişilik, bireyin yaşam biçimi olarak tanımlanabilir ve bu tanımın içinde insanın kalıtsal, biyolojik ve kişisel özellikleri, bedensel görünümü ve sağlığı, ilgi ve eğilimleri, kabiliyet ve yönelişleri, insanlarla ilişkileri, zihinsel zekası ve zihinsel yönü de yer almaktadır (Barlı, 2008).

Norman (1963) kişiliği; “bireydeki yapıların, davranış biçimlerinin, ilgi ve eğilimlerin, ruhsal davranış ve yeteneklerin en karakteristik bütünlemesidir” şeklinde ifade etmiştir. Cüceloğlu ise kişiliği; “bireyin iç ve dış çevresiyle kurduğu, diğer bireylerden ayırt edici, tutarlı ve yapılaşmış bir ilişki biçimi” şeklinde tanımlamıştır (Cüceloğlu, 2002).

Kişilik, bir insanın duyuş, düşünüş, davranış biçimlerini etkileyen etmenlerin kendine özgü görüntüsüdür. Devamlı olarak içten ve dıştan gelen uyarıcıların etkisi altında olan kişilik, bireyin biyolojik ve psikolojik, kalıtsal ve edinilmiş bütün yeteneklerini, güdülerini, duygularını, isteklerini, alışkanlıklarını ve bütün davranışlarını içine alır. Kısaca, kişiliğin oluşmasında insanın doğuştan gelen özellikleri ve içinde yer aldığı

çevrenin etkisini bir arada görmek mümkündür. Buradan, çevrenin etkisini dikkate alarak, kişiliğin sadece bireye özgü özellikleri değil, belirli ölçüde, içinde yaşanan insan topluluğunun, belirli ölçüde de tüm insanlarda ortak bazı özellikleri yansıttığı sonucu çıkartılabilir (Tınar, 1999).

Davranışsal açıdan esas alınan kişilik, belirli bir kişinin zihinsel, bedensel ve ruhsal özelliklerinde görülen farklılıklardır. Yeryüzündeki hiçbir insan zihinsel, bedensel, ruhsal, fiziksel bakımdan birbirinin aynı değildir (Burger, 2004). Kişilik, bir yandan dinamik bir yapı sergilerken bir yandan da tutarlılık göstermektedir. Kişiliğin tutarlı olması ile zaman içerisinde o kişinin benzer durumlara benzer tepkiler vermesi kastedilmektedir. Ancak diğer taraftan yaşam içinde gerçekleşen bir takım önemli olaylar kişilik üzerinde değişikliğe neden olabilmektedir. Tüm bunlar kişiliğin bir süreç içinde oluştuğunun ve bu süreç içerisinde eğitim, deneyim ve öğrenmenin önemli rol oynadığının göstergesidir (Cüceloğlu, 2002; Tınar 2009).

Kişiliği belirleyen faktörlerin neler olduğu veya nelerin kişilik denilen olguyu ortaya çıkardığı sorusu sorulduğunda, literatürde kişiliği oluşturan birçok değişken olduğu ve değişik kuramcılarının görüşlerine göre de bu değişkenlerin sayısının ve öneminin değiştiği görülmektedir. Bu bağlamda kişiliği oluşturan faktörleri; kalıtsal faktörler, çevresel faktörler ve diğer durumsal faktörler biçiminde gruplandırabiliriz (Türkel,1992).

Kalıtsal (biyolojik) Faktörler: Birçok davranışsal özelliğin temelinde kalıtım, tüm psikolojik özelliklerin önemli bir faktörü olarak görülmüştür. Kalıtımsal özelliklerin kişiliği belirleme derecesi ise, bireyden bireye göre değişmektedir. Davranışlar, kalıtımsal etkenlerle biçimlenmekte ve bu biçimlenme birtakım olaylara ve çevresel faktörlere olan tepkilerimizin belirlenmesine yardımcı olmaktadır (Luthans, 1995). Araştırmacılar zeka gibi kararlılık gösteren yetenek ve eğilimlerin büyük oranda kalıtımsal olduğu sonucunda hem fikirdir. Ancak hangi özelliklerin kalıtım yolu ile geçtiğinin kesin çizgilerle ortaya konmasının çok da mümkün olmadığı özellikle vurgulanmıştır (Metin Camgöz, 2009).

Çevresel Faktörler: Sosyo-kültürel faktörler, aile, eğitim kurumları, sosyal statü gibi faktörler kişiliği etkileyen çevresel faktörler olarak sıralanabilir. Bütün bireyler,

belirli bir kültürel yapı içinde bulunur ve bu yapıdan hayatı boyunca etkilenir. Bütün insanlar hem kalıtım hem de çevrenin ortak eserleridirler. Çevre şartları içerisinde insanları en fazla etkileyen faktörler, fertlerin içinde yaşadıkları toplumun sosyo-kültürel özellikleridir. Her fert kendi kültürü tarafından yoğun bir şekilde etkilenebilmektedir.

Bireyin gelişim sürecindeki ilk etkileşim kaynağı ailedir. Aile ve özellikle ebeveynler bireyin kişilik özelliklerinin oluşmasında etkin bir rol oynar ve sosyo-kültürel özelliklerini bireye aktarır. Ailenin içinde bulunduğu ekonomik ve toplumsal sınıf ve değerlerin yanı sıra aile içinde alınan eğitim ve görgü bireyin pek çok davranışında doğrudan ya da dolaylı etkili olacaktır. Baba ve annenin demokratik bir yapıya sahip olup baskıcı bir tutum uygulamadıkları durumlarda, çocuğun daha rahat yetiştiği ve bu rahatlık sonucu objektiflik kazandığı, rasyonel davrandığı görülmüş ve zamanla daha aktif olduğu, kolay ilişki kurduğu saptanmıştır. Annenin ve babanın bazı konulardaki tepkileri, çocukların bazı davranışlarını pekiştirirken, bazı davranışlar için de cesaret kırıcı özellik taşıyarak çeşitli alışkanlıkların ve değerlerin öğrenilmesinde yardımcı olmaktadır.

Belli bir sosyal yapı içinde her bireyin eğitim ve benzeri gelişme faktörü açısından aynı şansa sahip olduğu söylenemez. Her ülkenin de kendi kültürüne ve toplumsal yapısına göre eğitim anlayışı, amacı ve yöntemi farklılık göstermektedir. Eğitim sistemi genel olarak iki türde gerçekleşmektedir. Bunlardan birincisi ideolojik eğitim sistemi, bir diğeri ise; faydacı ve yaratıcı eğitim sistemidir. Otoriter ve antidemokratik rejimlerde çok başvurulan bir eğitim sistemi olan ideolojik eğitimin ana hedefi öngörülen insan ve toplum tipini yaratmaktır. Faydacı ve yaratıcı eğitim sisteminde ise hedef; kişilerin yaşadıkları hayat alanına uyumlarını sağlamak, verimliliklerini arttırıcı bilgi ve beceriler kazandırmak, sorun çözme becerileri kazandırmaktır. Kişinin mağruz kaldığı eğitim sistemine göre de kişiliği şekillenmektedir (İrmiş, Durak ve Özdemir, 2010).

Ferdin ait olduğu sosyal sınıf, onun eğitim imkânlarını, yaşama biçimini, düşünce ve eğilimlerini, tüketim kalıplarını ve çeşitli kişisel özelliklerini etkileyebilir. Kişiliğin oluşmasında; insanın içinde büyüdüğü coğrafi çevrenin de etkisi olduğu inkâr edilemez. Coğrafyanın, fertlerin yaşadıkları toplumun kültürü ve antropolojik yapısı üzerinde etkileri çok bilinen bir husustur. Mesela soğuk, karasal iklim bölgelerinde

yaşayan insanların daha sert ve donuk mizaçlı, buna karşılık sıcak iklim ve kıyı kesimlerin insanların daha çabuk değişen duygusal tutumları ve daha yumuşak mizaçları olduğu şeklinde bir kanaat vardır (Erdoğan, 1996).

Diğer Durumsal Faktörler: Kişiliğin oluşmasında etkili şu ana kadar sıralanan bu faktörlerin dışında kalan ve önemli olan başka belirleyiciler de mevcuttur. Radyo, televizyon, kitap, gazete, dergi gibi pek çok kitle iletişim araçları ve ferdin gelişmekte olduğu yaş dönemlerinde çevresinde bulunan yetişkinler grubu da kişiliğin oluşumunda önemli birer faktör olarak sayılabilmektedir.

Bireyin yerine getirmek durumunda olduğu rol davranışı kişiliğin şekillenmesinde küçümsenemeyecek ölçüde paya sahiptir. Aslında kültürel yapı, toplumda ne tür rollerin gerekli olduğunu belirlemektedir. Birey hayatının başlangıcından itibaren cinsiyet, meslek, aile bireyi gibi çeşitli roller üstlenmektedir. Yaşantısı boyunca da bireyden, çok sayıda rolleri yerine getirmesi beklenmektedir. Bireyin yerine getirdiği role göre çevresi oluşmakta ve bu çevresel değişkenlerin etkisinde kalmaktadır. Böylece, roller kişisel gelişmeyi sınırlamakta ve bireyin davranış kalıplarını etkilemektedir. Bireyin sosyal statüsü de kişiliği etkileyen faktörler arasındadır. Çünkü sosyal statu, bireyin kendisine ve grubun diğer üyelerine göre davranışlarını belirlemektedir. Bireylerin mesleki rol, görev ve statülerine özel prestij sembolleri ve hiyerarşik durumları vardır (Erdoğan, 1996).

Kişiliğin ne olduğu hakkında kabul edilen genel bir tanım olmadığı gibi, değişik kapsamda kişilik özelliklerini ölçmek için pek çok kişilik ölçeği bulunmaktadır. Hough (2002) bu ölçeklerin birçoğunun farklı isimler altında aynı boyutu ölçerlerken, bazılarının ise aynı isim altında farklı boyutları ölçmekte olduklarını belirtmiştir. Bundan dolayı, kişilikle ilgili değişkenler ve ölçekler için kavramsal altyapıyı oluşturacak bir sınıflandırma geliştirilmediği takdirde, araştırmalarda tespit edilen yapısal sonuçları ilişkilendirmek, durumlar arasında genelleme yapmak, öngöründe bulunmak, araştırma sonuçlarını yorumlamak, araştırmacılar arasında etkin bir iletişim kurmak ve psikometrik analizler yapmanın mümkün olmadığını belirtmişlerdir.

Kişiliği inceleyen bilim adamları, kişiliğin oluşumu, gelişimi ve davranışlara yansımaları konusunda pek çok araştırma yaparak çeşitli kişilik kuramları geliştirmişlerdir. Her kuram ortaya çıkan sonuçların temelinde farklı varsayımlar yattığı ve araştırmalarda değişik yöntemler kullanıldığı için de birbirinden farklı olmuştur. Birbirinden farklı kişilik kuramlarını daha iyi anlamak adına, kişilik kuramları en genel hali ile altı genel yaklaşım altında incelenmeye çalışılmıştır. Bunlar; psikoanalitik yaklaşım (psychoanalytic approach), biyolojik yaklaşım (biological approach), davranışsal/sosyal öğrenme yaklaşımı (behavioral/social learning approach) bilişsel yaklaşım (cognitive approach) insancıl yaklaşım (humanistic approach) ve ayırıcı özellik yaklaşımıdır (trait approach). Her bir yaklaşım insan kişiliğinin değişik ve önemli bir boyutunu belirlemekte ve incelemektedir. Araştırmacıların ayrıldıkları temel nokta, davranışın özel ve ayırıcı yönlerinin nasıl keşfedileceği ve adlandırılacağıdır.

Kişilik araştırmaları üzerine yapılan çalışmalar ve ifade edilen altı perspektif açısından tam bir anlaşma hiçbir zaman sağlanamamış olmasına rağmen, son dönemdeki araştırmalar şaşırtıcı ve tutarlı bulgulara dikkat çekmişlerdir. Bu amaçla, kişilik araştırmacılarının önemli ölçüde fikir birliğine vararak, kuramsal bir çatı oluşturdukları kavram, ayırt edici özellik yaklaşımı dahilinde geliştirilen “Beş Faktör Kişilik Modeli”dir (Goldberg, 1990). Bu sebeple, bu araştırma kapsamında kişilik; beş faktör modeli temel alınarak incelenmeye çalışılacaktır.

I.II.I. AYIRICI ÖZELLİK YAKLAŞIMI : BEŞ FAKTÖR KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ MODELİ

Ayırıcı özellik yaklaşımı, iki önemli varsayım üzerinde durmaktadır. İlk varsayım, kişilik özelliklerinin zaman içerisinde değişmez olduğu, diğer varsayım ise, kişiliğin durumlara göre kararlılık gösterdiğinin kabulüdür. Örneğin, insanlar arasında olmaktan hoşlanan dışa dönük ve sosyal özelliklere sahip bir kişinin, ertesi gün ve zaman içinde de tutarlı bir şekilde aynı özelliklere sahip olacağı ifade edilmiştir. Bu yaklaşımın önemli bir diğer özelliği ise, davranışın altında yatan mekanizmalara, diğer yaklaşımlara göre daha az vurguda bulunmasıdır. Araştırmacılar insanların neden o şekilde davrandıklarını açıklamaktan çok, kişiliği tanımlamaya, sınıflandırmaya ve davranışı tahminlemeye odaklanmışlardır (Pervin ve John, 1997).

Kişilik özelliklerini tanımlayan bir sınıflandırma yapmak için, gerçekleştirilen çalışmaların başlangıç noktası da, kullanılan “lisan”da yerleşmiş olan ve kişilik özellikleriyle ilişkili olan sıfat ve kelimelerin tespit edilmesi olmuştur (Salgado, Viswesvaran ve Öneş, 2001). Kişilik özelliğini tanımlayan sıfatların çalışılması kişiliği tamamen kapsamamakla birlikte, bu yaklaşım dilden hareketle kişiliğin ele alınmasında geniş bir çerçeve sağlamaktadır (Somer, 1998).

Ayırıcı özellik yaklaşımının ilk kuramcılarında biri olan Allport kişiliği tanımlamak amacıyla yaptığı çalışmalarında, İngiliz dilinde sadece kişiliği tanımlamak için kullanılan sıfat sayısının 4000’den fazla olduğunu ifade etmiştir (Allport, 1961). Bu nedenle kişilik psikologları öncelikle tüm kişilik özelliklerini kullanışlı bir yapı halinde bir araya getirmeye çalışmışlardır. Kişiliği ayırıcı özellik yaklaşımıyla ele almanın bir yararı, insanlar arasında karşılaştırma yapmayı kolaylaştırmasıdır. Bu yaklaşımın son 80 yıl içerisinde gösterdiği büyük gelişme ve günümüze kadar süren etkisinde Galton, Allport, Murray ve Cattell’in öncü çalışmalarının etkileri büyüktür (John, Angleitner ve Ostendorf, 1988).

Tarihte kişilik özelliklerini tanımlayan sıfatları belirlemeye yönelik çalışmalar Francis Galton’un (1884) girişimiyle başlamış; Klages (1926), Baumgarten (1933), Allport ve Odbert (1936), Thurstone, Cattell (1943,46,48) ve Norman’ın (1967) çalışmaları ile devam etmiştir (akt. John vd., 1988). McCrae ve Costa (1995) tarafından bir kişilik sistemi olarak tanımlanan Beş Faktör Kişilik Modeli bireylerin kendilerini ve başkalarını tanımlayabilmek adına kullandıkları kelimelerin incelenmesini içeren ve yaklaşık 50 yıl süren araştırmalar dizisi sonucu ortaya çıkmıştır. Beş faktör kişilik modelini uzun bir geçmişi olan yeni bir bakış açısı olarak görmek mümkündür. Önceki nesil bakış açılarından farklı olarak teoriye değil, bilimsel gözleme dayalı olup, kişiliği beş temel boyutta ele alır. İnsanları kategorilere bölmektense çeşitli kişilik boyutlarında farklı düzeylere yerleştirir. Beş faktör kişilik modeli; evrensel ve eksiksiz kişilik özelliklerinin, hiyerarşik bir sınıflandırmasıdır (McCrae ve Costa, 1995).

Tanımlanan beş faktör değişik yöntemler kullanılarak yürütülmüş çalışmalarda çok sık ortaya çıktığı için araştırmacılar bu faktörlere “büyük beşli” adını vermişlerdir. Araştırmacılar ilk başlarda kaç faktör bulabileceklerini ya da kişiliğin temel

boyutlarının nasıl olabileceği konusunda bir kurama sahip olmayıp sadece elde ettikleri verileri değerlendirmişlerdir. Daha sonra, hangi özelliklerin birbirleriyle grup oluşturduğunu görmüşler ve bu beş büyük boyutu tanımlayacak kavramlar geliştirmeye başlamışlardır (Burger, 2004).

Model başlangıçta, Galton (1884) tarafından önerilmiş ve 1936'da Allport & Odbert tarafından araştırılmıştır. 1957'de Raymond Cattell, Allport ve Odbert'in çalışmalarından yola çıkarak 16PF kişilik analizini oluşturmuştur. Norman (1963) gibi araştırmacılar deneysel çalışmalarla konu üzerine odaklanmışlardır. Beş faktör kişilik modeline ait her bir boyutun tanımlayıcı karakteristikleri ise kısaca Costa ve McCrae tarafından örneklenmiştir (Li-Fang, 2002). Beş faktör kişilik modelindeki beş alt boyut kişiliğin deneysel incelenmesi için ortaya çıkarılmıştır (Goldberg, 1993).

1961'de Tupes ve Christal araştırmalarında, Cattell'a ait listeyi sekiz büyük kişilik özelliğine indirgemıştır. 1963'de Norman ise bu kişilik özelliklerini dışa-yönelim, uzlaşmacılık, sorumluluk, duygusallık ve kültür olarak isimlendirmiştir. 1970'li yıllarda, neredeyse tamamen unutulmuş çalışmalar, 1981'de Goldberg tarafından, sözcüksel proje çalışmaları şeklinde başlayarak, şu an dışadönüklük, gelişime açıklık, duygusal denge, uyumluluk ve sorumluluk olarak bilinen son haline getirilmiştir (Goldberg, 1981).

Son zamanlarda üzerinde çalışılan ve genel anlamda kabul gören beş faktör kişilik modeli kişilikteki bireysel farklılıkları dikkate almakta ve kişilik özelliklerinin önemli bir sınıflandırmasını sunmaktadır. Beş faktör kişilik modelinin altında yatan temel varsayım, insanların gösterdikleri bireysel farklılıkların dünyadaki bütün dillerde kodlanacağı, konuşma diline sözcükler halinde yansıtacağı ve bu sözcüklerden yola çıkarak insanın kişilik yapısını kapsayacak bir sınıflandırmanın oluşturulabileceğidir (Yıldırım, 2003). Beş Faktör Kişilik Modeli, son zamanlarda kapsamlı bir kişilik özellikleri modeli olarak oldukça dikkat çekmektedir. Kişiliğin temel boyutlarını temsil eden bu beş faktör dört önemli noktaya dayanmaktadır:

a) Boylamsal ve gözlemciler arası çalışmalar beş faktörü göstermektedir ve bu beş faktör davranış kalıplarını açığa çıkarma gücünü ve etkisini uzun süre korumaktadır;

- b) Her bir faktörle ilişkili olan özellikler, bu özelliklerin araştırıldığı toplumun dilinde ve kişilik sistemlerinde bulunmuştur;
- c) Bu beş faktör farklı yaş, cinsiyet, ırk ve dil gruplarında bulunmuştur, bununla beraber farklı kültürlerde farklı şekillerde ifade edilebilmektedirler;
- d) Kalıtsallık kanıtı tartışılmıştır (Costa ve McCrae, 1992).

Beş faktör kişilik modeli, çeşitli kişilik testlerinin ve ölçeklerinin kapsamlı bir faktör analizinden ve kişiliği tanımlamak için kullanılan sıfatların kapsamlı bir analizinden doğmuştur. (Friedman ve Schustack, 1999). Beş Faktör Kişilik Modeli, kişilik özelliklerinin hiyerarşik bir organizasyonudur birbirine zıt iki kutuptan oluşan beş ayrı kişilik boyutunu içermektedir. Bu boyutlar, Dışa dönüklük/İçe dönüklük, Uyumluluk/Uyumsuzluk, Sorumluluk/Amaçsızlık, Nevrotiklik/Duygusal Denge, ve Deneyime Açıklık/Deneyime Kapalılık olarak ifade edilmiştir (McCrae ve John, 1992).

Dışa dönüklük/İçe Dönüklük (Extraversion/Introversion)

Bu boyutun özellikleri sıklıkla sosyal olma, sokulgan olma, hakkını savunma, iddialı olma, aktif ve konuşkan olma özellikleriyle birlikte düşünülmektedir. Bu boyutun iki önemli bileşeni hırs/tutku ve arkadaş canlısı olma özelliğidir (Barrick ve Mount, 1991). Dışadönük bireyler etkindirler, sempatikler, heyecan arayan insanlardır. Kendini açma (self-disclosure) davranışlarında bulunma eğilimleri de daha yüksektir (McCrae ve Costa, 1995). Üstün olma ve ödül kazanma isteği dışadönük bireylerin temel motivasyon etkenleri arasındadır (Barrick, Steward ve Piotrowski, 2002). Dışadönük bireyler stres durumlarında sorun odaklı başa çıkma stratejileri kullanma eğiliminde olmaktadır (O'Brein ve DeLongis, 1996). Dışadönük insanlar enerjik, istekli, dominant, arkadaş canlısı ve konuşkan olma eğilimindedirler. Diğer insanlarla birlikte olmaktan zevk alırlar, cesurdurlar, hırslıdırlar, politikacı ya da diğer yüksek görüş derecesine sahip olan liderler olma eğilimindedirler. İçe dönük bireyler ise utangaç, çekingen, uysal ve sessiz olma eğilimindedirler (Friedman ve Schustack, 1999). Dışadönük bireyler psikolojik yardım alma durumunda daha az zorlanma yaşarlarken, içe dönük bireyler yaşadıkları psikolojik problemler kendilerini belli düzeyde zorlayınca kadar profesyonel yardıma başvurmamaktadırlar (Kahveci, 2001).

Uyumluluk/Uyumsuzluk (Aggreableness/Hostility)

Bu boyut, kibar, nazik, esnek, güvenilir, iyi mizaçlı, işbirliğine yatkın, affedici, yumuşak kalpli ve hoşgörülü olma özellikleriyle birlikte düşünülmektedir (Barrick ve Mount, 1991). Uyumlu insanlar dostça yaklaşımları olan, işbirlikçi, güvenilir ve sıcaktırlar. Alçak gönüllü, destekleyici, esnek, diğer insanlarla duygusal yakınlık kuran insanlardır (McCrae ve John, 1992). Rekabetten çok uzlaşmaya önem vermektedirler (Barrick, Stewart ve Piotrowski, 2002). Kişiler arası çatışmalara girmekten kaçınmaktadırlar; girseler bile bu çatışmayı çözmek için güç kullanmak ve baskı uygulamaktan yana olmamaktadırlar, diğer insanlara yardım etme davranışlarında bulunurlar (Cloninger, 2000). Bu boyutun olumsuz ucunda yer alan insanlar, soğuk, kavgacı ve kaba olurlar (Friedman ve Schustack, 1999). Başkalarına karşı düşmanca ve kayıtsızdırlar, benmerkezlidirler, kincidirler ve başkalarına karşı kıskançlık duyguları beslerler (Digman, 1990).

Costa ve diğerleri (1991), uyumluluğun tıpkı dışa dönüklük gibi kişilerarası ilişkilerde önemli olan temel boyutlardan biri olduğunu belirtmişlerdir. Uyumluluk boyutunun esasen ilişkinin kalitesi ile ilgili olduğu ve bu boyutun anlayışlılıktan, düşmanlığa doğru giden bir çizgi oluşturduğuna dikkat çekilmektedir. Uyumluluk boyutu ile ilgili bu türden yorum, beş faktor kişilik ölçeğinin Türk diline uyarlandığı Somer (1998)'in çalışmasının sonuçlarıyla da desteklenmiştir. Buna göre, bu faktörden en yüksek puan alan dostça, anlayışlı, sevecene karşılık; hoşgörüsüz, düşmanca, kırıncı ve kaba sıfatları tespit edilmiştir.

MacDonald (1995) uyumluluk kişilik özelliğinin çocuklukta belirgin bir özellik olarak ortaya çıkmadığını ancak aile içi sıcak ilişkilerde kendini göstererek, ileriki yaşlardaki özelliklerle kavramsal olarak bağlantılı olduğu belirtilmiştir (akt. Metin Camgöz, 2009).

Sorumluluk /Amaçsızlık (Conscientiousness/Undirectedness)

Bu boyut, dikkatli olma, özenli olma, titiz olma, sorumluluk sahibi olma, düzenli olma, planlı olma, başarı yönelimli olma, çalışkan olma, sebatkar olma özellikleriyle birlikte düşünülmektedir (Barrick ve Mount, 1991). Sorumluluk sahibi insanlar, disiplinli, sorunlarla baş edebilmek için hazırlıklı, etik ilke ve değerlere belirgin bir biçimde bağlı, başlanan bir işi bitirebilme becerisine sahip olma ve eyleme geçmeden önce dikkatli bir biçimde düşünme eğilimindedirler (Neuman ve Wright, 1999). Sorumlu

insanlar genel olarak dikkatli, güvenilir ve sorumluluk sahibidirler, işlerinde -özellikle birlikte yapılan işlerde- iyi oldukları görülür. Onların sebatkarlığı, sorumluluğu ve güçlü kararlılık duyguları hedeflerine başarıyla ulaşmalarına yardımcı olur ve patronlarının takdirini kazanmalarını sağlar. Öte yandan, sorumluluk özelliği yüksek bireylerin iş doyumlarının yüksek olduğu ve işe devamsızlıklarının ise, düşük olduğu bulgusuna yer verilmiştir (akt. Metin Camgöz, 2009).

Sorumluluk boyutunun olumsuz ucunda bulunan dürtüsel insanlar ise dikkatsiz, dağınık, düzensiz ve kendilerini kontrolden uzak tutan insanlardır (Friedman ve Schustack, 1999). Bu bireyler üzerine düşen görevleri ertelemekte ve basit engeller karşısında bile kolayca pes ettikleri belirtilmiştir (Friedman ve Schustack, 1999).

Nevrotiklik /Duygusal Denge (Neuroticism/Emotional Stability)

Nevrotiklik boyutu; kaygılı, depresif, sinirli, sıkılmış, duygusal, üzgün ve güvensiz olma faktörleriyle birlikte düşünülmektedirler (Barrick ve Mount, 1991). Nevrotik bireyler, uzun süreli olumsuz duygular yaşama ve bazı davranış patolojileri geliştirme eğiliminde olmaktadır. İnsanlarla ilişki kurmada ve bu ilişkileri sağlıklı bir biçimde sürdürmede zorlanmaktadır. Uzun süreli stres yaşamaktadırlar. Stres yaşadıkları durumlarda duygu odaklı başa çıkma mekanizmaları kullanmaktadırlar (O'Brein ve DeLongis, 1996).

Bu faktör iş yaşantısına uygulandığında, nevroitik bireylerin, iş yapmaktan kaçma eğiliminde oldukları, buna karşın işten ayrılma davranışlarının düşük olduğu görülmüştür. Bu bulgular, nevroitik çalışanların, yaşadıkları olumsuz duygulanımların da etkisiyle belirli bir performansı sürdürmekte zorlandıklarını, ancak kendilerine yeterince güvenmemelerinin ve başarı güdülerinin düşük olmasının etkisiyle yeni bir iş arama ya da "yukarıya doğru" kariyer yapma eğiliminde olmadıkları biçiminde yorumlanmıştır (Barrick ve Mount, 1991). Birçok çalışmada da, nevroitik bireylerin iş doyumlarının düşük olduğu görülmüştür. Bu durum, nevroitik bireylerin, iş ortamına ait süreç ya da olayları, gerçeği yansıtsın ya da yansıtmayın, olumsuz bir biçimde algılama eğiliminde olmalarının bir sonucu olarak değerlendirilebilir (Metin Camgöz, 2009).

Duygusal dengeli insanlar ise sakin ve hallerinden hoşnuturlar (Friedman ve Schustack, 1999), uysaldırlar, kendilerine güvenleri yüksektir, olumlu duygular yaşamaya eğilimlidirler (McCrae ve John, 1992).

Deneyime Açıklık / Deneyime Kapalılık (Openness to Experience/ Conservatism)

Tanımlanması en zor olan boyuttur. Costa ve McCrae (1985) bu faktörü deneyime açıklık (openness to experience) olarak isimlendirirken, Norman (1963)'in kültür (culture) ya da Goldberg(1992)'in akıl(intellect) olarak isimlendirdiği faktörle ilişkili görünmektedir (Metin Camgöz, 2009). Bu boyutun hayal gücünün güçlü olması, kültürlü, bilgiye ve öğrenmeye meraklı, orijinal, açık görüşlü, akıllı ve sanatçı duyarlılığına sahip olma özellikleriyle ilişkili olduğu düşünülmektedir (Barrick ve Mount, 1991).

Kişilik olarak gelişime açıklık boyutunda yer alan insanlar, kurallar konusunda esnektirler, geleneksel cinsiyet rollerini reddederler, sınavlara mizahi bir bakışla yaklaşır, yeni deneyimler yaşamaya karşı ilgilidirler. İnisiyatif sahibidirler, kuralların mutlak ve katı bir biçimde yerine getirilmesi görüşünü kabul etmezler. Kendilerini tanımlamada daha çok bağımsızlık ve kendine özgü olma özelliklerini vurgulamaktadırlar. İlgörü sahibidirler, cesurdurlar, çeşitliliği tek tip olmaya tercih ederler (McCrae ve Costa, 1985). Gelişime açık insanlar genel olarak hayal gücü kuvvetli, yaratıcı, nükteli, orijinal ve sanatçı olarak görünmektedirler. Estetik değerlere ve entelektüel uğraşlara değer vermektedirler. Çünkü geniş bir deneyim ranji aramaktadırlar. Gelişime açıklığı yüksek olan insanlar sanatçı ya da yazar olabilirler.

Bu boyutta düşük düzeyde olan bireyler, sığ, basit ve sadedirler (Friedman ve Schustack, 1999), kişilerarası ilişkiler konusunda oldukça geleneksel tutumlara sahiptirler, kuralcıdırlar, otoriteye itaat ederler, yaratıcılıkları düşüktür, hayal kurma becerileri zayıftır, çeşitliliği sevmezler (McCrae ve Costa, 1985). Benzer şekilde, bu bireylerin kişilerarası ilişkiler konusunda oldukça geleneksel tutumlara sahip, kuralcı, otoriteye itaat eden bireyler olduğu belirtilmiştir (Friedman ve Schustack, 1999). Deneyime açıklık boyutu yüksek puan alan bireyler, gelenek dışı ve bağımsız düşüncelere sahiptirler. Daha düşük olan kişiler ise, daha gelenekseldirler ve yeni bir şeydense bilineni tercih ederler (Metin Camgöz, 2009).

Kişilik özelliklerini ölçmek amacıyla geliştirilen pek çok geçerli kişilik envanteri ya beş faktör boyutlarını ölçmekte, ya da beş faktör boyutlarıyla yüksek düzeyde ilişkili çıkmaktadır (Selengil, 2004). Bugüne kadar geliştirilen kişilik özellikleri modelleri içerisinde beş faktör modelinin bu kadar geniş çapta kabul görmesinin temel sebebi, bu modelin insan kişiliğini tanımlamakta geçerli ve güvenilir olduğunun bilimsel olarak kanıtlanmış olmasıdır (Hough, 2001).

I.II.II. GİRİŞİMCİLİK VE KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ

Girişimciliğin ortaya çıkmasına neden olan temel güdülerin neler olabileceği önemli tartışma konularından birisidir. Klasik iktisat anlayışına göre bireysel çıkarların en üst seviyeye çıkarılması girişimciliği ateşleyen en önemli güdüdür. Yani ekonomik fayda ve kar elde etme isteği girişimciliğin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Klasik iktisat kuramının bu yaklaşımına karşılık, McClelland (1971) girişimciliğin gelişmesinin, ekonomik güdülerden ziyade, psikolojik bir değişken olan başarıma ihtiyacına bağlı olduğunu belirtmektedir. McClelland 'a göre yüksek başarı ihtiyacına sahip olan kişilerin, kişisel çaba ve beceri gerektiren makul bir risk düzeyi olan ve başarıyla ilgili geri bildirimleri ve görevleri üstlenme eğilimleri başarı ihtiyacı düşük olan bireylere göre daha fazladır.

Collins ve arkadaşlarının yaptığı araştırmada ise başarı ihtiyacı ile girişimcilik arasında önemli bir ilişki olduğu ve başarı ihtiyacının işletme kuranlarla diğer kişiler arasında ayırt edici bir özellik olduğu ileri sürülmüştür (İrmiş, Durak ve Özdemir, 2010).

İktisadi girişim ve iş ahlakı derneğinin 2008 yılında yayınladığı girişimcilik raporunda başarılı girişimcilerin sahip olması gereken özellikler sıralanmıştır. Rapora göre bu başarılı girişimcilerin ; üretim aşamasında, ürünün/hizmetin üretimiyle ilgili teknik bilgiler ve girişimle ilgili yasal mevzuat hakkında bilgi sahibi olması, Çalışanlar ve yöneticiler arasında motivasyon sağlayabilecek yöneticilik yeteneklerine sahip olması, çalışanlarının eylemlerini girişimin ortak hedefine yönlendirebilmesi, bu hedefe ulaşmada ortaya çıkabilecek motivasyon sorunlarına çözüm bulabilmesi önemlidir. Zira girişimin başarısı, çalışanların girişimin amacını gerçekleştirecek

yönde eylemlerde bulunmaları ile sağlanabilir. Amaçlara ulaşmak için sistematik bir inceleme yaparak hedeflerin somut kriterlerle tanımlanmış ve sıralanmış olması bir hayli önemlidir. İş süreci boyunca hangi aşamada bulunduğunu saptamak için, belirlenen hedeflerin neresinde bulunduğu ve hangi ölçüde başarılı olduğunun değerlendirmesinin sık sık yapılması da esastır. Hedefleri gerçeğe çevrilebilecek stratejileri üretebilmek amacıyla sürekli yaratıcı olmalı, alanındaki gelişmeleri sürekli takip etmeli, ulaşması herkes için mümkün olmayan bilgi, fikir ve düşüncelere kolaylıkla ulaşabilmelidir. Bunun için bilgiye ulaşılabilen insan ve kurumlarla gelişmiş bir iletişim ağına sahip olmalıdır. Zamanı en verimli şekilde yönetmek için planlamalar yapmalıdır. Sorumluluk alma yetisine ve risk alabilme cesaretine sahip olmalıdır. Riskleri paylaşmak ve girişimin hedeflerini kolaylaştırması için başkalarını ikna edebilme özelliğine sahip olmalıdır. Sürekli kendini geliştirme arzusunda olmalı, yeniliklere uzak kalmamalıdır.

Girişimcilik faaliyetlerinde temel amaç kar etmektir, fakat girişimci faaliyetlerinin zarar etme riskini de üstlenmelidir. Bu bağlamda girişimcilik sağlam bir risk alma becerisi olarak da tanımlanabilir. Bir girişime başlamadan önce, geleceğe yönelik olarak yükselen ve gerileyen sektör analizlerinin yapılması, arz ve talebin ne yönde gelişeceğini belirlenmesi de önemlidir.

Başarılı girişimciler birkaç yönden diğerlerinden farklı düşünmektedir.Örneğin; kendi yargılarına fazlasıyla güvenmekte, aynı şekilde diğer insanlarla etkileşim içine girebilmektedirler. Sosyal algıları yüksek kişiler olarak yeni sosyal koşullara daha iyi uyum sağlayabilmektedirler. Ayrıca girişimcilerin, başarı ya da başarısızlıklarını dışsal faktörlerden daha çok kendilerine bağladıkları görülmüştür (Baron, 2000). Dışsal kontrol odağına sahip kişiler yaşamlarındaki olayların şans, kader veya talih gibi dışsal faktörlerin sonucu olduğuna inanmaktadır (Koh,1996). Bu kişiler daha düşük motivasyon düzeyiyle hareket edecek, çünkü kaderini etkileyebilme düşüncesi içinde bulunmayacaktır. Dolayısıyla kontrolü elinde tuttuğunu düşünen bir kişiden daha az girişimsel faaliyetler içinde yer alacaktır (İraz, 2005). İçsel kontrol sahibi kişiler çevresiyle başa çıkma konusunda proaktif olma eğilimindedirler. Proaktif kişiler “çevreyi etkilemek amacıyla harekette bulunan” bireyler olarak tanımlanır. Girişimci kişinin çevredeki fırsatları önceden görüp bunu bir girişime dönüştürme eğiliminde olması proaktif bir kişilik göstergesidir (Crant, 1996).

Girişimci, faaliyetlerini kendi tarzında ve zamanında yapma ihtiyacında olan kişidir. Bağımsızlık güdüsü girişimciyi diğer kişilerden ayırt eden en önemli kişilik özelliklerinden biridir. Bu özellik kişi için önemli bir motivasyon kaynağıdır. En önemli girişimsel özelliklerden bir diğeri de girişimcilerin belirsizliğe diğer kişilere nazaran daha fazla tolerans gösterebilmesidir. Çevresini saran tüm belirsizliğe rağmen tüm sorumluluğu yüklenip sonuçlarına katlanacak olmakta girişimcilerin risk alma konusundaki özelliklerini göstermektedir (Hisrich, 2002).

Baron'un (2000) yaptığı çalışmada girişimcilerin başarısızlık faktörlerinden en önemlisini sosyal yeteneklerdeki eksiklikleri oluşturmaktadır. Örneğin; girişimcinin ortağıyla etkili şekilde iyi geçinme becerisi göstermesi işletmenin iş başarısını arttırmaktadır. Aynı zamanda işletme çevresindeki etkileşenlerle (bankacılar, potansiyel müşteriler, çalışanlar v.s) kurulan iyi ilişkiler iyi sonuçların alınma ihtimalini yükseltmektedir.

Son zamanlarda girişimcilik literatüründe, girişimcilerin rollerini veya gerekli olan parametreleri tanımlamak için büyük çaba harcanmaktadır. Örneğin, girişimciler fırsatları fark etmek ve kullanmak, belirsizlik ve kısıtlı çevresel kaynak altında hızlı kararlar vermek, diğer birçok çalışanlardan daha sıkı çalışmak, liderlik, yönetim, pazarlama, yenilikçilik gibi yetenekler de dâhil olmak üzere birçok beceri, bilgi ve yeteneklere sahip olmak zorundadırlar (Shen vd, 2005). Bu tür görevlerle eşleşen kişisel özellik örnekleri başarı ihtiyacı, yenilikçilik, proaktif kişilik, genel öz-yeterlilik, strese dayanıklılık, özerklik isteği, iç kontrol odaklılık ve risk alma olarak sıralanabilir (Çetin ve Varoğlu, 2000).

Literatürde girişimcileri beş faktör kişilik özellikleri yaklaşımı ile incelemiş çalışmalara rastlanmıştır. Tezin kapsamı gereği yapılan çalışmaların sonuçlarına beş boyutta ayrı ayrı genel özellikleriyle yer verilmiştir.

Girişimciler iş çevresi, iş yükü, iş-aile çatışması ve yeni bir firma kurma ve yürütmenin finansal riski tipik bir yönetsel işin ötesinde fiziksel ve psikolojik stres yaratabilmektedir. Aynı zamanda girişimciler çevredeki sonuçları kontrol edebilme inancı ile kendilerine güvenleri yüksek olarak tanımlanmaktadırlar (Simon vd., 1999). Bu bakımdan strese yüz yüze kalındığında yüksek derecede kendine güven ve

dayanıklılık gibi özellikler girişimciler için önemli olmaktadır. Bu kişilik özellikleri düşük seviyedeki nevrozluğa işaret etmektedir (Çetin ve Varoğlu, 2000).

Girişimciler; müşteriler, çalışanlar, ortaklar, hisse sahipleri gibi çok farklı çevrelerle etkileşim içerisine girmek zorundadırlar. Bazı durumlarda bir yatırım bankacısını veya hisse sahibini ikna eden bir satış elemanı ya da ürün veya hizmet alan bir müşteri rolüne bürünebilmektedirler. Bu dış ilişkilere ek olarak girişimci kendi çalışanları ve ortakları ile kişiler arası ilişkiler için ayrıca zaman harcamaktadır. Sonuçta girişimcilik tipik bir yöneticilikten daha fazla hem iç hem de dış çevreyle sosyal etkileşim içine girmeyi gerektirmektedir. Dışa dönüklük girişimsel işlerle pozitif yönde ilişkili bir özelliktir (Costa & McCrae, 1992).

Deneyime açıklığı yüksek kişiler, yenilikçi, yaratıcı, hayal gücü kuvvetli, düşünceli ve gelenekçi olmayan bireyler olarak tanımlanmaktadır. Deneyime açıklığı düşük kişiler ise geleneksel, analitik düşünemeyen, ilgi alanı dar olan bireyler şeklinde tanımlanmaktadır. Deneyime açıklık özellikle aykırı düşünme gibi yaratıcılığa ilişkin zihinsel yönler açısından zekâ ile aynı yönlü ilişki içindedir. Schumpeter (1935) girişimcinin özelliklerini karakterize ederken yenilikçiliğe odaklanmaktadır. Yapılan çalışmalar girişimcinin yaratıcı olmak ve yeni bir şey yaratma anlamında güçlü arzusunu ön plana çıkarmaktadır (Gart, 1989).

Yöneticilerle girişimcilerin kişilik özelliklerinin karşılaştırıldığı bir diğer çalışma da ise uyumluluk açısından girişimcilerin daha düşük seviyede yer aldıkları görülmüştür. Her ne kadar yüksek uyumluluk, kişinin güvenilir olması ve olumlu, iş birlikçi çalışma ilişkilerine katkıda bulunması gibi özelliklere sahipmiş gibi görünmesine karşın, kişinin kendi avantajı için gerekli sıkı pazarlık azmini, kendi çıkarını gözetmesini, diğerlerini idare edebilme ve etkileyebilmesini engelleyen özellikler de taşımaktadır. Uyumluluğun bir yönü olan yüksek seviyede yakın ilişkilerin olması, çalışanları etkileyen zor kararların alınması nedeniyle yönetsel kariyer açısından olumlu görülmemektedir (Seibert ve Kraimer, 2001).

Sorumluluk, tüm iş biçimleri için iş performansının sabit bir kişilik yordayıcısı olarak görülmektedir (Barrick vd., 2001). Sorumluluk; başarı motivasyonu gibi önemli bir kavramı içinde barındırmaktadır. McClelland (1961) yüksek derecede başarı ihtiyacının kişileri girişimciliğe yönlendirdiğini öne sürmektedir. Bu durumu

girişimcilerin diğer faktörlerden daha çok kendi çabalarına bağlı olan performans durumlarına daha fazla öncelik vermeleriyle açıklamaktadır. Ayrıca yapılan meta analiz araştırmaları girişimcilerin yüksek derecede başarıya ihtiyaç duyduklarını dolayısıyla sorumluluk boyutunda yüksek seviyelerde yer aldıklarını göstermektedir (Collins vd., 2004).

Girişimcilik, kişilik özelliklerinden ve çevresel faktörlerden etkilenen ve onların şekillendirmesiyle oluşan bir süreçtir. Bu sebeple, gerek bireylerin kişilik özelliklerinin gerekse geliştikleri ve yetiştikleri ortamın (aile, eğitim kurumları gibi) detaylı bir şekilde incelenmesi, girişimciliğin anlaşılabilmesi ve geliştirilip özendirilmesi için uygun olacaktır. Çalışmanın diğer kısmında girişimciliği etkileyen çevresel faktörlerden biri olan aile ve ailelerin çocuk yetiştirme stilleri detaylı bir şekilde incelenecektir.

I.III. ANNE-BABALIK VE ÇOCUK YETİŞTİRME STİLLERİ

İnsanoğlu hayata ilk gözlerini açtığı andan itibaren hayatı öğrenmeye ve adapte olmaya başlar. Bu süreç ömür boyu devam etmektedir. Bu süreçte insan bebeklik, çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik gibi farklı evrelerden geçer. Çocukluk döneminde geçirilen yaşantıların izleri hiçbir zaman tamamen yok olmaz. (Cüceloğlu, 1997; Köknel, 1997) İnsanoğlunun ilk olarak içinde bulunduğu sosyal topluluk ailedir bu nedenle çocuğun sağlıklı olarak yetişmesi ve olumlu kişilik yapısı geliştirebilmesinde aile içindeki tutum ve davranışlar büyük önem taşır. Gelişim psikolojisinde, aile, en azından anababa ve çocuktan oluşan en temel birimdir (Goodnow, 1997).

Psikoanalitik kuramın kişilik gelişiminde anne babayla kurulan özdeşimi, sosyal öğrenme kuramının model almayı vurgulaması, kişilerin kendi anne babalarının çocuk yetiştirme tutumlarından etkilenmiş olabilecekleri görüşünü destekler niteliktedir (Mızrakçı, 1994). Çocuk gelişimini farklı kavramlaştırmalar doğrultusunda ele alan modeller mevcuttur. Bu modeller bazı kaynaklarda ana 3 başlık içerisinde değerlendirilmiştir.

- I. Mekanik Modeller
- II. Organizmik Modeller
- III. Sistem Modelleri

Tezin kapsamı gereği, bu kuramların isimlerine ve kısaca genel özelliklerine yer verilmiştir.

Mekanik (Davranışçı) Modeller;

Davranışçı modeller de denilen mekanik modellere göre birey bazı durumlarda çevresindeki davranışları ve sonuçları gözler. Davranışçı modelin öncülerinden biri olan Bandura; insan davranışı incelenirken insanın yaşadığı ortam içinde değerlendirilmesi gereğini vurgular. *Sosyal öğrenme* sürecine bakıldığında sosyal ortam içinde gözlem yoluyla öğrenme öncelik kazanır. Çocuk çevresindeki kişileri gözler ve onların davranışlarını taklit eder. Bu tür öğrenmeye, model alarak öğrenme denilmektedir. Çocuğun gözlediği davranışı taklit etmesi için modelin bazı özelliklere sahip olması gerekmektedir (Cüceloğlu, 2002; Mızrakçı, 1996).

Gözlemle öğrenebilmek için modele dikkat edilmesi gerekir. Araştırmalar sonucunda başarılı, güçlü, prestij sahibi modelin taklit edilme olasılığının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Model sıcak, dostça ve destek verici ise model alınma olasılığı artar. Modelin davranışlar sonrası ödül veya cezalar üzerinde etkisi varsa, model çocuk tarafından taklit edilir. Model ile gözleyen kişi arasında ortak özellikler varsa (cinsiyet, yaş, sosyal sınıf, ırk gibi) modelin taklit edilme olasılığı artar. Bu nedenle çocukların aynı cins ebeveyni daha çok taklit etmeleri beklenmektedir (Mızrakçı, 1994).

Anne babaların model olma özelliklerinden hemen hemen hepsini barındırdığı varsayılırsa, çocukların anne babalarını ve özellikle aynı cins ebeveyni model olarak almaları kaçınılmazdır. Özellikle anne babaların çocuklarla aynı çevrede olmaları, yakın ilişkilerde bulunmaları çocukların ebeveynlerini gözlemleyip, model almasında önemli bir etkidir. Kişilik gelişiminin küçük yaşlarda tamamlandığını savunan görüşlere göre bu durum oldukça normaldir ve çocuklar anne babalarına benzer tutumlar sergilerler (Mızrakçı, 1994).

Organizmik (Yapısal) Modeller;

Organizmik modeller olgunlaşmayı ve bireysel gelişimi vurgulamıştır. Organizmik modelde, insan gelişimi, organizmanın birbiriyle niteliksel farklılık gösteren gelişim basamaklarından geçerek, en yüksek gelişmişlik düzeyine ulaşması şeklinde açıklanır. Bu geçişin organizmanın doğuştan getirdiği potansiyelle gerçekleştiği kabul

edilmektedir. *Freud'un psikoseksüel gelişim kuramı*, *Erikson'un psikososyal gelişim kuramı* ve *Piaget'in bilişsel gelişim kuramı* bu model içinde yer almaktadır. Gelişim kuramları incelendiğinde ailelerin herhangi bir çocuk yetiştirme tutumuna eğilim göstermesinin nedenlerini açıklamaya yönelik doğrudan ifadeler rastlanmamaktadır. Bununla birlikte, bu tutumlara etki edebileceği düşünülen faktörleri destekler nitelikte bazı görüşler dikkati çekmektedir (Mızrakçı, 1994).

Psikoseksüel gelişim kuramı; temel olarak insanın erken gelişim (çocukluk) dönemi ile ilgilenmiş ve Sigmund Freud'un çocukluk dönemine bakışı ergenlik dönemini anlamaya temel oluşturmuştur. Bu kuramda özerklik, dürtüsel gelişimin de bir sonucu olarak ergenin aile bağlarından ve kontrolünden uzaklaşması olarak tanımlanmaktadır. Dürtülerin, özellikle cinsel dürtülerin, ergenlik dönemiyle birlikte artış gösterdiği ve bunun ergende davranışsal ya da bilişsel başkaldırlara neden olduğu, aileyle ergen arasındaki çatışmaları artırdığı belirtilmektedir. Ergenler ailenin boşluğunu doldurmak için aile dışında özdeşim kurabileceği insanlar ararlar. Kuramda aileyle bağların zayıflaması kendi duygu, düşünce ve davranışlarının sorumluluğunu alabilen özerk bireyler olabilmek için gerekli görülmektedir.

Erik Erikson tarafından önerilen *psikososyal gelişim kuramı*, Freud'un görüşlerinden, özellikle bebeklik ve çocuklukla ilgili olanlardan etkilenmiştir. Ancak Erikson'un gelişim kuramı Freud'a göre daha esnek ve daha uzun yaşam süresini kapsayan bir kuramdır. Freud çocuklukta anne-baba etkisinin gelişimin en önemli belirleyicisi olduğunu kabul eder. Erikson ise yaşam boyunca kişiliği biçimlendiren toplumsal etkileri daha fazla vurgulamıştır. Psikososyal gelişim kuramında Erikson sekiz evre tanımlamıştır. Her evrede bir sonrakine geçmeden önce kişinin çözmesi gereken bazı çatışmalar vardır.

Piaget, *bilişsel gelişim kuramı'nda* organizmanın çevresine aktif adaptasyonundan söz etmektedir. Gelişimin organizmanın doğuştan getirdiği potansiyelle gerçekleşmesi görüşü odak noktası olarak organizmayı ele almaktadır. Sosyal çevrenin etkisini, çocukta varolan potansiyelin gerçekleşmesinde oynadığı yavaşlatıcı rolle sınırlı tutmaktadır. Piaget anne baba tutumlarına ve bunun çocuklar üzerindeki etkilerine değinmemiştir.

Çocuk zihniyetinin yetişkinin zihniyetiyle hiçbir ilişkisi olmadığını öne süren Piaget, çocuğun mantığının kendine özgü olduğunu ve düşüncesinin de ona göre benmerkezli olduğunu belirtmiştir. Piaget'ye göre çocuk ileride bir yetişkin olabilmek için dış dünyadan yalnızca izlenimler almakla kalmayıp zekasını etkin bir tarzda yapılandırabilmelidir. Bireyin zekasının çevresi ile olan ilişkileri sonucu "özümseme" ve "uyum sağlama" süreçleri sonucu geliştiğini savunan Ergeneli, öğrenmenin bu süreçlerin dengelenmesi sonucu oluştuğunu belirtmektedir (Ergeneli, 2006).

Sistem (Yaşam Boyu Gelişim) Modelleri;

Gelişim psikolojisi tarihinde insan gelişimi mekanistik (davranışçı) değerlerden, organizmik (yapısal) değerlere doğru bir yönelimle ele alınmıştır. Günümüzde ise "insan gelişimi" alanında yapılan araştırmalar yeni değerler sistemi olan "yaşam boyu gelişim" yaklaşımı ile gerçekleştirilmektedir. Yaşam boyu gelişim yaklaşımı insan gelişimini biyolojik, bilişsel ve sosyo-duygusal gibi çoklu faktörlerle ele alır. Bu nedenle hem insan ve çevre arasında hem de biyolojik, psikolojik, fiziksel ve sosyokültürel faktörler arasında dinamik bir etkileşim mevcuttur. Bu yaklaşımda temel varsayım gelişimin yetişkinlik sürecinde tamamlanmadığı bütün yaşam boyunca devam ettiğidir. Bu yaklaşım insan gelişimini sistem bakış açısıyla değerlendirir ve gelişimi çocukluk ve ergenlik dönemi diye sınırlamaz. Bu nedenle içerisinde pek çok disiplin ve kuramı barındırmaktadır (Kağıtçıbaşı, 2010).

Yaşam boyu gelişim bir kuram değil bir yaklaşım, bir yönelimdir. Bireyin doğumla başlayıp yaşama sona eren gelişimini çevre ve birey etkileşimine odaklanarak inceler. Bireyde görülen değişiklikleri tanımlar ve açıklamaya çalışır. Bu değişiklikleri açıklarken kişinin yaşından ziyade, davranış değişimini vurgular ve yaşı sadece tanımlayıcı bir değişken olarak değerlendirir. Başka bir deyişle; davranış belli bir yaşa odaklanarak ele alınmaz. Bu yaklaşıma göre gelişim karmaşık bir süreçtir ve pek çok alandaki değişikliklerin bir araya gelmesi ve birbirlerinden etkilenmesi ile gerçekleşir (Kağıtçıbaşı, 2010).

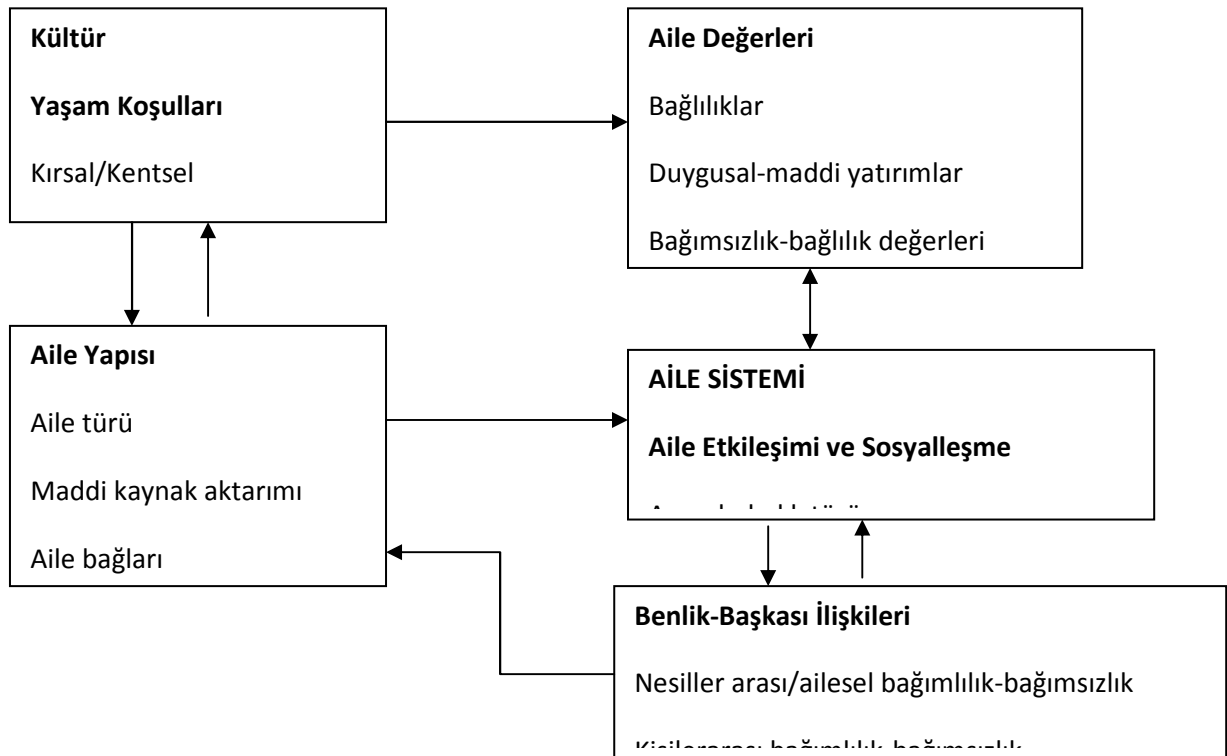
İnsan gelişimi biyolojik olgunlaşma ve sosyalleşmedir. Hayat boyu süren sosyalleşme, toplumun bir bireyi olma sürecini içerir. Bunun için insan sosyokültürel çevreyle sürekli etkileşim içindedir. Bu nedenle insan gelişimini ele alan her çalışma bağlamsal ve zamansal boyutlar içermelidir. Sistem modellemeleri; insan gelişiminin

psikolojik ve sosyal sistemlerin kaynaşması yoluyla oluştuğu fikrini temel alır. Bu görüşe göre çevre ve insan karşılıklı ilişki sırasında bir denge arayışı içindedir ve bu arayış yaşam boyu sürmektedir (Kağıtçıbaşı, 2010).

İnsan gelişiminin sistem bazında kavramlaştırılması özellikle son yirmi otuz yıl içerisinde hız kazanmıştır. Yaşam boyu gelişim yaklaşımı ile ortaya çıkan önemli kuramlardan biri *ailesel değişim kuramı* bir diğeri ise *ekolojik sistem kuramıdır*.

Kağıtçıbaşı (2010) ailelerin gözünde çocukların değerleriyle ilgili yaptığı kültürlerarası çalışmaları göz önünde bulundurarak “aile değişim kuramı”nı geliştirmiştir. Kuram, sosyoekonomik değişkenler, yaşam tarzları, aile yapısı, aile sistemleri, aile etkileşimi ve çocuk yetiştirme gibi farklı unsurları barındırması nedeniyle literatürde önemli bir yer edinmiştir.

Bu kuram benliği ailenin içine, aileyi de kültürel ve sosyoekonomik çevrenin içine oturtur. Aile hem sosyal hem de psikolojik özellikleri ile incelenmektedir. Bu modelde aileye sistematik olarak yaklaşmakta ve alt sistemlere ayrıştırılmaktadır. Kuramın genel modeli aşağıdaki şekilde belirtilmiştir (Kağıtçıbaşı, 2010).

Şekil 1.1: Aile Genel Modeli (Kağıtçıbaşı, 2010)

Modele göre; sosyal değişme ve gelişme aileyi, yapısında ve sisteminde değişikliklere yol açarak etkiler. Aile yapısı; önemli yapısal- demografik değişkenleri içerir. Bu değişkenlerin sosyoekonomik gelişmeyle sistematik olarak değiştiği ve aile işleyişini etkilediği belirtilmiştir. Örneğin; ailenin büyük ya da çekirdek oluşu, doğurganlık, kadının aile içindeki statüsü sosyoekonomik faktörlerle yani yaşam koşullarıyla ilişkilidir.

Aile sistemi birbiriyle etkileşim içerisinde bulunan 2 alt sistemi içerir: sosyalleşme değerleri ve aile etkileşimi. Sosyalleşme değerleri bağımlılık ve bağımsızlık boyutlarında ele alınmıştır ve çocuğa verilen ekonomik ve psikolojik değere göre farklılık gösterir. Aile etkileşimi ise; anne baba tavrı ve bunun sonucunda oluşan benlik ile bu benliğin başkalarıyla olan ilişkileri olarak belirlenmiştir. Bu genel kuram doğrusal değil, dinamik ve etkileşimseldir. Karşılıklı nedensel ilişkileri, direkt nedensel ilişkileri ve bunun yanında geri iletimi de içerir. Kuramın içeriği ve işleyişi bağımlılık, bağımsızlık ve duygusal bağlılık olmak üzere üç modelde ortaya çıkmıştır. Tüm bu modeller değişen bağlamlarda görülen ailesel farklılıkları anlamayı kolaylaştıran özet kalıplardır. Etnik, sosyal sınıf veya farklı faktörlere bağlı olarak görülen farklılıkları yansıtmaz ancak genel bir bakış açısı kazandırması dolayısıyla literatürde önemli yer bulmuş modellerdir.

Bronfenbrenner'in *ekolojik kuramı* hem gelişim psikolojisinde hem de kültür ve insan gelişiminde ekolojik-ortamsal yaklaşımlara temel oluşturmuştur. Hem aktif çocuğun mikro ortamla olan etkileşimini hem de farklı çevresel sistemler arasındaki karşılıklı etkileşimleri içeren dinamik bir modeldir (Kağıtçıbaşı, 2010). Bu sebeple bu çalışma kapsamında insan gelişimi ve çocuk yetiştirme stilleri sistem yaklaşımlarından ekolojik kuram temel alınarak incelenmeye çalışılacaktır.

EKOLOJİK KURAM

Ekolojik yaklaşım çocuk gelişimini ve anababalığı sosyo-kültürel ortama yerleştirmektedir. Buna göre çocuk yakın (proximal) çevrenin (aile) içine, bu çevre de uzak (dış) çevrenin (toplumsal kurumlar, ekonomi, kültürel normlar ve gelenekler) içine yerleşmiştir. Çocuğun ailedeki ve toplumdaki yeri, anababanın değerleri ile birlikte sosyo-kültürel farklılıklar benlik gelişimindeki farklılıkların anlaşılmasında önemli ipuçları sağlamaktadır (Smith, Bond ve Kağıtçıbaşı, 2006).

Ekolojik sistem kuramı çocuğun üzerinde etkisi olan dört sistem tanımlamaktadır: Mikrosistem, mezosistem, ekzosistem ve makrosistem.

Bir sistemdeki değişim kaçınılmaz olarak diğerlerini de etkiler ve bu sistem modelinin en temel özelliğidir. Çocuğu etkileyen bu dört sistem iç içe geçmiş yapılardır ve merkezinde çocuk bulunmaktadır. En içteki katman mikrosistemdir ve çocuğun yaşadığı mevcut ortamların her birini içermektedir (örn. aile, okul). Mikrosistemin üstündeki ikinci katman mezosistemdir ve aile, okul gibi mikrosistemler arasındaki ilişkileri tanımlamaktadır. Üçüncü katman olan ekzosistem çocuk üzerinde dolaylı etkisi olan sosyal ortamlara işaret etmektedir (örn. anababanın işyeri). En dıştaki ve son katman olan makrosistem değerleri, kuralları, gelenekleri tanımlamaktadır. Bu bağlam özel bir bağlama değil, fakat toplumun genel özelliklerine işaret etmektedir. Makrosistem çocuğu dolaylı bir şekilde etkilese de Bronfenbrenner bu katmanın özellikle önemli olduğunu vurgulamıştır (Özdemir, 2009).

Çalışan annelerin küçük çocuklarına ücretsiz bakımı sağlayan bir kamu hizmeti bir makro sistem işlemidir. Bu ekzo-mezo-mikro sistemlerde de etkili olur. Örneğin; sayıları artan çocuk bakım hizmetleri genç kadınları iş aramaya teşvik eder. Bu da çocuğun aile tarafında daha az bakılmasına yol açar ve çocuğa daha fazla yaşıt ilişkisi sağlar (Kağıtçıbaşı, 2010).

Açıkça görülmektedir ki; Bronfenbrenner'in tanımladığı katmanlardan birinde olan değişim kaçınılmaz şekilde diğerlerini de etkilemektedir. Çocuğun merkeze yerleştirildiği bu yaklaşımda, anne baba çocuk yetiştirme stilleri dış bağlamlardaki (mikro-mezo-ekzo-makro) değişimlerden etkilenmekte ve bu bağlamlar arasındaki bağlantıların sonucu çocuğa yansımaktadır.

Bronfenbrenner sonrasında "zamanı" da ekolojik sistemin önemli bir parçası olarak görmüştür. Dolayısıyla "kronosistem" uzamsal olarak ekolojik sisteme dahil olmuştur. Bu bakış açısı ekonomik kriz ya da politik rejimdeki değişiklik gibi makro düzeydeki faktörlerin daha sonrasında ergenleri ve gençleri nasıl etkilediğine değinmiştir. Bu durum daha sonra değinilecek olan "yaşam boyu" bakış açısının da etkisini göstermektedir (Kağıtçıbaşı, 2010).

Kimi kaynaklarda ekolojik kuramın içerisinde kimilerinde ise ayrı olarak değerlendirilen bir başka yaklaşım ise Super ve Harkness tarafından geliştirilen **gelişim nişi**'dir. Biyolojik ekoloji kuramındaki niş yani özel bir cinse ait habitat kavramından yola çıkan Super ve Harkness (Harkness ve Super,1996) bağlamsal olarak çocuk gelişimini incelemek için "gelişim nişi" kavramını geliştirmişlerdir.

Gelişimsel niş üç bölüme ayrılmıştır;

- I. Çocuğun günlük yaşamında içinde bulunduğu fiziksel ve sosyal çevre
- II. Kültürel alışkanlıklar ve çocuk yetiştirmeyle ilgili adetler
- III. Çocuğu büyütenin psikolojik durumu

Herşeyi içine alan bu yapı bireysel olarak çocuğu merkeze alarak incelemektedir. Çocuğun günlük yaşamında içinde bulunduğu fiziksel ve sosyal çevre; fiziksel ortam, iklim, beslenme, ev halkı ve ailenin büyüklüğü, dil gibi önemli çevresel faktörleri içine alan geniş bir yapıdır. Adetler ve çocuk yetiştirme; çocuk bakma alışkanlıkları, oyun oynama, çalışma, büyütenin davranışları, kurumsal ve gündelik eğitim gibi konuları içine alır. Büyütenin psikolojisi temel olarak anne babaların fikir ve inançları, değerleri, yönelimleri olarak düşünülebilir.

Bu kuramdaki, maddeler birbirleri ile dinamik bir etkileşim halindedir.Denge ve koordinasyon sağlayan bir sistem yaklaşımıdır.İnsan gelişimi çok sayıda etki düzeyini içine alır. Bunlar birbirleriyle iç içe geçmiş ve etkileşim halindeki etkilerdir. Toplumsal değerler ve anne-baba değerleri farklı düzeylerdeki bağlamsal özelliklerdir. Anne-babaların amaç,inanç ve değerleri toplumun değerlerini yansıtır ancak ikisi aynı şey değildir. İlk olarak; iki değer sistemi arasında özellikle anne-babanın sosyal sınıf statüsüne dayanan farklılıklar olabilir.İkinci olarak anne-babanın değerleri onların davranışlarına yansıdığına toplumsal değerlere göre çocuk üzerinde daha etkilidir..Ancak diğer taraftan da anne-baba inançlarının kültürel yapılanmalar olduğu da doğrudur (Kağıtçıbaşı, 2010).

Sonuç olarak; mekanik ve organik modellere kıyasla sistem yaklaşımlı modeller insan hayatındaki tüm faktörleri değerlendirmekte, çocuğu merkeze yerleştirip çevresindeki etkenleri belirlemekte ve hepsinin birbiri ile etkileşimde olduğunu belirtmektedir. Bu durumda anne baba çocuk yetiştirme stillerini, içinde bulunulan toplumun kültüründen, sosyoekonomik düzeyinden, tarihinden veya ikliminden ayrı düşünmek

büyük bir eksiklik olacaktır. Ekolojik kuram “yaşam boyu gelişim” yaklaşımlarının oluşmasında da büyük öneme sahiptir.

1.III.I. ÇOCUK YETİŞTİRME STİLLERİ ÜZERİNE GELİŞTİRİLEN BOYUTLAR ve YAPILAN ÇALIŞMALAR

Çocuk gelişimi ve bunu etkileyen faktörler üzerine birçok model geliştirilmiştir. Literatürde en çok göze çarpan başlık ise anne-babaların çocuk yetiştirme stilleridir. Bu konudaki en sık rastlanan tanım Darling ve Steinberg’in çocuk yetiştirme stilini (parenting styles) çocuğa iletilen anne-baba tutumlarının, amaçlarının ve davranışlarının yansıtıldığı duygusal ortam tanımıdır. Darling ve Steinberg bu tanımla çocuk yetiştirmeyi; “anne-babanın çocukla etkileşiminde önem taşıyan tüm duygusal ortam” olarak belirtmiştir. Başka bir deyişle; anne-babalık stili; anne-babanın toplumsallaştırma amaçlarını, değerlerini, ilişki biçimini ve çocukla ilişkilerinin niteliğini tanımlamaktadır (Özdemir, 2009).

Çocuk yetiştirme stilleri anne-babaların çocuklarına yansıttıkları davranışların arka planındaki tutum, amaç ve değerleri de içermektedir ve genel bir bağlam kastedilmektedir. Bazı kaynaklarda “çocuk yetiştirme uygulamaları” şeklinde kavramlara da rastlanılmıştır ancak Darling ve Steinberg’in de üzerinde durduğu gibi “uygulamalar” anne-babaların belli bazı davranışlarını içermektedir ve stiller bu davranışların farklı şekilde ve sıklıklarda barındırmaktadır.

Çocuk yetiştirme stilleri farklı araştırmacılarca farklı boyutlarda ele alınmıştır. Örneğin, Maccoby ve Martin (1983) bu boyutları anababanın gösterdiği “duyarlılık” (responsiveness) ve “talepkarlık” (demandingness); Amato ve Fowler (2002) “anababa desteği” (parental support) ve “anababa izlemesi” (parental monitoring) olarak tanımlamışlardır. Amato ve Fowler (2002) aile kontrolünü (izleme) çocuğun davranışlarına, etkinliklerine danışmanlık etme, çocukların okulu ve akran ilişkileri konusunda haberdar olma ve aile ve toplum kurallarına uymanın sağlanması olarak tanımlamaktadır. Anababa desteği ise anababanın çocuğun bireyselliğini tanınması ve kabul etmesini tanımlamaktadır. Gray ve Steinberg de (1999) bu kategorilerin temelinde üç boyutun bulunduğunu ileri sürmüşlerdir: kabul (acceptance), davranışsal kontrol (behavioral control) ya da izleme (monitoring) ve özerklik desteği (autonomy support).

Batı kültüründe çocukların sosyalleşme süreçlerini ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutum ve uygulamalarıyla açıklayan Diana Baumrind'in kuramsal yaklaşımı son 30 yıldır bu alanda yürütülen çalışmalar için bir çerçeve oluşturmuştur (Sümer ve Güngör,1999).

Baumrind çalışmalarını çoğunlukla erken ve orta çocukluk dönemindeki çocuklar üzerinde yürütmüştür. Baumrind okul öncesi dönemdeki çocuklarla ev ortamında yaptığı gözlemlerinde ve laboratuvar çalışmalarında, anne/baba ile çocuk arasındaki etkileşimi incelemiş ve çocuk yetiştirme konusunda anne/baba tutumu ile ilişkili 4 alt boyut belirlemiştir. Bunlar anne/baba denetimi, anne/baba/çocuk iletişiminde açıklık, olgunluk beklentisi ve bakım/destek boyutlarıdır. Anne/baba denetimi boyutu, anne/babalar tarafından konulan kurallara çocukların ne oranda uymak zorunda olduklarını gösterir. Anne/baba/çocuk iletişiminde açıklık boyutu, anne ve babaların verilecek kararlarda çocuklarının fikirlerine ve düşüncelerine ne derece saygı gösterdiklerini, bu konuda çocuklarını ne derece desteklediklerini ve çocuklarının davranışlarına sınır getiriliyorsa bunun nedenlerini ne oranda açıkladıklarını gösterir. Olgunluk beklentisi boyutu, anne/babaların çocuklarını zihinsel, toplumsal ve duygusal alanda başarılı olmaları için ne derece yüreklendirdiklerini gösterir. Bakım/destek boyutu, anne/babaların çocuklarına bakarken ve onlarla ilişki kurarken ne derece yakın, sevecen ve sıcak davrandıklarını gösterir.

Baumrind anılan dört boyutun bileşenlerine bağlı olarak üç temel anne/babalık tutumu ortaya atmıştır. Bunlar otoriter, demokratik (açıklayıcı/otoriter) ve izin verici anne/babalık tutumlarıdır (Sümer ve Güngör, 1999; Von der Lippe, 1999, Kağıtçıbaşı, 2010). Bu üç çocuk yetiştirme stili anababanın çocuğa karşı gösterdiği ilgi/yakınlığa ve çocuğun etkinliklerini ve davranışlarını ne kadar kontrol ettiğine göre farklılık göstermektedir (Baumrind, 1991).

Otoriter çocuk yetiştirme stilinde, aile içinde katı kurallar hiçbir açıklama yapılmaksızın uygulanır, çocukların anne-babaya mutlak olarak itaat etmeleri beklenmektedir. Aile içinde iletişim kanalları açık değildir ve çocuklara pek duygusal destek ve sevgi gösterilmez. Bu stilde çocukların gereksinim ve beklentileriyle onları yetiştirenlerin istek ve talepleri arasında bir denge söz konusu değildir.

Açıklayıcı/otoriter çocuk yetiştirme stilinde aile içindeki geçerli olan kurallar belirgin bir şekilde açıklanır ve gerektiğinde bu kurallar aile içinde tartışılır. Çocuklara gerektiği kadar özerklik tanınır, davranışları pekiştirme amacıyla ödül ve sevgi sıklıkla kullanılır,çocuklardan kendi davranışlarının sorumluluğunu almaları beklenir.Bu stil bazı kaynaklarda “demokratik” stil olarak yer almaktadır ve otoriter stilin tersine çocukların beklenti ve gereksinimleri ile anne-babanın talepleri arasında bir denge mevcuttur.

İzin verici çocuk yetiştirme stili ise genellikle aile içinde ilgi ve denetimin pek olmadığı, çocuklar ile duygusal bağın zayıf olduğu bir çocuk yetiştirme stildir (Sümer ve Güngör, 1999). Otoriter ve izin verici stil iki uçta yer alırken açıklayıcı/otoriter stil bu iki ucun arasında bir yerde yer almaktadır.

Baumrind'e göre bu üç temel stil ailenin çocuk üzerinde uyguladığı kontrolün farklı düzeylerini içerir. Ebeveynler kontrol yoluyla çocuklarından itaat ve uyum talep ederek onları aile ve toplumla bütünleştirmeye, yetkinlik kazanmaları için sosyalleştirmeye çalışırlar. Otoriter anne babalar kontrolü sınırsız ve mutlak olarak kullanarak çocuğu olumsuz anlamda sınırlandırırken, açıklayıcı/otoriter anne ve babalar kontrolü başka iletişim yollarıyla birlikte ve çocuğun istek ve beklentilerine göre ayarlayarak uygularlar. İzin verici anne babalar ise kontrolü ya hiç kullanmazlar ya da çok az kullanırlar. Bu farklı kontrol ya da otorite kullanım yöntemleri doğal olarak çocuk ve gençler üzerinde farklı psikolojik sonuçlara yol açar (Darling ve Steinberg, 1993).

Baumrind'in çocuk yetiştirme stillerine ilişkin modeli kimi kültürlere uygun bulunmayarak eleştirilmiştir. Örneğin; Chao bu boyutların Batı kültürüne uygun olduğunu belirtmiş ve modelin Çin kültüründe bir yer edinemeyeceğini belirtmiştir. Ona göre; anne-babalık çocuğa yakın ilgi göstermeyi,çocuğa kendini adamayı ve destekleyici ve çocuğun yararına olacak şekilde denetimi içerir (Sümer ve Güngör, 1999; Özdemir, 2010). Kağıtçıbaşı (2005) da Türk kültürü ve diğer kültürler üzerine yaptığı çalışmalar sonucunda Baumrind'in modeline eleştirel yaklaşmış ve anababa kontrolünün ve ilgisinin birbirine zıt boyutlar olarak görülmesinin yerine birbirini tamamlayan boyutlar olarak görülmesi gerektiğini belirtmiştir.

Maccoby ve Martin (1983) çocuk yetiştirme stillerinin altında “duyarlılık” (responsiveness) ve “talepkarlık” (demandingness) olmak üzere iki boyut yattığını ileri sürmüştür. Baumrind'den farklı olarak anne/baba tutumunu duyarlılık ve talepkarlık/kontrol olmak üzere iki boyut açısından ele almışlar ve bu iki boyutun birleştiği noktada dört çeşit anne/baba tutumu tanımlamışlardır.

Bu tutumlar otoriter, açıklayıcı otoriter, izin verici şımartan (permissive indulgent) ve izin verici ihmalkar (permissive neglecting) olmak üzere dört çocuk yetiştirme stildir. Yazarlara göre açıklayıcı otoriter anababalar talep ve duyarlılık boyutunu çocuğun gereksinimlerine göre ayarlayabilmektedirler. Bu çocuk yetiştirme stilinde hem anababa kontrolü hem de kabulü vardır. Otoriter anababaların ise talepkarlık düzeyleri yüksek, duyarlılık düzeyleri düşüktür. Bu anababalar kontrol boyutunda yüksek kabul boyutunda düşüktürler. İzin verici şımartan anababalar otoriter anne-babaların tam tersi olarak talepkarlık düzeyleri düşük, duyarlılık düzeyleri ise yüksek anne babalardır. Bir başka ifadeyle bu anababalar kabul boyutunda yüksek, ancak kontrol boyutunda düşüktürler. İzin verici ihmalkar stil açıklayıcı otoriter stilin tersidir ve bu stilde hem çocuktan beklenenler (talepkarlık) hem de çocuğa gösterilen duyarlılık düşüktür. İzin verici ihmalkar anababalar hem kontrol hem de kabul boyutlarında düşüktürler (Sümer ve Güngör,1999; Özdemir,2009).

Maccoby ve Martin'in (1983) önerdiği duyarlılık ve talepkarlık boyutları bu alanda yapılan araştırmaların çoğunda kullanılmıştır (Steinberg ve diğerleri, 1991, 1994; Darling ve Steinberg, 1993). Steinberg ve arkadaşlarına göre (1993); Maccoby ve Martin'in duyarlılık boyutu ailenin gösterdiği kabul,sevgi ve ilgiye; talepkarlık boyutu ise ailenin uyguladığı kontrol ve sıkı denetime karşılık gelmektedir. Dolayısıyla dört çocuk yetiştirme stili kabul/sevgi boyutu ile sıkı denetim/kontrol boyutlarının kesişmesinden üretilebilmektedir. Steinberg ve arkadaşlarına göre; otoriter stil sıkı denetim ve kontrolün yüksek, kabul/sevgi'nin düşük olduğu düzeyde ortaya çıkan çocuk yetiştirme stildir. Bu stile sahip anne babalar çocuklarına kurallar koyarlar ve çocuklarının bunlara tartışmasız uymalarını, koydukları standartları yakalamalarını ve kendilerine sorgusuz sualsiz saygı ve itaat göstermelerini beklerler. Bu tür ailelerde çocukla duygusal iletişim oldukça sınırlıdır ve çocukların istek ve ihtiyaçları pek göz önünde bulundurulmaz. Bu tür anababaların çocukların gereksinimlerine çok duyarlı olmadıkları ve çocuklarının özerkliklerini desteklemedikleri belirtilmiştir (Baumrind,

1991; Sümer ve Güngör,1999; Özdemir,2009). Bu ailelerde özerklikten çok itaat ve bağımlılık ön plandadır. Otoriter çocuk yetiştirme stili daha çok Kağıtçıbaşı'nın karşılıklı bağımlılık aile modeli içinde yer almaktadır. Bu modele göre daha önce de belirtildiği gibi ailenin devamlılığı için çocuğun bağımlılığı önemlidir. Burada anababanın kontrol ağırlıklı çocuk yetiştirme stili çocukta ilişkisel benlik kurgusunun gelişmesine ortam hazırlamaktadır. Bu tür ailelerde yetişen çocuklar bağımsız, özerk davranışlar sergileyemezler, özellikle kız çocukları daha bağımlı olmakta, erkek çocukları ise isyankar, saldırgan ve itaatsiz olabilmektedirler (Kağıtçıbaşı, 2010).

Açıklayıcı/ otoriter çocuk yetiştirme stillerinin uygulandığı ailelerde orta düzeyde bir denetime yüksek düzeyde bir kabul/sevgi ve ilgi eşlik eder. Bu ailelerde bu iki boyut dengelenmektedir (Steinberg ve diğ., 1994). Açıklayıcı otoriter çocuk yetiştirme stiline sahip anababalar ise çocuklarına karşı sıcak ve ilgilidirler, aile içindeki kurallar çocuklara açıklanır ve gerekli olduğunda çocuklardan bu kurallara uymaları beklenir. Bu ailelerde çocuklardan beklentiler açıktır. Aile içinde verilen kararlarda çocukların da görüşleri alınır. Bu ailelerde kontrol vardır ancak aynı zamanda çocukların özerklikleri desteklenmektedir (Baumrind, 1971, Darling ve Steinberg, 1993). Bu tür anababalar çocuk yetiştirmede akılcı ve demokratik bir yaklaşım izlerler, hem anababanın hem de çocuğun görüşleri dikkate alınır (Baumrind, 1991). Anababası açıklayıcı otoriter olan çocukların anababası izin verici ya da otoriter olan çocuklardan akademik yetkinlik, toplumsal gelişim, benlik saygısı ve ruh sağlığı gibi değişkenler açısından daha yüksek puan aldıkları gösterilmiştir (Steinberg ve diğ., 1989; Sümer ve Güngör,1999).

Baumrind (1991) çocuk yetiştirme stilleri ile ilgili olarak yaptıkları çalışmalarının sonucunda genel olarak demokratik tutumu benimseyen anababaların çocuklarının bağımsız, kendini iyi ifade edebilen, akademik yönden başarılı çocuklar olduğunu belirtmiştir. Kağıtçıbaşı (2000) bağımlılık kültürüne sahip gelişmiş ve kentleşmiş bölgelerde daha yaygın olduğunu söylediği karşılıklı duygusal bağımlılık aile modelinde egemen olan çocuk yetiştirme stiline açıklayıcı otoriter stil olduğunu belirtmiştir. Bu aile modelinde çocuk yetiştirmede hem anababa kontrolü ve aileye bağımlılık vurgulanmakta, hem de çocuğun özerkliği desteklenmektedir. Böylece, bu çocuk yetiştirme biçimi çocukta özerk-ilişkisel benlik kurgusunun gelişmesini sağlamaktadır (Özdemir, 2009).

İzin verici/şımartan ailelerin en büyük özelliği yüksek düzeyde sevgi ve ilgidir. Bu tür anne-babalar çocuklarına karşı sıcak ve ilgilidirler ancak onların üzerinde çok az denetim kurarlar ya da hiç kurmazlar. Çocuklarına her durumda kabul edici davranırlar ve onları çok az cezalandırırlar. Bu anababalar çocuklarının bütün konularda kararlarını kendilerinin vermelerine izin verirler. İzin verici anababaların çocukları yemek, yatma, televizyon izleme zamanı ve oyun için dışarı çıkma gibi konularda kendi kararlarını kendileri verebilirler (Sümer ve Güngör,1999). Kağıtçıbaşı (2000) refah düzeyi yüksek, kentleşmiş ve sanayileşmiş toplumlarda görüldüğünü belirttiği bağımsızlık aile modelinde izin verici çocuk yetiştirme stiline görüldüğünü belirtmiştir. Bu çocuk yetiştirme stiline temel özelliği çocuk yetiştirmede kontrole çok az yer verilmesidir. Buna göre bu ailelerdeki sosyalleşme değerleri ve aile etkileşimi çocuğun bağımsızlığının desteklenmesini ve bu da çocukta özerk-ayrık benlik kurgusunun gelişimini doğurur (Kağıtçıbaşı, 1998; akt. Özdemir, 2009).

İzin verici ihmalkar anababalar çocukları üzerinde açıklayıcı/otoriter stiline tam tersi olarak ne kontrol uygularlar ne de onlara yeterli ilgi ve yakınlığı gösterirler. Bu ailelerde çocukların temel fiziksel ve duygusal gereksinimleri karşılanmaz. Bu tür çocuk yetiştirme stiline anababayla çocuklar arasındaki duygusal bağlar zayıftır (Baumrind, 1991). Otoriter ve izin verici anababa tutumları birbirlerinden farklı görüldüğü halde, her iki aileden gelen çocukların benlik kontrolünün diğer gruplardan gelenlere oranla daha düşük olduğu, ancak, hoşgörülü tutum uygulayan izin verici anababaya sahip çocukların duygu durumu otoriter anababaya sahip çocuklardan daha olumlu olduğu da belirtilmektedir (Maccoby ve Martin, 1983).

Çocuk yetiştirme konusunda yapılan araştırmaların önemli bir bölümü kültürler arası karşılaştırmalara dayanmaktadır. Batı kültürlerinde yapılan çalışmalarda çocuk yetiştirme stillerinin görece durağan olduğu ve pek değişmediği gözlenmiştir. Son yıllarda yapılan bir meta analizi çalışmasında Holden ve Miller çocuk yetiştirme stillerinin ailenin içinde bulunduğu bağlamdan ve çocukların bireysel farklılıklarından etkilendiğini ancak çocuk yetiştirmeye ilişkin ilkeler, ahlaki değer ve tutumlar konusunda durağanlık olduğunu belirtmişlerdir (Sümer ve Güngör, 1999).

Toplulukçu kültürlerde yaşayan aileler çoğunlukla otoriter olarak nitelenmektedir (Rudy ve Grusec, 2001). Yakın aile bağlarının önemli olduğu sosyo-kültürel bağlamlarda anababa çocuk arasında bağımlılığın ve anababa kontrolünün önemli

olduğu belirtilmiştir (Greenfield, Keller ve diğ., 2003). Chao (1994, 2001) Amerika Birleşik Devletlerinde yaşayan Çin kökenli Amerikalıların Avrupa kökenli Amerikalılardan daha otoriter olduklarını göstermiştir. Rudy ve Grusec (2001) Mısır kökenli Kanadalılarla Avrupa kökenli Kanadalıları karşılaştırdığı çalışmasında Mısır kökenli Kanadalıların daha otoriter olduklarını bulmuştur. Otoriter çocuk yetiştirme stili bireyci kültürlerde daha olumsuz sonuçlarla ilişkili bulunmuştur. Bu tartışmalardan toplulukçu yönelime sahip ailelerin çocuklarına karşı yalnızca kontrol kullandıkları, sevgi ilgi göstermedikleri anlamının çıkartılmaması gerekmektedir. Rudy ve Grusec (2001) Mısır kökenli Kanadalılar (bu aileler otoriterlikte yüksek olsa da) ve Avrupa kökenli Kanadalılar arasında sıcaklık ve ilgi açısından bir fark olmadığını göstermişlerdir. Bu sonuçlara göre araştırmacılar toplulukçu kültürlerdeki otoriter çocuk yetiştirme stiline çocuğa karşı olumsuz tutumlarla ve çocuk için olumsuz sonuçlarla ilişkilendirilemeyeceğini belirtmişlerdir. Chao (2001) da Çin kökenli Amerikalı gençlerin aile ilişkilerindeki yakınlığı ile Avrupa kökenli Amerikalı gençlerin ki arasında bir fark olmadığını göstermiştir (Kağıtçıbaşı 2000; Özdemir, 2009).

Chao yaptığı çalışmada göçmen Çinli ve İngiliz-Amerikan annelerin çocuk yetiştirme tutumlarını incelemiştir. Çalışma sonuçları göçmen Çinli annelerin daha otoriter olmakla birlikte çocuğu bağımsız olmaya daha fazla teşvik ettiklerini göstermiştir. Çinli-Amerikan çocukların bilişsel yetenekleri İngiliz-Amerikan çocuklardan daha yüksek ve otoriter tutumla ilişkili bulunmuştur (Chao,2000).

Birçok araştırmacı farklı dönemlerde çocuk yetiştirme stilleri ile ilgili araştırmalar yapmıştır. Özellikle bir çoğunda çocuk yetiştirme stilleri ile yetkinlik boyutları ve uyum değişkenleri incelenmiştir. Bunun dışında itaat, değerleri içselleştirme, aile ile çatışma gibi konulardaki araştırmalara da yoğun bir şekilde rastlanmaktadır. Baumrind 'in (1971) yaptığı çalışmada kontrolde ve kabul/ilgide yüksek olan açıklayıcı otoriter anababaların otoriter ya da izin verici anababalara göre sosyal sorumluluk düzeyi daha yüksek ve daha bağımsız çocuklar yetiştirdikleri bulunmuştur. Petersson, Rollins ve Thomas (1985) aileleri tarafından desteklenen, kabul edilen ve değer verilen ergenlerin daha itaatkar olduğunu belirtmiştir. Anababanın zor kullandığı durumda itaat belirgin olabilmekteyse de içselleştirme olasılığının daha düşük olduğu bulunmuştur. Grolnick ve Ryan (1989) anababanın özerklik desteğinin özerklik, yetkinlik, uyum ve okul notları ile olumlu ilişkili olduğu sonucu elde etmiştir. Lamborn,

Mounts, Steinberg ve Dornbusch (1991) açıklayıcı otoriter ailelerden gelen ergenlerin otoriter ya da izin verici ailelerden gelenlere göre daha olumlu uyum gösterdiklerini ve psikososyal gelişimlerinin de daha olumlu olduğunu belirtmiştir. Kabul/ilgi düzeyinin ve kontrolün yüksekliği ergenlerin zaman içindeki olumlu uyumları ile ilişkili bulunmuştur.

Çalışmaların çoğunda açıklayıcı/otoriter (demokratik) ebeveyne sahip çocuk ve gençler psikolojik uyum açısından en avantajlı grubu oluşturmaktadır. Başarı, kendine güven,sorumluluk alabilme, yetkinlik gibi özelliklerle demokratik anne-babalık arasında olumlu ilişki gözlenmiştir.

Çocuklara ne kadar sevgi/kabul gösterileceği ve ne ölçüde sıkı denetim uygulanacağı kültürden kültüre değişmektedir. Çocuğa verilen değer ve çocuktan beklenen bağımlılık-özerklik düzeyine göre her kültürde aileler bu boyutlarda farklılaşabilirler (Kağıtçıbaşı, 1998). Amerika Birleşik Devletleri'nde yaklaşık 10,000 lise öğrencisinin katıldığı bir çalışma yapılmıştır. Farklı etnik kökenden, sosyo-ekonomik düzeyden ve aile yapılarından gelen ergenlerle yapılan bu çalışmanın sonuçları demokratik anababalık stiline olumlu sonuçlarının bu gruplar arasında çok fark yaratmadığını göstermiştir. Bununla beraber, daha sonraki analizler Afrika kökenli Amerikan gençleri için demokratik anababalık stiline Avrupa kökenli Amerikalılar kadar olumlu sonuçlarının olmayabileceğini; okul başarısı açısından da otoriter anababalık stiline Afrika kökenli Amerikan gençleri için olumsuz sonuçlarının olmayabileceğini göstermiştir (Steinberg, Dornbusch ve Brown, 1992). Belki de bazı ortamlarda aile kurallarına uymamanın hem kişinin kendisi hem de başkaları için olumsuz sonuçları olabilirken, bazı ortamlarda otoriter stil diğer stiller kadar işlevsel olabilmektedir (Özdemir, 2009).

Çinli çocuklar üzerinde yapılan çalışmalarda da görülmüştür ki; aynı düzeydeki sevgi,kabul ve denetim kültürel farklılıklara bağlı olarak çocuklar ve gençler tarafından farklı algılanabilmekte ve bazen sıkı denetim bir ilgi göstergesi olarak da yorumlanabilmektedir (Sümer ve Güngör, 1999). Buna paralel olarak Wang ve Phinney (1998) Amerika Birleşik Devletlerine göç etmiş Çinli annelerin otoriter tutumları ile okul öncesi çocuklarının bilişsel yeterlilikleri arasında olumlu ilişki olduğunu göstermiştir.

Anne-baba davranışlarına etkili olan etmenlerden biri de sosyo-ekonomik düzeydir. Genellikle üst sosyo-ekonomik düzeyden anababalar açıklama, kuralların tartışılması, çocukların kendini ifade etmesine izin verme gibi davranışlar sergilerken, alt sosyo-ekonomik gruptan anababalar itaat, ceza gibi davranışları daha çok kullanmaktadır (Kağıtçıbaşı, 2009; Sümer ve Güngör, 1999; Özdemir, 2009).

Bazı araştırmalarda sosyo-ekonomik düzeyin anababa davranışları ve amaçları üzerinde etkili olduğu gösterilmiştir. Bu çalışmalar farklı toplumsal sınıflardan anababaların farklı tutum ve davranışlara sahip olabileceklerini göstermektedir. Goodnow (1988) sosyo-ekonomik düzey değişkeni olarak anababanın eğitim düzeyinin ve mesleğinin onların anababalık davranışlarının en önemli yordayıcıları olduğunu göstermiştir. Von der Lippe (1999) annenin eğitim düzeyi ile çocuklarıyla etkileşimi arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında yüksek eğitilmiş annelerin düşük eğitimlilere göre çocuklarıyla daha uyarıcı bir etkileşim içinde olduklarını ve daha demokratik annelik stiline sahip olduklarını göstermiştir.

Türkiye’de 1970’lerden önce çocuk yetiştirme üzerine yapılan çalışmalara pek rastlanılmamıştır. Ancak 1970’li yıllardan 2000’li yıllara doğru bu alanda önemli bir artış olduğunu görülmüştür. Bu da Türkiye’de çocuk yetiştirme araştırmalarına verilen önemin giderek arttığını göstermektedir.

Türkiye’de çocuk yetiştirme tutumlarını ölçmeye yönelik iki ölçek geliştirilmiştir. Bunlardan biri Kuzgun tarafından 1972 yılında geliştirilen “Anne Baba Tutum Envanteri”dir. Bu ölçek Baumrind’in sınıflamasına uygun olarak çocuk yetiştirme stillerini otoriter, demokratik ve ilgisiz olarak üç grup içinde sınıflamaktadır. Kuzgun (1972) üniversite öğrencileri arasında yaptığı araştırmada, demokratik, otoriter ve ilgisiz anne,baba tutumlarının, bireyin kendini gerçekleştirme düzeyine etkisini araştırmıştır. Demokratik anne,baba tutumlarının bireyin kendini gerçekleştirmesi için en uygun ortamı yaratırken, otorite anne,baba tutumunun bireyin kendini gerçekleştirme düzeyini olumsuz yönde etkilediğini belirtmiştir.

Türkiye’de çocuk yetiştirme tutumlarını ölçmeye yönelik geliştirilen bir diğer ölçek ise Le Compte ve Özer tarafında Türk kültürüne uyarlanan “ Aile Tutumunu Araştırma Ölçeği”dir (Parent Attitudes Research Instrument-PARI). Türk üniversite öğrencileri arasında yapılan çalışmada üniversite öğrencilerinin algıladıkları anne-baba

tutumları, anne-babayla ilişkileri ile bazı kişilik özellikleri arasındaki ilişkileri incelenmiştir. Çalışma sonucunda anababıyla iyi ve yakın ilişkilerin iyimserlik, neşeli olma, mücadelecilik, rahatlık, kendine güven, özsaygı ve anne-babaya bağımlılık ile ilişkili; katı anababa disiplininin ise kötümserlik, utangaçlık ve arkadaşına bağımlılık ile ilişkili olduğu gösterilmiştir. PARI ölçeği daha sonraları birçok araştırmacı tarafından kullanılmış ve çocuk yetiştirme tutumları ile farklı başlıkların ilişkileri incelenmiştir. Mızrakçı (1994) annenin sosyo-demografik özellikleri, kendi yetiştiriliş stili, çocuk gelişimine ilişkin bilgi düzeyi ve çocuğun mizacına ilişkin algısının çocuk yetiştirme tutumlarına etkisini incelemiştir. Çalışma 3-6 yaş arasında çocuğu olan 145 anne ile PARI kullanılarak yapılmıştır. Annenin çocuk gelişimine ilişkin bilgi düzeyi arttıkça demokratik tutumunun arttığı belirlenmiştir. Çocuğun mizacının ise anne tutumlarını etkilemediği bulunmuştur. Ömeroğlu'nun (1996) çalışmasında örneklem okul öncesi dönemde çocuğu olan 103 anneden oluşmuş olup PARI kullanılmıştır. Çalışan annelerin aşırı koruyucu, baskıcı ve ilgisiz tutumlarının azaldığı bulunmuştur. Anne yaşının tutumunu etkilemediği belirlenmiştir. Otoriter tutumun çocuk yaşına ve sayısına paralel olarak arttığı ortaya konulmuştur. Ev işlerinden arta kalan zamanda çocuğu ile ilgilenebilen ve çocuk yetiştirme ile ilgili karşılaştığı problemleri uzmana danışan annenin demokratik tutumunun arttığı bulunmuştur. Ailenin aylık geliri düşük olduğunda annenin aşırı koruyucu ve baskıcı tutumunun arttığı buna karşılık demokratik tutumunun azaldığı belirlenmiştir.

Sümer ve Güngör (1999) gençlerin algıladıkları kabul/ilgi ve kontrol boyutları ve çocuk yetiştirme stilleri (otoriter, açıklayıcı otoriter, izin verici/şımartan ve izin verici/ihmkar) ile bazı temel benlik değişkenleri arasındaki ilişkileri inceleyen bir çalışma yapmışlardır. Bu çalışmada kabul/ilgi boyutu ile benlik saygısı ve benlik kavramı belirginliği arasında olumlu; kontrol boyutu ile benlik saygısı ve benlik kavramı belirginliği arasında ise olumsuz ilişki bulunmuştur. Aynı çalışmada iki uç çocuk yetiştirme stili olan otoriter ve izin verici şımartan çocuk yetiştirme stili en yaygın stiller olarak bulunmuştur (Sümer ve Güngör, 1999; Özdemir, 2009).

Öztürk (1990) "Anne,Baba Tutumlarının Üniversite Öğrencilerinin Bağımsızlık, Duyguları Anlama, Yakınlık, Kendini Suçlama ve Saldırganlık Düzeylerine Etkisi" adlı araştırmasında demokratik tutumun olumlu özellikleri desteklerken, otoriter tutumun ise olumsuz özellikleri desteklediği bulunmuştur. Demokratik ortamda yetişen bir

gencin otoriter ortamda yetişen bir gence göre, bağımsızlık, duyguları anlama, yakınlık düzeyleri daha yüksek, buna karşın saldırganlık ve kendini suçlama düzeyleri ise daha düşük bulunmuştur.

Yapılan bir başka çalışmada Ayyıldız (2005) PARI ölçeğini kullanarak 0-6 yaş arasında çocuğu olan 382 annenin çocuk yetiştirme tutumlarını incelemiştir. Annenin eğitim düzeyi arttıkça demokratik tutumun arttığı, çalışan annelerin aşırı koruyucu, otoriter ve ilgisiz tutumlarının azaldığı belirlenmiştir. Anne yaşı küçüldükçe ve çocuk sayısı arttıkça otoriter tutumun arttığı belirlenmiştir.

Kağıtçıbaşı “çocuğun değeri” araştırmasında Türk kültüründe itaatin çocuklardan beklenen en önemli özellik olduğunu, bağımsızlığın ve kendine güvenin en az önemsenen iki değer olduğunu göstermiştir. Düşük eğitim düzeyinin bu değerlerle ilişkili olduğu belirtilmiştir (Kağıtçıbaşı, 1982).

Bazı çalışmalar anababanın eğitim, gelir düzeyinin ve kentleşmenin anababa tutumları ve davranışları üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Kağıtçıbaşı'nın çalışmasının sonuçları kırsal kesimde ve kentlerde yaşayan alt sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin çocuklarının itaat etmesini üst sosyo-ekonomik düzeydeki ailelere göre daha fazla önemsediklerini göstermiştir (Kağıtçıbaşı, 2009).

Gerek Türkiye’de gerekse Batı ülkelerinde yapılmış çalışmaların çoğunda açıklayıcı/otoriter (demokratik) ebeveyne sahip çocuk ve gençler psikolojik uyum açısından en avantajlı grubu oluşturmaktadır. Demokratik anababalık (açıklayıcı otoriter) stili ile yüksek akademik başarı, yüksek uyum puanı (örneğin, düşük düzeyde psikolojik stres, sorun davranışların azlığı, olumlu akran ilişkileri) yüksek öz saygı, özerklik ve kendi ayaklarının üzerinde durabilme, kendine yetme ve yüksek özdenetim arasında olumlu ilişkiler gösterilmiştir (Sümer ve Güngör, 1999; Özdemir, 2009).

1.III.II. GİRİŞİMCİLİK VE ÇOCUK YETİŞTİRME STİLLERİ

Bireyin ve toplumun birbirine nasıl bağlanacağı sosyal filozofların ve sosyal bilimcilerin eskiden beri süregelen bir sorunsalıdır. “Bireysel özellikler ve çıkarlar bu kadar çeşitlilik gösterirken sosyal düzenin kurulması nasıl mümkün olur” sorusu hep sorulmuştur (Allport, 1959). Birey ve toplum arasındaki ilişki genellikle aile ve

çocuğun toplumsallaşması bazında yani orta düzeyde incelenmiştir. Değişik sosyo-kültürel çevrelerde aile ve ailenin çocuğu sosyalleştirmesi sürecinin farklılaştığına dair çalışmalar mevcuttur.

Sosyalleşme yetkinlik içindir. Çocuk yetiştirme amaca yöneliktir, ancak amaç genelde belirgin değildir ve bilinçli bir şekilde oluşturulmamış olabilir. Sosyalleşmenin uzun vadede amacı, tanımı gereği, çocuğu toplumun etkin bir üyesi haline getirmektir. Yetkinlik kültürel değerlere dayanır, bu nedenle kültürlerarası farklılıklar gösterir. İnsan gelişimi kültür ve tarihin dil, alet kullanımı ve anne-baba eğitimleri yoluyla öğrenme ve bilişsel gelişimi şekillendirdiği bir süreçtir (Kağıtçıbaşı, 2010).

Bireyin kişiliği bebeklikten itibaren tüm yaşam boyu toplumsal kurumlardaki yaşantılarla şekillenir. Bu süreçte anne babanın çocuk yetiştirme tutumunun birçok sosyal çevre etkeninden daha önemli olduğu düşünülmektedir. Çocukluk döneminde fiziksel ve duygusal yönden yeterli olgunluğa ulaşmamış olma, çocuğu her türlü dış etkiye açık duruma getirir (Yavuzer, 2001). Anne baba çocuğun bilişsel, toplumsal ve duygusal yönden gelişmesi için yeni bilgileri öğrenmesini sağlayan çocuğun ilk eğitimcileridir. Çocuk gelişimindeki sosyal ilişkilerden en geniş ve yalın olanı aile içi ilişkiler özellikle anne ile olan ilişkidir. Anne çocuk ilişkisi kişilik gelişimindeki en önemli bileşendir (Köknel, 1997).

Anne babanın çocukla olan iletişimi çocuğun aile içindeki yerini belirler. Çocuğa yöneltilen davranış ve ona karşı takınılan tavır ilk yaşantıların örüntülenmesinde önemli rol oynar (Yavuzer, 2001). Sosyalleşme, bireyin çevreyle karşılıklı etkileşim içinde geliştiği, yetişkinlerce başlatılan bir süreçtir. Çocuğun toplumsal olarak yararlı ve kişisel olarak doyurucu davranışlarını sınırlandıracak ya da genişletecek olan ailedir (Gander ve Gardiner, 2001).

Kişi ve insan gelişiminin aile yapısıyla iç içe iken aile de sosyo-kültürel çevreyle iç içedir. Olumlu çocuk yetiştirme tutumları, çocuğun ileride kendisine ve topluma faydalı bir birey olmasına katkı sağlar. Anne babanın olumlu tutumları çocuğun kendine özgü bir benlik geliştirmesine izin verir. Çocuğun benlik saygısı yüksek, sorumluluk duygusu ve özdenetimi gelişmiş bir birey olmasını sağlar. Buna karşılık olumsuz tutumlar, benlik saygısı, girişkenlik düzeyi, bağımsızlık ve iç kontrolün düşük olması, yüksek düzeyde saldırganlık ve güvensizlik ile sonuçlanır. Çocukta

sorumluluk duygusu gelişmez. Çocuk güç durumlarla baş edemeyen, bağımlı ve pasif bir birey olur (Yavuzer, 2001).

Ebeveynlerin, çocuklarının nasıl hareket etmeleri gerektiği ya da çocuklarının nasıl olmaları gerektiği gibi konulardaki tutumu birbirlerinden farklılaşır (Yılmaz, 1999). Maccoby (1999) çocuk ve aile etkileşiminin sosyalizasyon bağlamında, her biri rol sahibi olan birçok ilişki tipini ve etkileşim sürecini birleştiren, kendine özel bir yapı olduğunu varsayar. Neden belirli aile ortamında belirli insan tipleri gelişir? Neden belirli aile tipi belirli sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel ortamlarda vardır? Bu sorular psikolojik süreçlerin ve davranışların değişen çevresel taleplere uyum sağladığının göstergesidir (Kağıtçıbaşı, 2010).

Japon psikolog Azuma (1986) Japon bir annenin, yemek yemeyi reddeden çocuğuna verdiği tipik cevabın anlamını inceledi. Anne genel olarak “Pekala,öyleyse yemek zorunda değilsin” der. Bu cevabı nasıl yorumladınız? Birçok insan gibi Azuma’nın Amerikalı meslektaşları bu cevabı annenin çocuğun o sebze yiyeceğini yemek zorunda olmadığını (bunun yerine başka bir şey yiyebileceğini) düşündüğü anlamına geldiği şeklinde yorumlamışlardır. Oysa Azuma’nın belirttiğine göre bunu söyleyen anneler çocuklarının o yemeği yemesini en çok isteyen annelermiş. Bu yüzden anne çocuğu tehdit ederek “benim söylediklerimi yapmak zorunda değilsin. Biz çok yakındık ama sen şimdi kendi bildiklerini yapmak istiyorsun o halde ben de aramızdaki bağı çözeceğim. Sen artık benim parçam değilsin” mesajını vermektedir (Azuma,1986). Görülüyor ki aynı sözcükler farklı kültürlerde farklı anlamlar ifade edebilmektedir. Bu basit örnek aslında ortama bağlı anlamın önemini ve ileride bu farklı anlamlarla yetiştirilen çocukların farklı olacaklarını göstermektedir. Psikolojik olaylar hiçbir zaman içinde buldukları ortamdan bağımsız olarak ortaya çıkmazlar. Bu yüzden ortam her zaman psikolojik gerçekliğin bir parçasıdır (Kağıtçıbaşı, 2010).

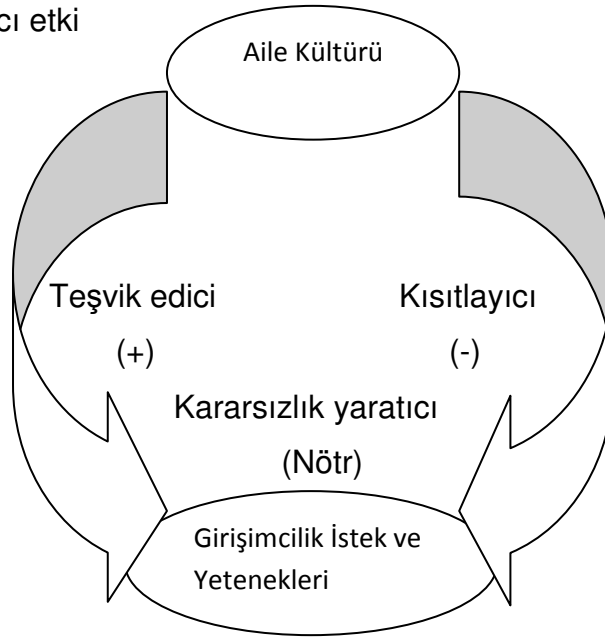
Bir süre önce yapılan denetim ve şefkatle ilgili karşılaştırmalı çalışmada Türk ve Amerikalı gençlere yetişme çağlarında ne kadar denetim ve şefkat gördükleri sorulmuştur (Kağıtçıbaşı, 1970). Algılanan şefkate kültürlerarası herhangi bir fark olmadığı halde, Türk gençlerin Amerikalı gençlere göre daha fazla aile denetimi algıladıkları ortaya çıkmıştır. Türk gençleri aile denetimini aileleri tarafından sevilmemek olarak da algılamamaktadırlar. Farklı ailelerde, daha geniş ifadeyle farklı kültürlerde yetişkinlerin ve çocukların aynı davranışa farklı anlamlar yüklemeleri neyin

“normal” olduğunu neyin olmadığını belirleyen ortamsal anlam sistemleriyle açıklanabilir.

Ailelerin çocuklarına yansıttıkları değer yargıları, inançları, tutumları ve davranışları bireyin çocukluk dönemindeki deneyimlerini şekillendirmektedir. Ailenin bireyde oluşturduğu güven duygusu, kişiliğin gelişmesi, sosyalleştirme ve eğitim fonksiyonları girişimcilik açısından önem taşımaktadır (Ekşi, 1990). Ayrıca aile içinde girişim ve girişimcilik destekleniyorsa yeterli eğitim ve maddi imkânlar sağlandığında girişimcilik kültürü oluşabilecektir (Müftüoğlu ve Durukan, 2004).

Ailenin, dışa dönük, başarı yönelimli, atak, üretken, tutumlu yaşantısı, çocuk üzerinde erken girişimci temayüllerin yerleşmesine hizmet eder. Küçük yaşta, çalışmaya, satış yapmaya, para biriktirmeye ve küçük yatırımlar yapmaya teşvik edilmiş aile ortamlarında, piyasa, rekabet, kazanç elde etme, mücadeleci olma gibi değerlere ilişkin ilk itkilere aşinalık elde edilir. Ailede alınan eğitim, görgü, etik gibi aile kültürünü oluşturan faktörler çocuğun girişimcilik istek ve yeteneği üzerinde üç türlü etki yaratmaktadır. Şekil 1.2 'de görüldüğü gibi bu etkileri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (İraz, 2005).

1. Teşvik edici etki (olumlu etki)
2. Kısıtlayıcı etki (olumsuz etki)
3. Kararsızlık yaratıcı etki

Şekil 1.2: Ailenin Girişimcilik Üzerine Etkisi (İraz, 2005)

Teşvik edici (olumlu) etkide, aile çocuğu hayatını serbest biçimde kazanma ve kendi işini kurma konusunda teşvik etmektedir. Genellikle aile içinde ve çevresinde girişimci olan büyüklerin başarısı örnek gösterilmektedir.

Kısıtlayıcı (olumsuz) etkide, çocuğun düşüncelerine ve kararlarına değer verilmemesi, horlanması, başarıma isteğini kısıtlayıcı rol oynamaktadır. Ayrıca içe dönük bir aile yapısı, çocuğun çevreyle iletişim kurmasını ve sosyal açıdan gelişmesini engellemekte ve ileride girişimcilik için gerekli iletişim ağının kurulmasında sorunlar yaratmaktadır.

Kararsızlık yaratıcı etki durumunda ise aile, özellikle modern toplumlarda çocuğu toplumsallaştırma görevini büyük ölçüde eğitim kurumlarına bırakmaktadır. Modern gençliğin uzun süre okula devam etmesi beklenmektedir. Tarıma dayalı kültürel yapıda yetiştirilen çocuk ise başarılması güç işlere zorlanmakta ve ailede aldığı eğitimin yeterli olmaması onda ikilem yaratmaktadır. Ayrıca yetişkinler tarafından çocuklardan umulan ideal değerler genellikle karmaşık ve gerçek dışı olabilmektedir (İraz, 2005).

Kimi geleneksel, ataerkil aile yapıları girişimciliği perdelemektedir. Ataerkil aile/toplum yapılarında, ailenin etkisi, anne-babanın sıkı denetimi ve itaat kültürü çok baskındır. Bu yapı içinde yenilikçiliğe açıklık, bireysel başarının hedeflenmesi, dinamizm, üretkenlik, risk almak gibi girişimciliğe özgü değerler ön planda değildir. Geleneksel aile düzeni, antigirişimci tiplere açıklık gösteren bir sosyalize ünite olma özelliği sergiler. Buna karşın, modern toplumlar ve aile yapıları, görece değişken, dinamik, rekabetçi bir kültüre açıklık gösterirler (Kağıtçıbaşı, 2000).

Kişilerin aldıkları eğitim, örnek aldıkları kişiler, kişisel değer ve motivasyonları, girişimci olmalarında büyük pay sahibidir. Ailesinde girişimci olan çocuklar girişimci eğilimleri daha çabuk kapmaktadırlar. Aile ortamındaki moral ve işbirliği havası, girişimciye, kuruluş aşamasındaki firmanın karşılaşılabileceği sorunları daha rahat çözmesinde yardımcı olmaktadır (TÜSİAD, 2002). Cocran'a göre de, ailenin yaşam tarzı ve verilen eğitim kişiliği, davranış örüntülerini, başarıma isteğini, dolayısıyla girişimciliğe açıklığı önemli ölçüde belirlemektedir (Ertübey, 1992).

Türkiye’de yapılan araştırmalar sonucunda Türk toplumunun aile yapısının otoriter olduğu sonucuna varılmıştır. Çocuğu otoritenin istediği şekle sokmak çocuk yetiştirmenin temelini oluşturmakdır. Ayrıca çocuğun bakımı rolünü anne üstlenmiştir ve çocuk anneyle daha çok zaman geçirmekte, daha çok paylaşımda bulunmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1981). Ancak bir kùltürde belli bir zamanda belli davranışlar sergileyen ailelerin tutum ve davranışlarında zaman geçtikçe değişimler olabilmektedir. Bu duruma ailenin dönemin sosyal ve ekonomik koşullarına uyum sağlamaya çalışması, farklı gereksinimlerin oluşması ve aile fertlerinin sorumluluklarının değişimi ve bu değişimin kişilerin davranışlarına yansımaları sebep olabilmektedir (Mızrakçı, 1994).

Türkiye’de yapılan araştırmalar incelendiğinde girişimcilerin kişilik özellikleri ile ilgili bir çok çalışmaya rastlanmış ancak girişimcilerin ailelerinin çocuk yetiştirme stillerini inceleyen detaylı bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışmada girişimci ve girişimci olmayıp çalışan kadınların kişilik özellikleri ve yetiştirilme stillerinin profilinin oluşturulması amaçlanmaktadır. Çalışmanın sonucunda iki grup arasında kişilik özellikleri ve yetiştirilme stilleri ağıısından anlamlı fark olup olmadığı değerlendirilecektir. Çalışmada anne ve babanın yetiştirme stilleri ayrı ayrı değerlendirildiğinden bu stillerin bireyin girişimciliği üzerindeki etkileri belirlenerek, kadınların girişimciliği üzerinde annenin mi, babanın yetiştirme stiline mi daha etkili olduğu da ortaya konabilecektir.

II.BÖLÜM: ALAN ARAŞTIRMASI

II.I. ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırma, girişimci ve girişimci olmayan kadınların kişilik özellikleri ve yetiştirilme stillerindeki farklılıkları ortaya koymak adına gerçekleştirilmiştir. Günümüzde hem ülkemizde hem de dünyada sayıları giderek artan girişimci kadınlar olmasına rağmen literatürde kadın girişimcilerin özellikle yetiştirilme stillerine dair çalışmalara rastlanmamıştır. Girişimci olan ve olmayan kadınların kişilik özelliklerine ve yetiştirilme stillerine dair bir profil çıkarılmasının yararlı olacağı düşünülmüştür. Birçok konunun olduğu gibi girişimcilik özelliklerinin de aileden etkilenecek şekilde şekillenebileceği savına dayanarak, bu iki grup arasında anlamlı farklılıklar olabileceği düşünülmüştür. Ailenin bireylerin sosyalleşmeye başladığı ve yetkinlik kazandığı ilk ortam olduğu düşünülürse, bu çalışma gelecek kuşaklarda girişimcilik eğilimlerinin şekillenmesi ve aile tarafından desteklenmesi konusunda yol gösterici olabilir. Kişiye çocukluk yıllarında anne-baba tarafından gösterilen kabul/ilgi, sevgi veya kontrol, anne-babanın meslekleri, eğitim durumları, yetiştiği yer veya ailesinde girişimci bulunup bulunmaması gibi etkenler kişinin girişimcilik eğilimini ve ileride kariyeri ile ilgili alacağı kararları etkileyebilmektedir. Aynı zamanda çocuk eğitiminde en önemli rolü alan annenin mi yoksa ekonomik rol model olarak algılanan babanın mı yetiştirme stillerinde farklılık görüleceği çalışmadaki diğer bir araştırma sorusudur. Bu başlıklar altında geliştirilen araştırma hipotezleri şu şekildedir;

H1a= Girişimci ve girişimci olmayan kadınlar “dışadönüklük” kişilik özelliği açısından farklılaşmaktadır.

H1b= Girişimci ve girişimci olmayan kadınlar “uyumluluk” kişilik özelliği açısından farklılaşmaktadır.

H1c= Girişimci ve girişimci olmayan kadınlar “sorumluluk” kişilik özelliği açısından farklılaşmaktadır.

H1d= Girişimci ve girişimci olmayan kadınlar “duygusal dengesizlik” kişilik özelliği açısından farklılaşmaktadır.

H1e= Girişimci ve girişimci olmayan kadınlar “deneyime açıklık” kişilik özelliği açısından farklılaşmaktadır.

H2a= Girişimci ve girişimci olmayan kadınlar annelerinin yetiştirme stilleri açısından (anneleri tarafından kendilerine sergilenen yetiştirme stillerinde) farklılaşmaktadır.

H2b= Girişimci ve girişimci olmayan kadınlar babalarının yetiştirme stilleri açısından (babaları tarafından kendilerine sergilenen yetiştirme stillerinde) farklılaşmaktadır.

Yapılan birçok çalışma ailenin sahip olduğu değer ve inançlarla şekillendirdiği davranış ve tutumlarını çocuklarına sergileme stillerinin, çocuğun gelişiminde ve kişilik oluşumunda çok önemli etkilere sahip olduğunu göstermiştir. İnsanların hayatlarındaki en önemli kararlardan biri olan iş seçimi de kişilerin kişilik özelliklerinden, ailelerin tutum ve davranışlarından etkilenebilmektedir. Bu çalışmada da en önemli araştırma konularından biri olan anne-baba yetiştirme stillerinin girişimci ve girişimci olmayan kişilerde anlamlı ölçüde farklı olması beklenmektedir.

Literatürdeki birçok çalışma girişimcilerin belli başlı kişilik özelliklerine vurgu yapmıştır. Bunlar; risk alan, kendine güvenen, deneyimlere açık, yenilikçi ve yaratıcı olma, özerklik gibi özelliklerdir. Çalışmada kullanılan beş faktör kişilik modeli ile girişimci ve girişimci olmayan kadınların dışa dönüklülük, uyumluluk, sorumluluk/özdenetim, nevroz ve deneyime açıklık boyutlarında anlamlı farklılıklar gösterip göstermedikleri bulunmaya çalışılmıştır. Ayrıca katılımcıların kendilerini girişimsel yetenekler açısından değerlendirmeleri istenerek girişimci olmayanların kendilerini girişimcilere göre daha yetersiz görüp görmediği sorusuna cevap aranmıştır.

Çalışmada son olarak katılımcılardan içinde buldukları toplumun ve yakın çevrelerinin girişimciliğe bakış açısını değerlendirmeleri talep edilmiştir. Toplumun girişimciliği değersiz gördüğünü algılayan kişilerle, girişimciliğin kabul gördüğünü algılayan kişiler arasında da kariyer seçimleri açısından anlamlı bir fark olup olmadığı değerlendirilmiştir.

II.II. VERİ TOPLAMA

Çalışmanın amaçları ve hipotezlerine uygun olarak birincil veri toplama yöntemi benimsenmiş ve araştırma anket kullanılarak yürütülmüştür. Ankara ağırlıklı olmak üzere, Türkiye'nin farklı illerinden veri toplanmış ve işletmeler için küçük, orta veya büyük ölçek ayrımı yapılmamıştır. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'den de alınan yardımla kayıtlı kadın girişimcilere ulaşılmış ve gerek yüz yüze görüşülerek gerekse elektronik posta aracılığıyla anketler ulaştırılmıştır. Girişimci olmayan kadınlara ise çalışmanın yer, zaman ve maliyet kısıtından ötürü Ankara ili içerisindeki kamu kuruluşlarından ulaşılmıştır. 104 girişimci ve 108 girişimci olmayan çalışan kadından veri toplanmış ve toplamda 212 kişilik bir örneklem oluşturulmuştur.

Katılımcılara uygulanan anket üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm; katılımcıların anne, babalarını değerlendirdikleri "Algılanan Çocuk Yetiştirme Stilleri" ölçeğinin kullanıldığı kısımdır. Katılımcılar 22'şer soru ile anne-babalarının kendilerini yetiştirme stillerini ayrı ayrı değerlendirmişlerdir. Cevaplarını (1) Kesinlikle Katılmıyorum, (2) Katılmıyorum, (3) Ne Katılıyorum Ne de Katılmıyorum, (4) Katılıyorum ve (5) Kesinlikle Katılıyorum ifadelerinden uygun olanı işaretleyerek belirtmişlerdir. Verilen cevapların değerlendirilmesi sonucunda kabul/ilgi boyutu ile kontrol boyutuna dair puanlar elde edilmiş ve bu puanlarla anne,baba yetiştirme stillerinin boyutları olan otoriter, izin verici/ihmkar, izin verici/şımartan ve açıklayıcı otoriter boyutlarına ulaşılmıştır.

Anketin ikinci bölümü; beş faktör kişilik modeline ait 44 sorudan oluşmaktadır. Katılımcılar "konuşkan", "sanat,edebiyata düşkün" "ketum" gibi ifadelerle yine (1) Kesinlikle Katılmıyorum, (2) Katılmıyorum, (3) Ne Katılıyorum Ne de Katılmıyorum, (4) Katılıyorum ve (5) Kesinlikle Katılıyorum şeklinde 5'li Likert ölçeğine göre cevaplar vermiştir. Cevapların değerlendirilmesi sonucunda ise girişimci ve girişimci olmayan kadınların beş faktör kişilik özellikleri dağılımına ulaşılabacaktır.

Anketin son bölümünde yaş, anne-babalarının ve kendilerinin eğitim durumları, yetiştirme yerleri, anne-babalarının meslekleri, ailelerinde başka girişimci olup olmadığı var ise yakınlık derecesi ve işletmelerinin bulunduğu şehir gibi demografik sorular yöneltilmiştir.

II.II.I. Çalışma Grubuna İlişkin Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde araştırma örnekleme ilişkin demografik bulgulara yer verilmiştir. Çalışmada demografik özellikler bağlamında yaş, katılımcıların eğitim durumu, yetiştirme yerleri, annelerinin ve babalarının eğitim durumları, anne-babalarının işleri ve ailelerinde girişimci olup olmadığı sorularına yer verilmiştir. Çalışmanın örnekleme kadınlardan oluştuğu için tekrar bir cinsiyet sorusu sorulması gerekli görülmemiştir.

Veri toplama aracında yaş; sürekli bir değişken olarak sorulmuş bir grublama yapılmamıştır. Çalışmaya katılan girişimcilerin yaş ortalaması 35,02 iken, girişimci olmayan kadınların yaş ortalaması 38,86 'dur. Çalışmadaki girişimci ve girişimci olmayan kadınların eğitim durumlarına, anne-babalarının eğitim ve meslek durumlarına, yetiştirme yerlerine ve ailelerinde başka girişimci olup olmadığına dair veriler aşağıda tablolar halinde verilmiştir.

Tablo.II.1. Çalışmaya Katılan Girişimci ve Girişimci Olmayan Kadınların Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	Girişimci Kadınlar (%)	Girişimci Olmayan Kadınlar (%)
İlkokul	,8	0
Ortaokul	1,6	0
Lise ve Dengi	15,6	4,7
Yüksekokul	6,2	10,9
Üniversite	61	64,8
Yükseklisans	10,9	15,6
Doktora	3,9	4

Girişimci kadınların %61'i girişimci olmayan çalışan kadınların ise yaklaşık %65'i üniversite seviyesinde eğitim görmüş kişilerdir. İki grubun da eğitim seviyelerinin birbirine yakın olması çalışmanın gruplarının homojenliğini göstermesi açısından önemli bir durumdur.

Tablo.II.2. Çalışmaya Katılan Girişimci ve Girişimci Olmayan Kadınların Yetiştirme Yerlerine Göre Dağılımı

Yetiştirme Yeri	Girişimci Kadınlar (%)	Girişimci Olmayan Kadınlar (%)
Köy	3	3,1
Kasaba	12,5	6,3
Küçük Vilayet	32,5	23,4
Büyük Vilayet	52	67,2

Çalışmaya katılan girişimci kadınların %52'si, girişimci olmayan kadınların ise %67,2'si büyük vilayette yetişmişlerdir.

Tablo.II.3. Çalışmaya Katılan Girişimci ve Girişimci Olmayan Kadınların Annelerinin ve Babalarının Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	GİRİŞİMCİ KADINLARIN		GİRİŞİMCİ OLMAYAN KADINLARIN	
	Babalarının Eğitim Durumuna Göre Dağılımı (%)	Annelerinin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı (%)	Babalarının Eğitim Durumuna Göre Dağılımı (%)	Annelerinin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı (%)
İlkokul	26,6	48,8	18,8	43,7
Ortaokul	4,7	24,6	9,4	11,7
Lise ve Dengi	31,7	19,5	31,8	27,4
Üniversite veya Yüksekokul	34	6,3	35,3	16,4
Yükseklisans veya Doktora	3	0,8	4,7	0,8

Girişimci ve girişimci olmayan kadınların annelerinin eğitim durumu %48,8 ve %43,7 olmak üzere ilkökul seviyesindeyken, babaların yaklaşık %35'i üniversite veya yüksekokul eğitimlerini tamamlamışlardır. Aynı zamanda her iki grupta da baba eğitim seviyesi %31 oranında lise ve dengi seviyededir.

Tablo.II.4. Çalışmaya Katılan Girişimci ve Girişimci Olmayan Kadınların Babalarının İş/Meslek Durumlarına Göre Dağılımı

İş/Meslek	GİRİŞİMCİ KADINLARIN	GİRİŞİMCİ OLMAYAN KADINLARIN
	Babalarının İş/Mesleklerine Göre Dağılımı (%)	Babalarının İş/Mesleklerine Göre Dağılımı (%)
Serbest Meslek	76,9	11,1
Devlet Memuru	7,7	54
İşçi	5,1	4,7
Öğretmen	3,0	9,4
Mühendis	2,6	5,7
Emekli	4,7	15,1

Tablo.II.5. Çalışmaya Katılan Girişimci ve Girişimci Olmayan Kadınların Annelerinin İş/Meslek Durumlarına Göre Dağılımı

İş/Meslek	GİRİŞİMCİ KADINLARIN	GİRİŞİMCİ OLMAYAN KADINLARIN
	Annelerinin İş/Mesleklerine Göre Dağılımı (%)	Annelerinin İş/Mesleklerine Göre Dağılımı (%)
Ev Hanımı	80	68,9
Avukat	2,6	0,9
Öğretmen	5,1	12,3
Serbest Meslek	2,6	4,7
Devlet Memuru	2,6	7,5
Emekli	7,2	5,7

Girişimci ve girişimci olmayan kadınların anne ve babalarının mesleklerine göre dağılımlarına bakıldığında; girişimci kadınların babalarının %76,9 oranında serbest meslek sahibi olduğunu ve girişimci olmayan kadınların babalarının ise %54 oranında devlet memuru oldukları görülmektedir. Her iki grupta da anne meslekleri ise girişimci kadınların annelerinde %80, girişimci olmayan kadınların annelerinde ise %68,9 oranında ev hanımı olarak bulunmuştur. Çocuklar tarafından rol model olarak örnek alınan ailelerin meslekleri çocukların ileriki yaşlarda mesleki tercihlerinin şekillenmesi açısından önemli bulgulardır.

Tablo.II.6. Çalışmaya Katılan Bireylerin Ailelerinde Girişimci Olup Olmama Durumuna Göre Dağılımı

Ailenizde girişimci var mı?	Girişimci Kadınlar (%)	Girişimci Olmayan Kadınlar (%)
Evet	62,9	33,7
Hayır	37,1	66,3

Anne baba mesleklerinde olduğu gibi yakın çevre ve diğer aile bireylerinin meslekleri de çocuğun ileriki yaşlardaki meslek tercihlerini etkileyecek önemli bir durumdur. Bu nedenle girişimci ve girişimci olmayan kadınlara ailelerinde girişimci olup olmadığı sorusu sorulmuş ve girişimcilerin %62,9'undan evet, girişimci olmayanların ise %66,3'ünden hayır cevabı alınmıştır.

II.III. ÖN ANALİZLER

Bu kısımda analize alınacak verilerin kodlanması, analize hazır hale getirilmesi, ve doğrulayıcı faktör analizleri ile boyutların belirlenmesi süreçleri açıklanacaktır. Bu süreçlerde sosyal bilimlerde temel istatistiksel analiz programlarından biri olan SPSS (Statistical Program for Social Sciences) ve yine SPSS ile uyumlu çalışan AMOS (Analysis of Moment Structures) programları kullanılmıştır. Kadın girişimcilerden ve girişimci olmayan ancak çalışan kadınlardan toplanan veriler 5'li Likert ölçeği ile katılımcıların cevapladıkları şekilde SPSS'e kodlanmıştır. İlk olarak verilerin analizlere hazır hale getirilebilmesi için adım adım verilerin temizleme işlemi gerçekleştirilmiştir. İkinci bölümde ise temizlenen verilerin güvenilirlik değerlerine bakılmış ve veriler doğrulayıcı faktör analizine ve hipotezlere ilişkin analizlere hazır hale getirilmiştir.

II.III.I. Verilerin Kodlanması, Temizlenmesi ve Tanımlayıcı İstatistikler

Veri temizleme işleminde birinci adım; eksik verilerin tespit edilmesi ve örneklemden kaldırılmasıdır. Verilerin yüzdelere göre silme veya tamamlama işlemidir. Tüm veriler içinde eksik verilerin oranında %5 kritik noktadır. %5 'ten az ise eksik verileri silme veya tamamlama yöntemlerinden biri kullanılabilir. Tamamlama işlemlerinde sıklıkla kullanılan yöntem eksik verilerin yerine serinin ortalamasını atama yöntemidir. Bu çalışmada tüm maddelerde eksik verilerin yüzdesi %5 'ten küçük çıkmıştır ve "serinin ortalaması" yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem varyansın azalması ve dağılımın bozulması gibi

dezavantajlar barındırsa da, eksik veri sayısı az olduğunda en kolay ve en iyi yöntem olarak gösterilmektedir (Hair vd., 2005).

Veri girişi sırasında 5 yerine 55, 3 yerine 13 v.b gibi olası hataların düzeltilebilmesi için frekans analizi yapılmıştır. Bu bağlamda herhangi bir yanlışlık yapılmadığı belirlenmiştir. Veri temizleme işleminin bir diğer adımı olan çok değişkenli uç değerleri belirlemek için ise Mahalanobis mesafesi kullanılmıştır (Tabachnick ve Fidel, 2001).

Verilerin normal ya da normale yakın bir dağılım göstermesi pek çok istatistiksel analizde istenen bir durumdur (Kalaycı, 2006). Normallik kriterini sınamak amacıyla tanımlayıcı istatistik seçeneklerinden çarpıklık, eğiklik ve basıklık'a bakılmıştır. Çarpıklık; dağılımın ortalama etrafında simetriden ne kadar saptığını gösterirken, basıklık ise frekans değeri üzerinde mod değeri etrafındaki yoğunlaşmayı verir (Kalaycı, 2006). Normal dağılım ve tam simetri durumunda çarpıklık değeri 0'dır. Pozitif çarpıklık küçük değerlerin fazla olduğunu, negatif çarpıklık ise büyük değerlerin fazla olduğunu gösterir. Tabachnick ve Fidell (2001) ve Kalaycı (2006) çarpıklık katsayısının +2 ile -2 ya da +3 ile -3 arasında olmasını normal kabul etmektedir. Normal dağılımın bir diğer ölçüsü olan basıklıkta ise; normal dağılım çanak eğrisinde basıklık katsayısı 0 iken, basıklık için pozitif değer normalden daha dik bir dağılıma, negatif değer ise normalden daha düz bir dağılıma işaret eder. Basıklık değerinde de +2 ile -2 arasındaki değerler normal kabul edilmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2001).

Tüm bu istatistiksel ölçüm değerleri yanında literatürde örneklem sayısının artmasının örnekleme hatasını azaltarak istatistiksel gücü artırdığı ve büyük örneklem normal olmayan dağılımın zararlı etkilerini azalttığından söz edilmektedir. 200 ve üzerindeki örneklem sayılarında normallikten sapmaların sonuçlar üzerindeki etkisinin ihmal edilebileceği, dolayısı ile örneklem sayısı büyüdükçe araştırmacının normal dağılım göstermeyen değişkenlerden daha az endişelenebileceği yer almaktadır. Sonuçta düşük örneklem sayılarında kabul edilemez görülen değerler, yüksek örneklem sayılarında ihmal edilebilir bir etkiye sahip olabilmektedirler (Hair vd., 2005). Çalışmada kullanılan 88 ifadenin ortalama, standart sapma, çarpıklık ve basıklık değerleri aşağıda tablo halinde sunulmuştur.

Tablo.II.7. Soru Kağıdında Kullanılan İfadelerin Tanımlayıcı İstatistikleri

	Ortalama	Standart Sapma	Çarpıklık	Basıklık
Annem;				
1) Benimle sık sık rahatlatıcı bir şekilde konuşurdu	3,5213	1,13257	-,360	-,581
2) Her davranışımı sıkı sıkıya kontrol etmek isterdi	3,0379	1,07027	,088	-,514
3) Nasıl davranacağım ya da ne yapacağım konusunda bana hep yararlı fikirler vermiştir.	3,7156	,90532	-,410	,153
4) Onun istediği hayatı yaşamam konusunda hep ısrarlı olmuştur	2,4645	1,14056	,408	-,669
5) Sorunlarım olduğunda onları daha açık bir şekilde görmemde hep yardımcı olmuştur.	3,4218	,96738	-,141	-,223
6) Arkadaşlarımla ilişkilerime çok karıştırdı	2,4550	1,10218	,523	-,445
7) Sorunlarımı çözmemde destek olurdu	3,7678	,99196	-,665	,286
8) Onunkinden farklı bir görüşe sahip olmama genellikle tahammül edememiştir.	2,2654	1,20256	,762	-,264
9) Sevgi ve yakınlığına her zaman güvenmişimdir.	4,4360	,83719	-1,557	2,046
10) Kurallarına aykırı davrandığımda beni kolaylıkla affetmezdi	2,2701	1,10493	,851	,162
11) Hiçbir zaman fazla yakın bir ilişkimiz olmadı	4,0802	1,10500	-1,139	,463
12) Ne zaman ne yapma gerektiği konusunda talimat verirdi	2,5571	1,12240	,353	-,564
13) Bir problemim olduğunda ona anlatmaktansa, kendime saklamayı tercih ederdim.	3,4623	1,20563	-,427	-,611
14) Geç saatlere kadar oturmama izin vermezdi.	2,2571	1,03520	,733	,059
15) Onunla birbirimize çok bağılydık	3,9381	1,07579	-,775	-,213
16) Arkadaşlarımla geç saatlere kadar dışarıda kalmama izin vermezdi.	3,4095	1,16988	-,326	-,725
17) Onun düşüncelerine ters gelen birşey yaptığımda suçlamazdı.	3,1238	1,01827	-,089	-,669
18) Boş zamanlarımı nasıl değerlendireceğime karıştırdı	2,3190	1,08768	,540	-,441

19) Bir sorunum olduğunda bunu hemen anlardı	3,8381	,99880	-,648	,011
20) Hangi saatte hangi arkadaşımı buluşacağımı bilmek isterdi	3,5476	1,12706	-,581	-,340
21) Hiçbir zaman benim ne hissettiğimle veya ne düşündüğümle gerçekten ilgilenmedi	4,0943	1,04884	-1,310	1,279
22) Arkadaşlarımla dışarı çıkmama nadiren izin verirdi.	2,2810	1,11522	,666	-,293
Babam;				
1) Benimle sık sık rahatlatıcı bir şekilde konuşurdu	3,1490	1,2513	-,082	-1,041
2) Her davranışımı sıkı sıkıya kontrol etmek isterdi	2,6346	1,09335	,398	-,324
1) Nasıl davranacağım ya da ne yapacağım konusunda bana hep yararlı fikirler vermiştir.	3,7212	1,01605	-,453	-,424
2) Onun istediği hayatı yaşamam konusunda hep ısrarlı olmuştur	2,5096	1,23530	,534	-,665
3) Sorunlarım olduğunda onları daha açık bir şekilde görmemde hep yardımcı olmuştur.	3,3702	1,15298	-,259	-,677
4) Arkadaşlarımla ilişkilerime çok karıştırdı	2,3136	1,08129	,729	-,012
5) Sorunlarımı çözmemde destek olurdu	3,5481	1,08745	-,538	-,267
6) Onunkinden farklı bir görüşe sahip olmama genellikle tahammül edememiştir.	2,4279	1,28225	,611	-,698
7) Sevgi ve yakınlığına her zaman güvenmişimdir.	4,1346	1,06257	-1,207	,931
8) Kurallarına aykırı davrandığımda beni kolaylıkla affetmezdi	2,4423	1,17902	,534	-,484
9) Hiçbir zaman fazla yakın bir ilişkimiz olmadı	3,8538	1,20910	-,853	-,212
12) Ne zaman ne yapma gerektiği konusunda talimat verirdi	2,5433	1,15116	,533	-,382
13) Bir problemim olduğunda ona anlatmaktansa, kendime saklamayı tercih ederdim.	3,1085	1,25533	-,120	-,881
14) Geç saatlere kadar oturmama izin vermezdi.	2,4087	1,23201	,681	-,450
15) Onunla birbirimize çok bağlıydık	3,8317	1,12934	-,798	-,143

16) Arkadaşlarımla geç saatlere kadar dışarıda kalmama izin vermezdi.	3,4327	1,17852	-,390	-,682
17) Onun düşüncelerine ters gelen birşey yaptığımda suçlamazdı.	3,0625	1,11046	-,125	-,735
18) Boş zamanlarımı nasıl değerlendireceğime karışırdı	2,1683	1,01438	,644	-,190
19) Bir sorunum olduğunda bunu hemen anlardı	3,2308	1,10347	-,151	-,687
20) Hangi saatte hangi arkadaşımı buluşacağımı bilmek isterdi	3,1683	1,17862	-,228	-,826
21) Hiçbir zaman benim ne hissettiğimle veya ne düşündüğümle gerçekten ilgilenmedi	3,9481	1,10670	-1,040	,473
22) Arkadaşlarımla dışarı çıkmama nadiren izin verirdi.	2,5337	1,17994	,452	-,640
Kişilik özellikleri;				
1) Konuşkan	4,0905	1,14635	-1,284	,762
2) Başkalarında hata arayan	4,0189	1,20411	-,908	-,523
3) İşini tam yapan	4,6048	,63915	-1,719	2,056
4) Bunalımlı, melankolik	1,9143	1,22079	,986	-,412
5) Orjinal,yeni görüşler ortaya koyan	3,9381	,99333	-,841	,110
6) Ketum/vakur	3,3066	1,53177	-,208	-1,497
7) Yardımsever ve çıkarıcı olmayan	4,6714	,72963	-1,163	1,792
8) Biraz umursamaz	3,7830	1,30986	-,550	-1,159
9) Rahat,stresle kolay baş edebilen	2,8868	1,38592	,183	-1,215
10) Çok değişik konuları merak eden	4,1762	1,02685	- 1,528	2,110
11) Enerji dolu	4,0190	1,02556	-1,023	,497
12) Başkalarıyla sürekli didişen	4,3915	1,02690	-1,692	1,996
13) Güvenilir bir çalışan	4,7952	,52517	-2,549	1,955
14) Gergin olabilen	3,6143	1,07922	-,779	-,019
15) Maharetli,derin düşünen	4,3333	,80480	-1,344	2,228
16) Heyecan yaratabilen	3,9714	1,07498	-1,006	,451

17) Affedici bir yapıya sahip	4,3048	1,02688	-1,623	2,009
18) Dağınık olma eğiliminde	3,1887	1,55538	-,021	-1,603
19) Çok endişelenen	3,3381	1,26002	-,404	-,871
20) Hayal gücü yüksek	3,8485	1,20650	-1,013	,097
21) Sessiz bir yapıda	3,4575	1,43520	-,278	-1,363
22) Genellikle başkalarına güvenen	3,3762	1,17494	-,540	-,472
23) Tembel olma eğiliminde olan	3,9811	1,32408	-,942	-,551
24) Duygusal olarak dengeli,kolayca keyfi kaçmayan	2,7358	1,27165	,354	-,893
25) Keşfeden,icat eden	3,4190	1,21430	-,483	-,692
26) Atılgan bir kişiliğe sahibi	3,8095	1,18518	-,935	,079
27) Soğuk ve mesafeli olabilen	2,8443	1,32397	,352	-1,089
28) Görevi tamamlanıncaya kadar sebat edebilen	4,4381	,84790	-1,970	2,480
29) Dakikası dakikasına uymayan	1,9286	1,26553	1,155	,037
30) Sanata ve estetik değerlere önem veren	4,3095	,97086	-1,599	2,234
31) Bazen utangaç, çekingen olabilen	2,6085	1,24776	,600	-,671
32) Hemen hemen herkese karşı saygılı ve nazik olabilen	4,5429	,73541	-1,918	2,195
33) İşleri verimli yapan	4,5571	,61503	-1,454	2,741
34) Gergin ortamlarda sakin kalabilen	2,3632	1,19047	,695	-,318
35) Rutin işleri yapmayı tercih eden	3,4198	1,31998	-,386	-1,023
36) Sosyal, girişken	4,2143	,98654	-1,371	1,517
37) Bazen başkalarına kaba davranabilen	3,6132	1,38421	-,470	-1,193
38) Planlar yapan ve bunları takip eden	4,0667	1,05997	-1,267	1,190
39) Kolayca sinirlenen	2,8619	1,30801	,067	-1,096
40) Düşünmeyi seven, fikirler geliştirebilen	4,2333	,88045	-1,403	2,375
41) Sanata ilgisi çok az olan	3,9623	1,20759	-,807	-,630
42) Başkalarıyla işbirliği yapmayı seven	4,2667	,85727	-1,185	1,337
43) Kolaylıkla dikkati dağılan	3,3160	1,34521	-,192	-1,209
44) Sanat, müzik ve edebiyatta çok bilgili	3,2762	1,11428	-,420	-,642

Tablo.II.7 'den de anlaşıldığı üzere ifadelerin standart sapmaları birbirine yakındır ve çarpıklık ve basıklık değerleri de normal dağılımı destekler niteliktedir.

II.III.II. Değişkenlerin Güvenilirlik Analizleri

Uygulanan anketin güvenilirliğini ölçmek için doğrulayıcı faktör analizinden önce güvenilirlik analizi (Cronbach alfa) uygulanmıştır. Çalışmada kullanılan değişkenlerin Cronbach Alfa değerleri; anne kabul/ilgi 0,92, anne sıkı denetim 0,83, baba kabul/ilgi 0,93, baba sıkı denetim 0,86, dışa dönüklük/içer dönüklük 0,78, uyumluluk/uyumsuzluk 0,60, sorumluluk/amaçsızlık 0,67, nevroitiklik/duygusal denge 0,79 ve deneyime açıklık/kapalılık 0,70 olarak tespit edilmiştir. Boyutlar ve güvenilirlik sonuçları aşağıda tablo halinde sunulmuştur. Hair vd. (2005) ölçek güvenilirliğinin iyi olarak nitelendirilebilmesi için Cronbach Alfa değerinin 0,70 ve üzeri olması gerektiğini belirtmektedir. Güvenilirliğin 0,60 ve 0,70 arasında olması güvenilirliğin “kabul edilebilir” düzeyde olduğunu ifade etmektedir. Bu durumda çalışmamızda doğrulayıcı faktör analizinden önce yapılan güvenilirlik analizinde anne-baba kabul/ilgi ve sıkı denetim, dışa dönüklük, nevroitiklik ve deneyime açıklık ölçeklerinin güvenilirlikleri iyi, uyumluluk ve sorumluluk ölçeklerinin ise kabul edilebilir niteliktedir. Çıkartıldıkları takdirde güven skorunu yükselten maddeler Tablo.II.8’de verilmiştir. Ancak doğrulayıcı faktör analizi ile modeldeki ağırlıklarına bakılmadan bu aşamada herhangi bir silme işlemi yapılmamıştır. Doğrulayıcı faktör analizi başlığında bu maddelere tekrar bakılacaktır.

Tablo.II.8. Değişkenlerin DFA Öncesi Güvenilirliğine İlişkin Sonuçlar

Değişken	Madde Sayısı	Cronbach Alfa	Çıkartıldığında Cronbach Alfayı Yükselten Maddeler	Madde Çıkartıldığında Cronbach Alfa
Anne Kabul /İlgi	11	0.92	17. madde	0.93
Anne Sıkı Denetim	11	0.83	20. madde	0.84
Baba Kabul/İlgi	11	0.93	17. madde	0.94
Baba Sıkı Denetim	11	0.86	20. madde	0.87
Dışa dönüklük/İçer dönüklük	8	0.78	6. ve 31. maddeler	0,79
Uyumluluk/ Uyumsuzluk	9	0.60	22. ve 27. maddeler	0.61
Sorumluluk/ Amaçsızlık	9	0.67	43. madde	0.68
Nevrotiklik/Duygusal Denge	8	0.79	29. madde	0.80
Deneyime Açıklık/Kapalılık	10	0.70	20. ve 35. madde	0.71

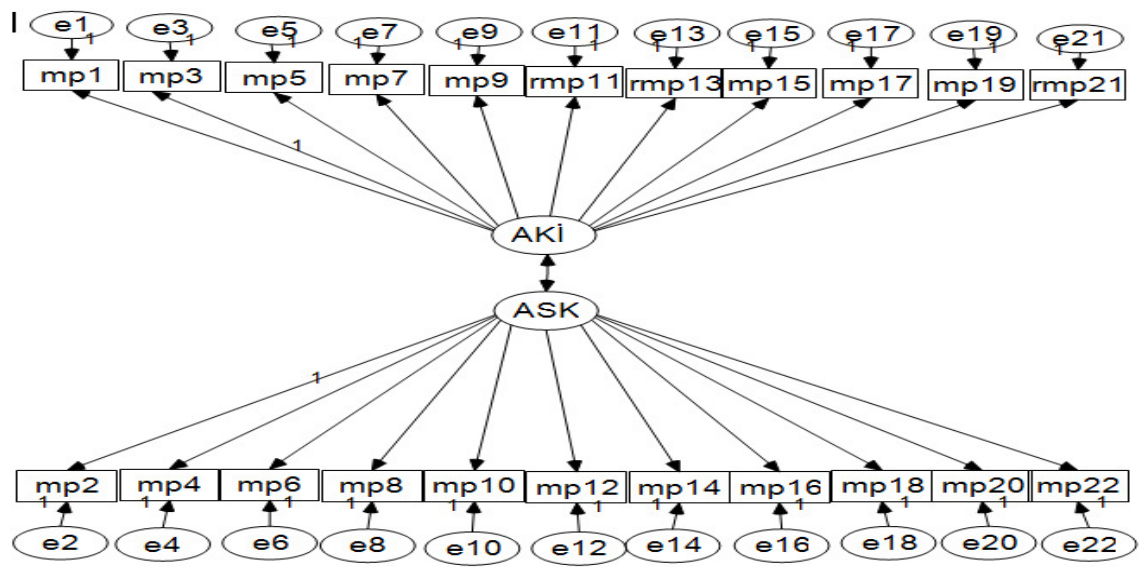
II.IV. DOĞRULAYICI FAKTÖR ANALİZİ

Doğrulayıcı Faktör Analizi ölçek çalışmalarında, yol analizi neden-sonuç ilişkilerinin sınanmasında kullanılır. Bu analizlerde, modellerin veri tarafından doğrulanıp doğrulanmadığı, kuramsal olarak varsayılan ilişkilerin veri setinde de olup olmadığı anlaşılmasına çalışılır (Şimşek, 2007). Doğrulayıcı Faktör Analizi, gözlenen bazı değişkenlerin bir örtük (gizil, gözlenemeyen) değişkeni oluşturup oluşturmadıklarını veya örtük değişkenler arasında tanımlanan ilişkilerin varlığını sınamak üzere kullanılır. Bir anlamda, oluşturulan modellerin mevcut örnekleme doğrulanıp doğrulanmadığı sınanmış olur. Ayrıca Doğrulayıcı Faktör Analizi, daha önce geliştirilmiş olan ölçeklerin, araştırmanın yapıldığı örnekleme de benzer olup olmadığını sınamak üzere de yapılmaktadır (Meydan ve Şeşen, 2011).

Çalışmada anne kabul/ilgi-sıkı denetim ve baba kabul/ilgi, sıkı denetim ayrı ayrı doğrulayıcı faktör analizine tabi tutulmuş ve AMOS "Analysis of Moment Structures" Programı kullanılmıştır. AMOS kullanıcıya sunduğu grafik ara yüz ile, doğrulayıcı faktör analizini kolay kullanılır ve rahat anlaşılır hale getirmektedir. AMOS, SPSS ile tamamen uyumlu, kullanıcı dostu ve güçlü çözüm alternatiflerine sahip bir programdır (Meydan ve Şeşen, 2011).

II.IV.1 Anne'nin Çocuk Yetiştirme Stili Boyutlarının Doğrulayıcı Faktör Analizi

Anne çocuk yetiştirme stilleri daha öncede bahsedildiği gibi anne kabul/ilgi ve anne sıkı denetim gibi iki boyuttan meydana gelmektedir. Bu boyutlara ise 11 'er soru ile ulaşılmaya çalışılmıştır. Anne çocuk yetiştirme boyutunun doğrulayıcı faktör analizine tabi tutulmuş yapısı Şekil.2.1'de gösterilmektedir. Modelde, gözlenen değişkenlerin birden fazla birbiri ile bağlantısız faktör altında toplanması nedeni ile bu model literatürde "Birinci Düzey Çok Faktörlü Model" olarak adlandırılmaktadır. Modelin kolay anlaşılması için AMOS'da kullanılan sembollerin bilinmesi gereklidir. Elips gözlenemeyen örtük faktörleri, dikdörtgen gözlenen maddeleri, tek yönlü ok bir değişkenin diğeri üzerindeki etkisini ve çift yönlü ok değişkenler arasındaki kovaryans ve korelasyonları göstermektedir (Byrne, 2001; Meydan ve Şeşen, 2011).

Şekil 2.1 Anne Çocuk Yetiştirme Stili Boyutlarının Doğrulatory Faktör Analizindeki Faktör Yapısı

Şekilde gördüğümüz faktör yapısındaki “mp” ifadeleri anne ebeveynliği (mother parenting), bu ifadelerin yanlarındaki rakamlar ise anketteki soru numaralarını belirtmektedir. Başında “r” harfi bulunan maddeler ise ters kodlanmış maddeleri ifade etmektedir. “Anne Kabul/İlgi” AKİ, “Anne Sıkı Denetim” boyutu ise ASK olarak kodlanmıştır. Doğrulatory Faktör Analizi sonuçları aşağıda tablolar halinde sunulmuştur. Tablo II.9 tüm örtük değişkenlerin diğer bir deyişle faktörlerin (ASK ve AKİ) kendilerine ait olan gözlenen değişkenler tarafından anlamlı bir şekilde açıklandığını göstermektedir.

Tablo.II.9 Anne Çocuk Yetiştirme Stillerinin DFA öncesi Regresyon Değerleri

			Tahmin (Estimate)	Standart Hata S.E.	Kritik Oran C.R.	Olasılık P
m_parenting1_1	<---	AKİ	1,000			
m_parenting3_1	<---	AKİ	,639	,063	10,079	***
m_parenting5_1	<---	AKİ	,774	,065	11,822	***
m_parenting7_1	<---	AKİ	,805	,067	12,044	***
Rm_parenting13_1	<---	AKİ	1,030	,080	12,916	***
m_parenting15_1	<---	AKİ	,888	,072	12,327	***
m_parenting17_1	<---	AKİ	,537	,075	7,181	***
m_parenting19_1	<---	AKİ	,712	,070	10,217	***
Rm_parenting21_1	<---	AKİ	,866	,070	12,324	***
m_parenting4_1	<---	ASK	1,000			
m_parenting2_1	<---	ASK	,901	,143	6,289	***
m_parenting6_1	<---	ASK	1,172	,159	7,374	***

			Tahmin (Estimate)	Standart Hata S.E.	Kritik Oran C.R.	Olasılık P
m_parenting8_1	<---	ASK	1,371	,178	7,687	***
m_parenting10_1	<---	ASK	1,092	,155	7,037	***
m_parenting12_1	<---	ASK	1,071	,156	6,874	***
m_parenting14_1	<---	ASK	,643	,130	4,950	***
m_parenting16_1	<---	ASK	,927	,154	6,011	***
m_parenting18_1	<---	ASK	,988	,149	6,641	***
m_parenting20_1	<---	ASK	,454	,135	3,377	***
m_parenting22_1	<---	ASK	1,127	,158	7,140	***
Rm_parenting11_1	<---	AKİ	,953	,073	13,080	***
m_parenting9_1	<---	AKİ	,662	,057	11,651	***

*** p<.001

Tablo.II.10 Anne Çocuk Yetiştirme Stilllerinin DFA Öncesi Standartlaştırılmış Regresyon Değerleri

			Tahmin (Estimate)
m_parenting1_1	<---	AKİ	,810
m_parenting3_1	<---	AKİ	,647
m_parenting5_1	<---	AKİ	,734
m_parenting7_1	<---	AKİ	,744
Rm_parenting13_1	<---	AKİ	,784
m_parenting15_1	<---	AKİ	,757
m_parenting17_1	<---	AKİ	,484
m_parenting19_1	<---	AKİ	,655
Rm_parenting21_1	<---	AKİ	,757
m_parenting4_1	<---	ASK	,565
m_parenting2_1	<---	ASK	,543
m_parenting6_1	<---	ASK	,686
m_parenting8_1	<---	ASK	,735
m_parenting10_1	<---	ASK	,637
m_parenting12_1	<---	ASK	,615
m_parenting14_1	<---	ASK	,400
m_parenting16_1	<---	ASK	,511
m_parenting18_1	<---	ASK	,585
m_parenting20_1	<---	ASK	,260
m_parenting22_1	<---	ASK	,652
Rm_parenting11_1	<---	AKİ	,791
m_parenting9_1	<---	AKİ	,726

Doğrulayıcı faktör analizinde belli başlı uyum indeksleri ve bunların değerleri aşağıda sunulmaktadır:

Tablo.II.11 Anne Çocuk Yetiştirme Stillerinin DFA Öncesi Model Uyum Değerleri

Parametre	CMIN	CMIN/DF	RMSEA	GFI	CFI	NFI
Değeri	588,203	2,828	,093	,780	,899	,879

CMIN/DF $\leq$ 3 (iyi uyum), $\leq$ 4-5 (kabul edilebilir)

GFI $\geq$ 0,90 (iyi uyum), 0,89-0,85 (kabul edilebilir uyum)

RMSEA $\leq$ 0,05 (iyi uyum), 0,06-0,08 (kabul edilebilir uyum)

CFI $\geq$ 0,97 (iyi uyum), $\geq$ 0,95 (kabul edilebilir uyum)

NFI $\geq$ 0,95 (iyi uyum), 0,94-0,90 (kabul edilebilir uyum)

Ki-karenin (Chi-square), serbestlik derecesine-SD (Degrees of Freedom-DF) oranı, modelin uyumunu değerlendirmekte kullanılmaktadır. Ki-kare/SD oranı 3 (bazı yazarlarca 5) den küçük olduğunda, ki-kare anlamlı dahi olsa modelin genel uyumunun kabul edilebilir olduğu değerlendirilmektedir (Meydan ve Şeşen, 2011). Modelde Ki-kare (CMIN)'nin serbestlik derecesine (DF) oranı 2,828 olarak bulunmuştur. İyi bir uyum olarak değerlendirilebilir.

Model uyumu için bir diğer önemli parametre, yaklaşık hataların ortalama kareköküdür (Root Mean Square Error of Approximation-RMSEA). Bu indeksin 0.05 ve daha küçük olması mükemmel uyumu, 0.08'e kadar olan değerler kabul edilebilir uyumu, 0.10 ve üzeri ise zayıf uyumu göstermektedir (Meydan ve Şeşen, 2011). Modelde RMSEA değeri 0,093 olarak bulunmuştur. Zayıf bir uyum olarak değerlendirilmektedir.

Model uyumunun değerlendirilmesinde kullanılan diğer uyum indeksleri; İyilik Uyum İndeksidir. (Goodness of Fit Index, GFI) GFI, model ile açıklanabilen varyans ve kovaryansın nispi miktarı ile ilgili bir ölçüdür. 0.90 ve üzeri iyi, 0.85 ve üstü ise kabul edilebilir olarak değerlendirilir (Meydan ve Şeşen, 2011). Modelde GFI değerinin kabul edilebilir bir uyumu göstermediği değerlendirilmektedir. Karşılaştırmalı uyum indeksi de (CFI) diğer karşılaştırma indeksleri gibi örneklem sayısına duyarlıdır ancak örneklemin küçüklüğünden NFI'dan daha az etkilenmektedir (Bentler,1990). CFI'nın 0,97'den yüksek bir değere sahip olması iyi uyumu, 0,95 ve üzeri ise kabul edilebilir uyumu göstermektedir (Schermelleh-Engel vd.,2003)

Normlaştırılmış uyum indeksi (NFI) test edilen modelin ki-kare değerinin, bağımsız modelin ki-kare değerine bölünmesiyle bulunur. İndeksin alacağı 0,90 üzeri değerler kabul edilebilir; 0,95 ve üzeri değerler ise iyi uyumu göstermektedir (Ulman,2001).

Modelin uyum indekslerinin tümünün istenen sınırlar içinde olmaması nedeni ile, Düzeltme İndekslerine (Modification Indices-M.I.) bakılmıştır. Düzeltme indekslerindeki büyük değerler, faktörlerin çapraz yüklemesinin (birden fazla faktörü yüklemenin) ve hata kovaryanslarının göstergesidir. Kovaryanslar bölümündeki büyük M.I. değerleri, yanlış belirlenmiş hata kovaryanslarını (Misspecified error covariances) gösterirler (Byrne, 2001) MI gözlenen ve gizil değişkenler arasındaki kovaryansa bakarak araştırmacıya modele ilişkin modifikasyonlar önerir ve bu modifikasyonlar hata terimi temelinde oluşturulur (Sümer, 2000).

Uyum indekslerinin düzeltilmesinde maddeler arasına kovaryans atama (maddeleri bağlama) veya maddeleri silme gibi iki alternatif üzerinde yoğunlaşmış ve farklı kombinasyonlar denenmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda model uyumunu arttırmak amacıyla yapılan modifikasyonlar ve uyum indekslerinin son hali Tablo.II.12'de gösterilmiştir.

Tablo.II.12 Yapılan Düzeltmeler Sonucunda Elde Edilen Modellerin Uyum İndeksleri

MODEL	CMIN/DF	GFI	RMSEA	CFI	NFI
Orijinal	2,828	,780	,093	,901	,886
20. madde yok	2,775	,794	,092	,903	,893
20. ve 17. maddeler yok	2,776	,801	,092	,911	,899
20. 17. ve 14. maddeler yok	2,889	,801	,095	,928	,903
20.17.14. maddeler yok ve 16-22 birbirine bağlanmış	2,584	,823	,087	,925	,901
20.17.14. ve 16. maddeler yok	2,703	,824	,090	,936	,909
20.17.14.16. maddeler yok, 5-7 birbirine bağlanmış	2,543	,840	,086	,942	,911
20.17.14.16. maddeler yok 5-7 ve 9-13 birbirine bağlanmış	2,366	,848	,080	,948	,915
20.17.14.16. maddeler yok 5-7, 9-13 ve 5-19 birbirine bağlanmış	2,231 < 3 (*)	,86 >,85 (**)	,07 (**)	,955 (**)	,918 (**)

* İyi uyum, **Kabul edilebilir değer

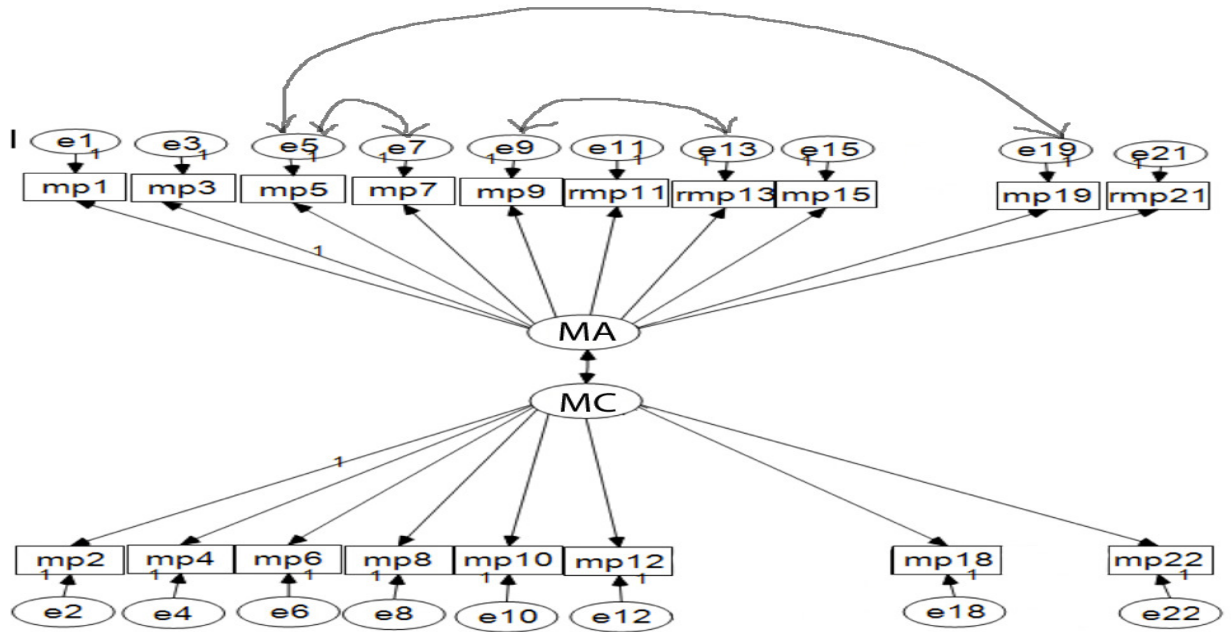
Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi farklı kombinasyonlar farklı aşamalarda denenmiş ve sonunda en iyi uyum indeks skorlarına ulaşılmaya çalışılmıştır. Özellikle .40'tan düşük tahmin (estimate) değerleri olan maddelerde silme yoluna gidilirken, MI değerleri yüksek olan maddeler birbirine bağlanmıştır. İşlemlere 20. maddeden başlanmış ve sonrasında 17. madde ile devam edilmiştir çünkü DFA öncesi güvenilirlik analizinde bu maddeler silinirse cronbach alfa'nın yükseldiği ve elde edilen standart regresyon tablosundaki tahmin skorlarında diğerlerine göre daha düşük skorları olduğu saptanmıştır. Daha sonrasında bu işlemler MI, regresyon ve standart regresyon tablolarına bakılarak farklı kombinasyonlar denenerek gerçekleştirilmiştir. Ancak bu işlemlere sadece istatistiki değerlere bakılarak karar verilmemiştir. Özellikle aralarına kovaryans atayarak birleştirilen maddelere anketten bakılmış ve bu maddelerin birbiriyle alakasız olmamasına dikkat edilmiştir. Örneğin; kovaryans matrisleri eşitlenen 5 - 7 ve 5 -19. maddeler şu şekildedir;

(5) “Sorunlarım olduğunda onları daha açık bir şekilde görmemde hep yardımcı olmuştur.”

(7) “ Sorunlarımı çözmemde destek olmuştur”

(19) “ Bir sorunum olduğunda bunu hemen anlardı”

Gerekli görülen ve yapılan modifikasyonlar sonucu anne çocuk yetiştirme stilleri boyutlarının faktör modeli şu şekildedir;

Şekil.2.2. Anne Çocuk Yetiştirme Stili Boyutlarının Doğrulayıcı Faktör Analizi

Sonrası Faktör Yapısı

DFA sonrası elde edilen regresyon ve standart regresyon değerleri aşağıda tablolar halinde verilmiştir.

Tablo.II.13 Anne Çocuk Yetiştirme Stillerinin DFA Sonrası Regresyon Değerleri

			Tahmin (Estimate)	Standart Hata S.E.	Kritik Oran C.R.	Olasılık P
m_parenting1_1	<---	AKİ	1,000			
m_parenting3_1	<---	AKİ	,622	,064	9,678	***
m_parenting5_1	<---	AKİ	,729	,067	10,926	***
m_parenting7_1	<---	AKİ	,786	,068	11,545	***
Rm_parenting13_1	<---	AKİ	1,070	,081	13,285	***
m_parenting15_1	<---	AKİ	,906	,072	12,511	***
m_parenting19_1	<---	AKİ	,701	,071	9,928	***
Rm_parenting21_1	<---	AKİ	,879	,071	12,432	***
m_parenting4_1	<---	ASK	1,000			
m_parenting2_1	<---	ASK	,848	,134	6,321	***
m_parenting6_1	<---	ASK	1,075	,146	7,365	***
m_parenting8_1	<---	ASK	1,381	,169	8,170	***
m_parenting10_1	<---	ASK	1,095	,147	7,445	***
m_parenting12_1	<---	ASK	1,062	,147	7,214	***
m_parenting18_1	<---	ASK	,925	,139	6,674	***
m_parenting22_1	<---	ASK	,980	,143	6,839	***
Rm_parenting11_1	<---	AKİ	,971	,073	13,258	***
m_parenting9_1	<---	AKİ	,700	,057	12,224	***

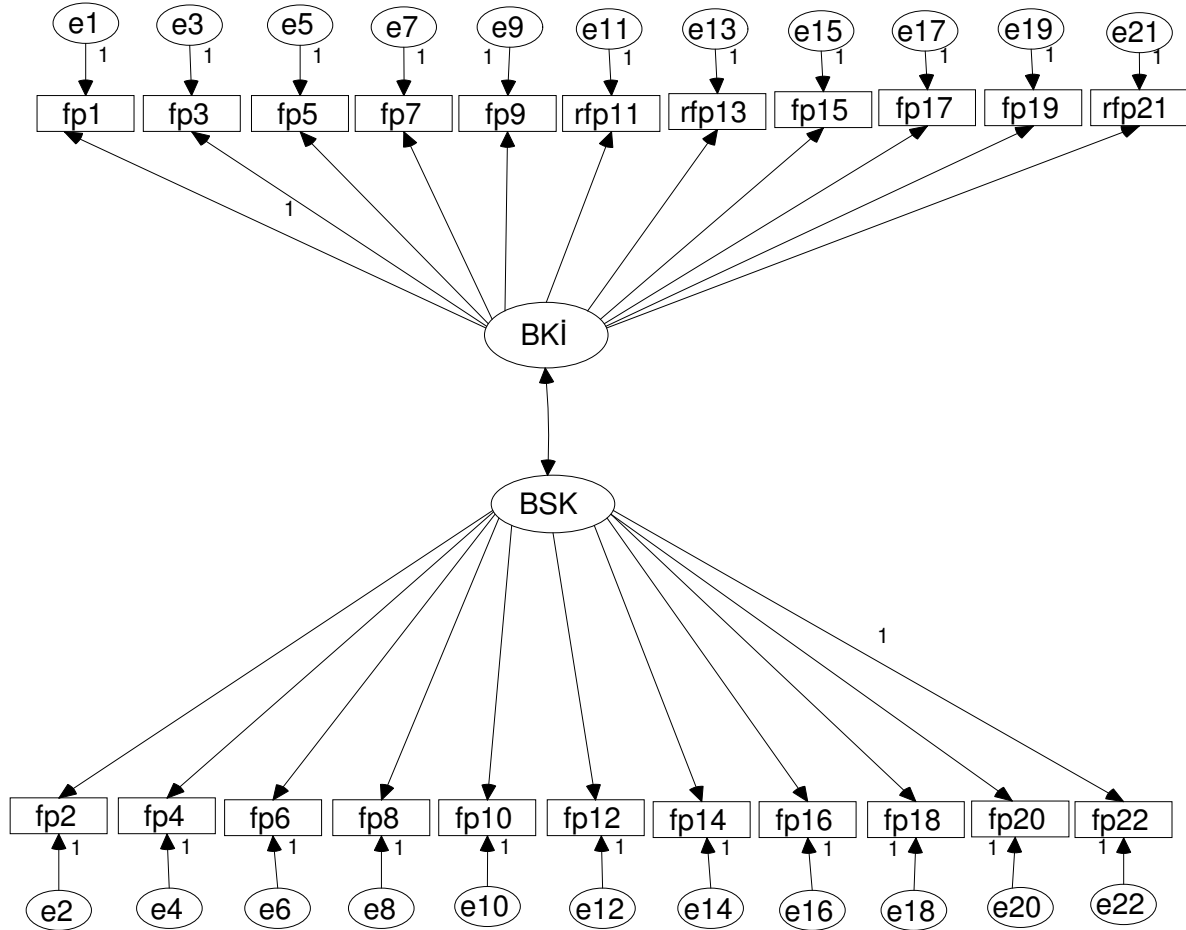
*** p<.001

Tablo.II.14 Anne Çocuk Yetiştirme Stillerinin DFA Sonrası Standartlaştırılmış Regresyon Değerleri

			Tahmin (Estimate)
m_parenting1_1	<---	AKİ	,805
m_parenting3_1	<---	AKİ	,626
m_parenting5_1	<---	AKİ	,692
m_parenting7_1	<---	AKİ	,722
Rm_parenting13_1	<---	AKİ	,809
m_parenting15_1	<---	AKİ	,767
m_parenting19_1	<---	AKİ	,640
Rm_parenting21_1	<---	AKİ	,764
m_parenting4_1	<---	ASK	,589
m_parenting2_1	<---	ASK	,532
m_parenting6_1	<---	ASK	,655
m_parenting8_1	<---	ASK	,771
m_parenting10_1	<---	ASK	,665
m_parenting12_1	<---	ASK	,636
m_parenting18_1	<---	ASK	,571
m_parenting22_1	<---	ASK	,590
Rm_parenting11_1	<---	AKİ	,801
m_parenting9_1	<---	AKİ	,762

II.IV.II Baba'nın Çocuk Yetiştirme Stili Boyutlarının Doğrulayıcı Faktör Analizi

Baba çocuk yetiştirme stilleri yukarıda belirtilen anne çocuk yetiştirme stillerinde olduğu gibi baba kabul/ilgi ve baba sıkı denetim gibi iki boyuttan meydana gelmektedir. Bu boyutlara yine 11 'er soru ile ulaşılmaya çalışılmıştır. Baba çocuk yetiştirme boyutunun doğrulayıcı faktör analizine tabi tutulmuş yapısı Şekil.2.3' te gösterilmektedir. Faktör yapısındaki "fp" ifadeleri "father parenting", "rfp" ters çevrilmiş (reverse) maddeleri, bu ifadelerin yanlarındaki rakamlar ise anketteki soru numaralarını belirtmektedir. BKİ: Baba Kabul/İlgi BSK ise Baba Sıkı Denetim faktörlerini ifade etmektedir. Modelde, gözlenen değişkenlerin birden fazla birbiri ile bağlantısız faktör altında toplanması nedeni ile bu model de "Birinci Düzey Çok Faktörlü Model" dir.

Şekil.2.3 Baba Çocuk Yetiştirme Stili Boyutlarının Doğrulayıcı Faktör Analizindeki Faktör Yapısı

AMOS 16 programının çalıştırılmasıyla elde edilen sonuçlar aşağıda tablolar halinde sunulmuştur. Tablo.II.15 tüm örtük değişkenlerin diğer bir deyişle faktörlerin (BSK ve BKİ) kendilerine ait olan gözlenen değişkenler tarafından anlamlı bir şekilde açıklandığını göstermektedir.

Tablo.II.15 Baba Çocuk Yetiştirme Stilllerinin DFA öncesi Regresyon Değerleri

			Tahmin (Estimate)	Standart Hata S.E.	Kritik Oran C.R.	Olasılık P
f_parenting1_1	<---	BKİ	1,000			
f_parenting3_1	<---	BKİ	,749	,057	13,161	***
f_parenting5_1	<---	BKİ	,919	,062	14,829	***
f_parenting7_1	<---	BKİ	,889	,058	15,443	***
f_parenting9_1	<---	BKİ	,721	,062	11,705	***
Rf_parenting11_1	<---	BKİ	,952	,065	14,557	***
Rf_parenting13_1	<---	BKİ	,908	,071	12,801	***
f_parenting15_1	<---	BKİ	,802	,064	12,479	***
f_parenting17_1	<---	BKİ	,513	,070	7,283	***
f_parenting19_1	<---	BKİ	,746	,064	11,642	***
Rf_parenting21_1	<---	BKİ	,846	,061	13,911	***
f_parenting22_1	<---	BSK	1,000			
f_parenting18_1	<---	BSK	,883	,100	8,798	***
f_parenting16_1	<---	BSK	,796	,114	7,008	***
f_parenting14_1	<---	BSK	,784	,118	6,635	***
f_parenting12_1	<---	BSK	1,038	,114	9,071	***
f_parenting10_1	<---	BSK	,952	,116	8,242	***
f_parenting8_1	<---	BSK	1,031	,126	8,210	***
f_parenting6_1	<---	BSK	,993	,127	7,822	***
f_parenting4_1	<---	BSK	1,027	,121	8,455	***
f_parenting2_1	<---	BSK	,881	,107	8,223	***
f_parenting20_1	<---	BSK	,502	,111	4,532	***

*** p<.001

Tablo.II.16 Baba Çocuk Yetiştirme Stilllerinin DFA Öncesi Standartlaştırılmış Regresyon Değerleri

			Tahmin (Estimate)
f_parenting1_1	<---	BKİ	,833
f_parenting3_1	<---	BKİ	,768
f_parenting5_1	<---	BKİ	,831
f_parenting7_1	<---	BKİ	,852
f_parenting9_1	<---	BKİ	,707
Rf_parenting11_1	<---	BKİ	,821
Rf_parenting13_1	<---	BKİ	,754
f_parenting15_1	<---	BKİ	,740
f_parenting17_1	<---	BKİ	,482

			Tahmin (Estimate)
f_parenting19_1	<---	BKİ	,704
Rf_parenting21_1	<---	BKİ	,797
f_parenting22_1	<---	BSK	,672
f_parenting18_1	<---	BSK	,690
f_parenting16_1	<---	BSK	,536
f_parenting14_1	<---	BSK	,505
f_parenting12_1	<---	BSK	,715
f_parenting10_1	<---	BSK	,641
f_parenting8_1	<---	BSK	,638
f_parenting6_1	<---	BSK	,604
f_parenting4_1	<---	BSK	,660
f_parenting2_1	<---	BSK	,639
f_parenting20_1	<---	BSK	,338

Anne çocuk yetiştirme stilleri boyutlarında da dikkate alındığı gibi doğrulayıcı faktör analizi öncesinde uyum indekslerine bakacak olursak;

Tablo.II.17 Baba Çocuk Yetiştirme Stillerinin DFA Öncesi Model Uyum Değerleri

Parametre	CMIN	CMIN/DF	RMSEA	GFI	CFI	NFI
Değeri	652,200	3,136	,101	,783	,891	,902

CMIN/DF ≤ 3 (iyi uyum), $\leq 4-5$ (kabul edilebilir)

RMSEA $\leq 0,05$ (iyi uyum), $0,06-0,08$ (kabul edilebilir uyum)

GFI $\geq 0,90$ (iyi uyum), $0,89-0,85$ (kabul edilebilir uyum)

CFI $\geq 0,97$ (iyi uyum), $\geq 0,95$ (kabul edilebilir uyum)

NFI $\geq 0,95$ (iyi uyum), $0,94-0,90$ (kabul edilebilir uyum)

Görüldüğü gibi uyum indekslerine ilişkin bazı istatistiksel değerlere göre modelimiz kabul edilebilir uyum göstermemektedir ve düzeltme indekslerine (Modification Indices-MI) bakılarak birtakım modifikasyonlar yapılma ihtiyacı duyulmuştur. Buna göre yapılan düzeltmeler ve elde edilen yeni uyum indeks değerleri aşağıda tablo halinde sunulmuştur.

Tablo.II.18 Yapılan Düzeltmeler Sonucunda Elde Edilen Modellerin Uyum İndeksleri

MODEL	CMIN/DF	GFI	RMSEA	CFI	NFI
Orjinal	3,136	,783	,101	,91	,918
20. madde yok	3,065	,796	,099	,918	,926
20. ve 17. maddeler yok	2,973	,807	,096	,925	,931
20. 17. ve 16. maddeler yok	2,901	,815	,095	,931	,943
20.17.16. maddeler yok ve 11-15 birbirine bağlanmış	2,767	,826	,091	,943	,948
20.17.16. maddeler yok, 11-15 , 9-15 birbirine bağlanmış	2,651 < 3 (*)	,86 > ,85 (**)	,078 (**)	,957 (**)	,951 (*)

* İyi uyum , ** Kabul edilebilir değer

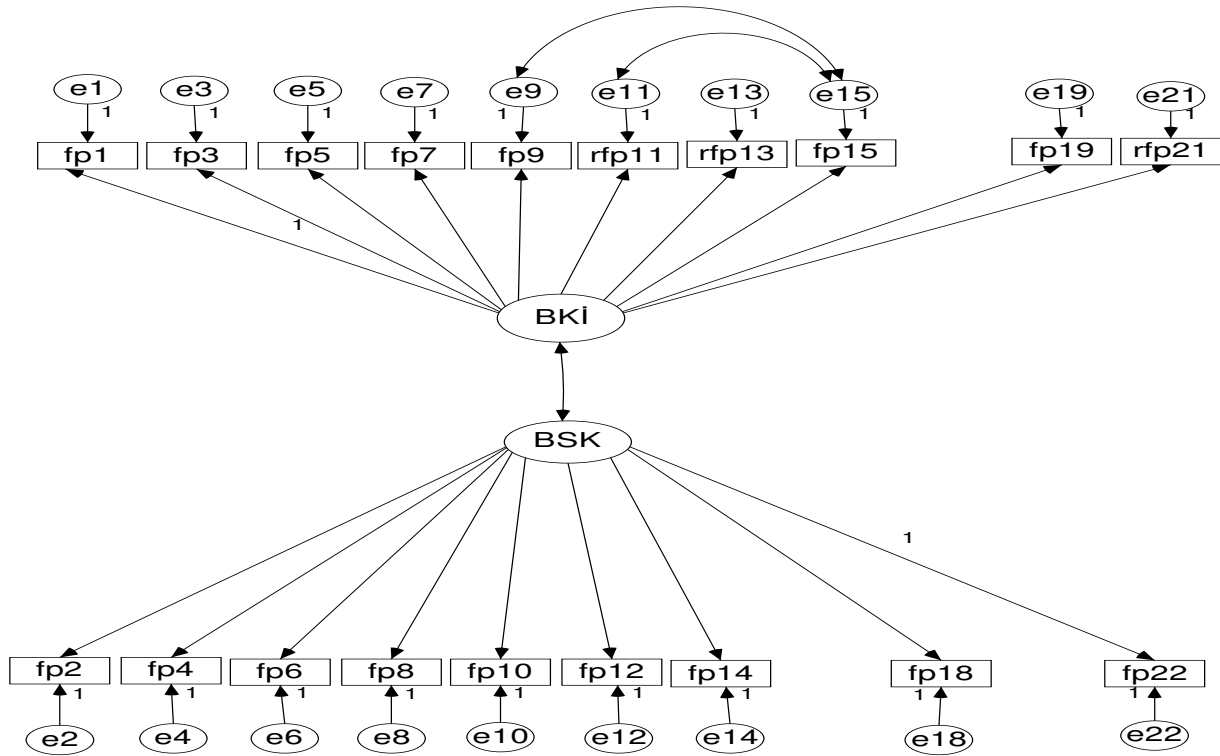
Anne çocuk yetiştirme stilleri boyutlarında olduğu gibi burada da 20. ve 17. maddeler diğer maddelere göre daha düşük tahmin skoru almış (bknz. Tablo.II.21) ve DFA öncesi gerçekleştirilen güvenilirlik analizinde de silinirlerse cronbach alfa değerinin az da olsa yükseleceği sonucu elde edilmiştir. Yapılan düzenlemeler sonucu elde edilen uyum indeksleri skorları ile modelimiz kabul edilebilir uyum sergilemektedir. Ancak tekrar belirtmek gerekir ki yapılan tüm düzenlemeler istatistiki değerlere ve aynı zamanda modelin kuramsal yapısına, birleştirilen veya silinen sorulara dikkat edilerek yapılmıştır. Anne çocuk yetiştirme stilleri boyutlarında olduğu gibi burada da MI tarafından önerilen bazı maddeler ilişkilendirilmiş ve bu ilişkilendirmeler yapılırken maddelerin aynı faktörün altında yer almasına ve birbiri ile alakalı olmasına dikkat edilmiştir. Aralarına kovaryans atılarak birleştirilen maddeler şu şekildedir;

(9) “Sevgi ve yakınlığına her zaman güvenmişimdir.”

(11) “Hiçbir zaman fazla yakın bir ilişkimiz olmadı” (ters yönde puanlanmıştır)

(15) “Onunla birbirimize çok bağlıydık”

Gerekli görülen ve gerçekleştirilen modifikasyonlar sonucu baba çocuk yetiştirme stilleri boyutları modeli şu şekli almıştır;

Şekil 2.4 Baba Çocuk Yetiştirme Stili Boyutlarının Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonrası Faktör Yapısı

DFA sonrası elde edilen regresyon ve standart regresyon değerleri aşağıda tablolar halinde verilmiştir.

Tablo.II.19 Baba Çocuk Yetiştirme Stillerinin DFA Sonrası Regresyon Değerleri

			Tahmin (Estimate)	Standart Hata S.E.	Kritik Oran C.R.	Olasılık P
f_parenting1_1	<---	BKi	1,000			
f_parenting3_1	<---	BKi	,754	,056	13,351	***
f_parenting5_1	<---	BKi	,933	,061	15,299	***
f_parenting7_1	<---	BKi	,896	,057	15,754	***
f_parenting9_1	<---	BKi	,697	,062	11,231	***
Rf_parenting11_1	<---	BKi	,929	,066	14,086	***
Rf_parenting13_1	<---	BKi	,901	,071	12,719	***
f_parenting15_1	<---	BKi	,761	,065	11,757	***
f_parenting19_1	<---	BKi	,748	,064	11,736	***
Rf_parenting21_1	<---	BKi	,838	,061	13,785	***
f_parenting22_1	<---	BSK	1,000			
f_parenting18_1	<---	BSK	,930	,112	8,325	***
f_parenting14_1	<---	BSK	,795	,128	6,206	***
f_parenting12_1	<---	BSK	1,097	,128	8,582	***

			Tahmin (Estimate)	Standart Hata S.E.	Kritik Oran C.R.	Olasılık P
f_parenting10_1	<---	BSK	1,014	,128	7,916	***
f_parenting8_1	<---	BSK	1,134	,140	8,098	***
f_parenting6_1	<---	BSK	1,054	,140	7,529	***
f_parenting4_1	<---	BSK	1,100	,135	8,143	***
f_parenting2_1	<---	BSK	,897	,118	7,621	***

*** p<0.001

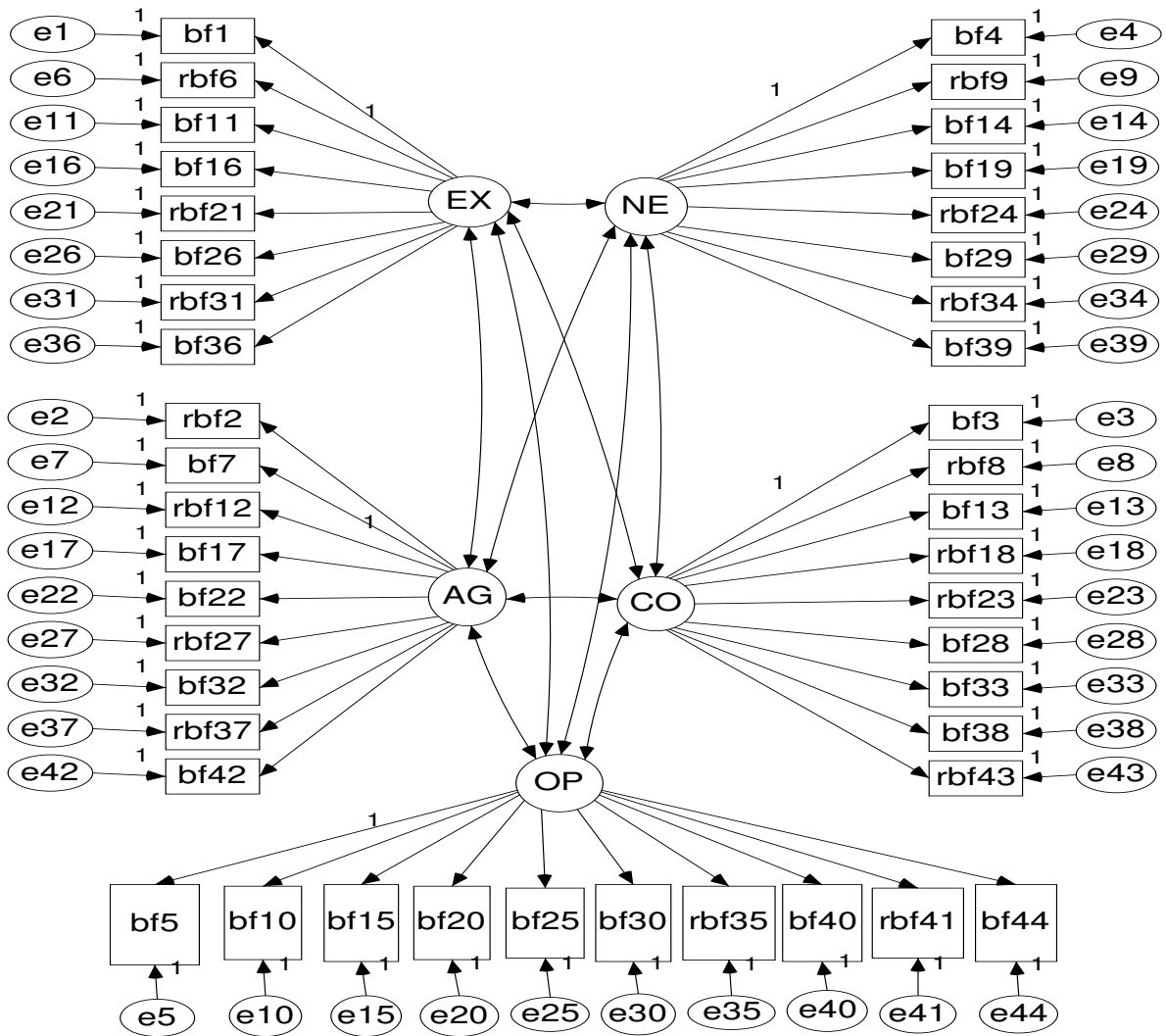
Tablo.II.20 Baba Çocuk Yetiştirme Stilllerinin DFA Sonrası Standartlaştırılmış Regresyon Değerleri

			Tahmin (Estimate)
f_parenting1_1	<---	BKİ	,835
f_parenting3_1	<---	BKİ	,775
f_parenting5_1	<---	BKİ	,846
f_parenting7_1	<---	BKİ	,862
f_parenting9_1	<---	BKİ	,686
Rf_parenting11_1	<---	BKİ	,803
Rf_parenting13_1	<---	BKİ	,750
f_parenting15_1	<---	BKİ	,711
f_parenting19_1	<---	BKİ	,708
Rf_parenting21_1	<---	BKİ	,792
f_parenting22_1	<---	BSK	,638
f_parenting18_1	<---	BSK	,690
f_parenting14_1	<---	BSK	,486
f_parenting12_1	<---	BSK	,718
f_parenting10_1	<---	BSK	,648
f_parenting8_1	<---	BSK	,667
f_parenting6_1	<---	BSK	,609
f_parenting4_1	<---	BSK	,671
f_parenting2_1	<---	BSK	,618

Sonuç olarak; hem anne hem de baba çocuk yetiştirme stilleri boyutlarına uygulanan doğrulayıcı faktör analizi ile, her iki model de iyi ve kabul edilebilir uyum değerlerine ulaşmış, tüm değişkenler ilgili faktörleri istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde ($p<0.05$) açıklar hale gelmiş ve aralarında yüksek kovaryans bulunan kuramsal olarak da alakalı maddeler kalmamıştır. Çocuk yetiştirme stilleri boyutları bu aşamadan sonra yapılan istatistiki analizlerde doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapıldıktan sonraki haliyle işleme sokulmuştur.

II.IV.III Beş Faktör Kişilik Özellikleri Boyutlarının Doğrulayıcı Faktör Analizi

Beş Faktör Kişilik Özellikleri anketi çalışmada kullanılmış bir diğer ölçektir. Ölçek dışadönüklük/içer dönüklük, uyumluluk/uyumsuzluk, sorumluluk/amaçsızlık, nevrotilik/duygusal denge ve deneyime açıklık/deneyime kapalılık şeklinde beş faktörü ölçen 44 sorudan oluşmaktadır. Bu maddelerin doğrulayıcı faktör analizine tabi tutulmuş model yapısı Şekil.2.5'de gösterilmektedir. Modelde, gözlenen değişkenlerin birden fazla birbiri ile bağlantısız faktör altında toplanması nedeni ile model "Birinci Düzey Çok Faktörlü Model" olarak adlandırılmaktadır.

Şekil 2.5 Beş Faktör Kişilik Özellikleri Boyutlarının Doğrulayıcı Faktör Analizindeki Faktör Yapısı

Şekilde gördüğümüz faktör yapısındaki "bf" ifadeleri "big five", bu ifadelerin yanlarındaki rakamlar ise anketteki soru numaralarını belirtmektedir. Başında "r" harfi

bulunan maddeler ise ters çevrilmiş (reverse) maddeleri ifade etmektedir. EX: Extraversion (dışadönüklük) AG: Agreeableness (uyumluluk), CO: Conscientiousness (sorumluluk), NE: Neuroticism (nevrotiklik) ve OP: Openness to Experience (deneyime açıklık) olarak kodlanmıştır. AMOS 16 programının çalıştırılmasıyla elde edilen sonuçlar aşağıda tablolar halinde sunulmuştur. Tablo.II.21 ve 22 bazı örtük değişkenlerin diğer bir deyişle faktörlerin (EX, AG, CO, NE, OP) kendilerine ait olan gözlenen değişkenler tarafından anlamlı bir şekilde ($p < 0,05$) açıklanmadığına işaret etmektedir.

Tablo.II.21 Beş Faktör Kişilik Özellikleri Boyutlarının DFA Öncesi Regresyon Değerleri

			Tahmin (Estimate)	Standart Hata S.E.	Kritik Oran C.R.	Olasılık P
R_bigfive6_1	<---	EX	1,000			
bigfive1_1	<---	EX	3,331	1,516	2,197	,028
bigfive11_1	<---	EX	2,783	1,271	2,189	,029
bigfive16_1	<---	EX	2,728	1,251	2,180	,029
R_bigfive21_1	<---	EX	3,235	1,496	2,162	,031
bigfive26_1	<---	EX	3,521	1,600	2,200	,028
R_bigfive31_1	<---	EX	1,708	,843	2,026	,043
bigfive36_1	<---	EX	3,286	1,487	2,210	,027
bigfive4_1	<---	NE	1,000			
R_bigfive9_1	<---	NE	1,168	,191	6,125	***
bigfive14_1	<---	NE	,988	,153	6,462	***
bigfive19_1	<---	NE	,918	,166	5,529	***
R_bigfive24_1	<---	NE	1,168	,180	6,474	***
bigfive29_1	<---	NE	,721	,158	4,565	***
R_bigfive34_1	<---	NE	1,194	,175	6,822	***
bigfive39_1	<---	NE	1,296	,191	6,777	***
R_bigfive12_1	<---	AG	1,000			
bigfive7_1	<---	AG	,219	,098	2,232	,026
R_bigfive2_1	<---	AG	1,189	,197	6,024	***
bigfive17_1	<---	AG	,698	,150	4,643	***
bigfive22_1	<---	AG	,251	,156	1,605	,108
R_bigfive27_1	<---	AG	,328	,177	1,858	,063
bigfive32_1	<---	AG	,436	,105	4,150	***
R_bigfive37_1	<---	AG	1,257	,219	5,731	***
bigfive42_1	<---	AG	,279	,116	2,413	,016
bigfive3_1	<---	CO	1,000			
R_bigfive8_1	<---	CO	,736	,263	2,794	,005
bigfive13_1	<---	CO	,746	,118	6,345	***
R_bigfive18_1	<---	CO	1,518	,326	4,657	***
R_bigfive23_1	<---	CO	1,593	,286	5,565	***
bigfive28_1	<---	CO	1,254	,192	6,541	***
bigfive33_1	<---	CO	1,001	,143	6,994	***

			Tahmin (Estimate)	Standart Hata S.E.	Kritik Oran C.R.	Olasılık P
bigfive38_1	<---	CO	1,433	,235	6,109	***
R_bigfive43_1	<---	CO	,759	,270	2,806	,005
bigfive10_1	<---	OP	1,000			
bigfive5_1	<---	OP	1,443	,240	6,013	***
bigfive15_1	<---	OP	,609	,148	4,123	***
bigfive20_1	<---	OP	1,244	,313	3,972	***
bigfive25_1	<---	OP	1,422	,261	5,445	***
bigfive30_1	<---	OP	,936	,192	4,866	***
R_bgfive35_1	<---	OP	,703	,225	3,121	,002
bigfive40_1	<---	OP	1,161	,201	5,774	***
R_bigfive41_1	<---	OP	,711	,210	3,393	***
bigfive44_1	<---	OP	,939	,211	4,454	***

*** p <.001, p <.05

Tablo.II.22 Beş Faktör Kişilik Özellikleri Boyutlarının DFA Öncesi Standartlaştırılmış Regresyon Değerleri

			Tahmin (Estimate)
R_bigfive6_1	<---	EX	,162
bigfive1_1	<---	EX	,720
bigfive11_1	<---	EX	,672
bigfive16_1	<---	EX	,629
R_bigfive21_1	<---	EX	,558
bigfive26_1	<---	EX	,736
R_bigfive31_1	<---	EX	,339
bigfive36_1	<---	EX	,825
bigfive4_1	<---	NE	,549
R_bigfive9_1	<---	NE	,565
bigfive14_1	<---	NE	,613
bigfive19_1	<---	NE	,488
R_bigfive24_1	<---	NE	,615
bigfive29_1	<---	NE	,382
R_bigfive34_1	<---	NE	,671
bigfive39_1	<---	NE	,664
R_bigfive12_1	<---	AG	,597
bigfive7_1	<---	AG	,184
R_bigfive2_1	<---	AG	,606
bigfive17_1	<---	AG	,417
bigfive22_1	<---	AG	,131
R_bigfive27_1	<---	AG	,152
bigfive32_1	<---	AG	,364
R_bigfive37_1	<---	AG	,557
bigfive42_1	<---	AG	,200
bigfive3_1	<---	CO	,615
R_bigfive8_1	<---	CO	,221
bigfive13_1	<---	CO	,559

			Tahmin (Estimate)
R_bigfive18_1	<---	CO	,384
R_bigfive23_1	<---	CO	,473
bigfive28_1	<---	CO	,582
bigfive33_1	<---	CO	,640
bigfive38_1	<---	CO	,532
R_bigfive43_1	<---	CO	,222
bigfive10_1	<---	OP	,474
bigfive5_1	<---	OP	,707
bigfive15_1	<---	OP	,368
bigfive20_1	<---	OP	,350
bigfive25_1	<---	OP	,569
bigfive30_1	<---	OP	,469
R_bgfive35_1	<---	OP	,259
bigfive40_1	<---	OP	,641
R_bigfive41_1	<---	OP	,287
bigfive44_1	<---	OP	,410

Tablo.II.22 'de görüldüğü gibi "Uyumluluk" (AG) faktör maddelerinden 22. ve 27. maddelerin faktörü anlamlı bir şekilde açıklamadığı görülmüştür. Aynı zamanda 22. ve 27. maddelerle birlikte 6. ve 7. maddelerin de faktör yüklerinin çok düşük olduğu belirlenmiştir (Tablo.II.22). Model uyum indeks skorlarına bakılacak olursa;

Tablo.II.23 Beş Faktör Kişilik Özellikleri Boyutlarının DFA Öncesi Model Uyum Değerleri

Parametre Değeri	CMIN	CMIN/DF	RMSEA	GFI	CFI	NFI
	1934,276	2,168	,074	,755	,864	,808

CMIN/DF ≤ 3 (iyi uyum), $\leq 4-5$ (kabul edilebilir)

RMSEA $\leq 0,05$ (iyi uyum), 0,06-0,08 (kabul edilebilir uyum)

GFI $\geq 0,90$ (iyi uyum), 0,89-0,85 (kabul edilebilir uyum)

CFI $\geq 0,97$ (iyi uyum), $\geq 0,95$ (kabul edilebilir uyum)

NFI $\geq 0,95$ (iyi uyum), 0,94-0,90 (kabul edilebilir uyum)

Model uyum indeks puanlarına göre de modelimiz kabul edilebilir bir uyum göstermemektedir. Bu nedenle modifikasyon yapma ihtiyacı duyulmuş ve işlemlere yukarıda belirtilen faktörleri anlamlı açıklayamayan ve faktör yükleri oldukça düşük olan 22, 27, 6 ve 7. maddeler sırayla çıkartılıp uyum puanlarına ve MI değerlerine bakılarak başlanmıştır. Daha sonra yapılan düzenlemeler ve model uyum indekslerinin almış oldukları puanlar aşağıda tablo halinde sunulmuştur.

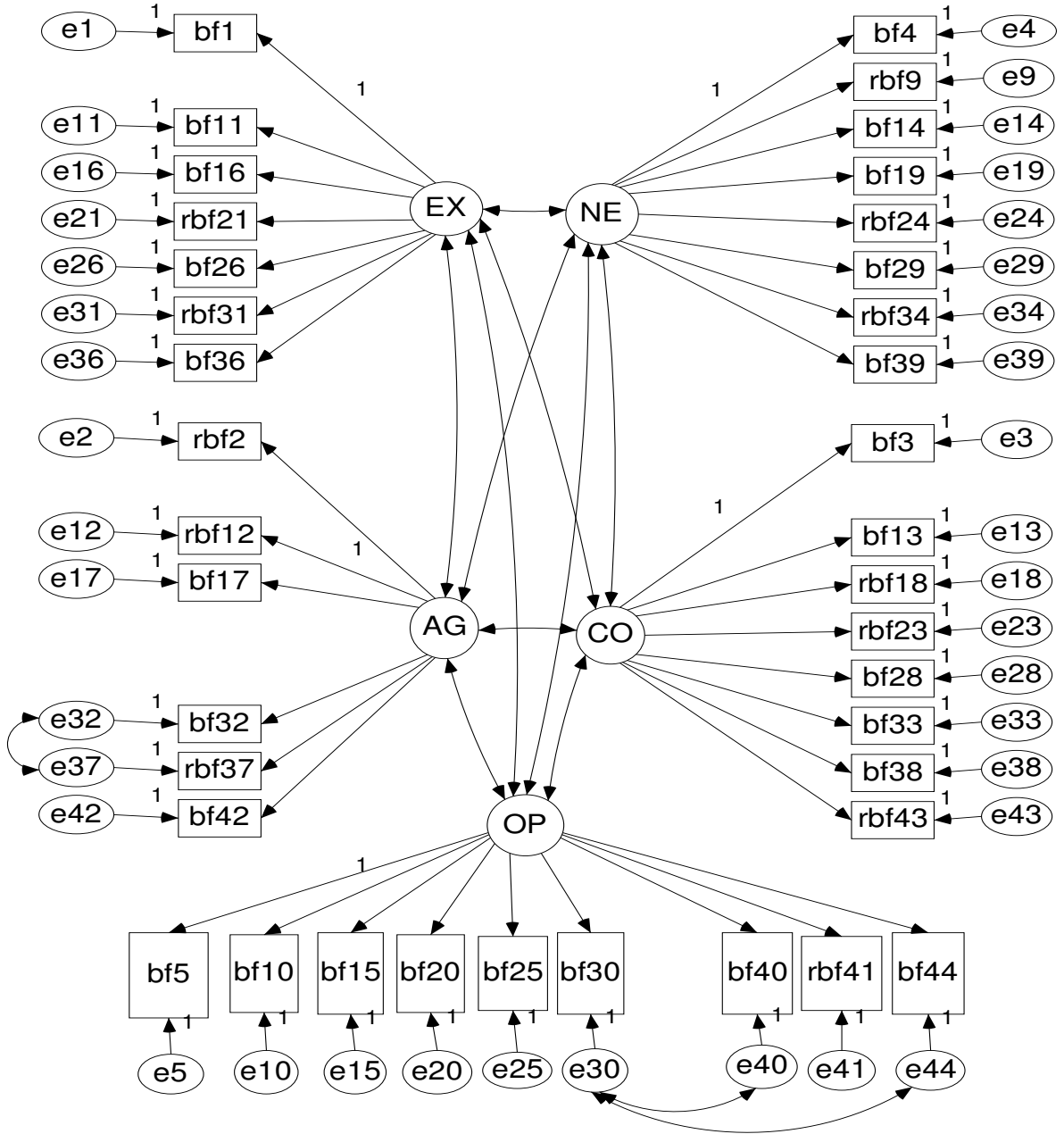
Tablo.II.24 Yapılan Düzeltmeler Sonucunda Elde Edilen Modellerin Uyum İndeksleri

MODEL	CMIN/DF	GFI	RMSEA	CFI	NFI
Orjinal	2.168	,755	,074	,872	,815
22. madde yok	2,199	,763	,075	,884	,827
22. ve 27. maddeler yok	2,187	,777	,075	,895	,833
22. 27. ve 6. maddeler yok	2,216	,787	,076	,907	,846
22. 27. 6. ve 7. maddeler yok	2,256	,798	,077	,912	,853
22.27.6.7. ve 35. maddeler yok	2,237	,811	,077	,919	,861
22.27.6.7.35. ve 8. maddeler	2,215	,823	,076	,926	,874
22.27.6.7.35.8. maddeler yok	2,218	,834	,076	,934	,887
30-40 birbirine bağlanmış					
22.27.6.7.35.8. maddeler yok					
30-40 ve 30-44 birbirine bağlanmış	2,187	,842	,075	,940	,898
22.27.6.7.35.8. maddeler yok					
30-40, 30-44 ve 32-37 birbirine bağlanmış	2,177	,852	,075	,945	,907
22.27.6.7.35.8. ve 42. maddeler yok 30-40, 30-44 ve 32-37 birbirine bağlanmış	2,164 < 3 (*)	,855 > ,85 (**)	,074 (**)	,950 (**)	,911 (**)

(*) İyi uyum (**) Kabul edilebilir değer

Beş Faktör Kişilik Özellikleri ölçeğinde yapılan düzenlemelerde yine modelin kuramsal yapısına uygun ve istatistiki değerler dikkate alınarak gerçekleştirilmiştir. Ayrıca maddelerin çıkarılma işlemlerine karar verilirken faktörlerdeki madde sayılarının dengeli dağılımına özen gösterilmiştir.

Son durumda DFA'dan sonra oluşan beş faktör kişilik modelinin faktör yapısı şu şekli almıştır;

Şekil 2.6 Beş Faktör Kişilik Özellikleri Boyutlarının Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonrası Faktör Yapısı

DFA sonrası elde edilen regresyon ve standart regresyon değerleri aşağıda tablolar halinde verilmiştir.

Tablo.II.25 Beş Faktör Kişilik Özellikleri Boyutlarının DFA Sonrası Regresyon Değerleri

			Tahmin (Estimate)	Standart Hata S.E.	Kritik Oran C.R.	Olasılık P
bigfive1_1	<---	EX	1,000			
bigfive11_1	<---	EX	,837	,092	9,051	***
bigfive16_1	<---	EX	,822	,097	8,500	***
R_bigfive21_1	<---	EX	,964	,129	7,481	***
bigfive26_1	<---	EX	1,060	,107	9,889	***
R_bigfive31_1	<---	EX	,515	,112	4,608	***
bigfive36_1	<---	EX	,989	,090	10,950	***
bigfive4_1	<---	NE	1,000			
R_bigfive9_1	<---	NE	1,139	,185	6,174	***
bigfive14_1	<---	NE	,961	,148	6,513	***
bigfive19_1	<---	NE	,912	,162	5,633	***
R_bigfive24_1	<---	NE	1,149	,175	6,576	***
bigfive29_1	<---	NE	,722	,155	4,672	***
R_bigfive34_1	<---	NE	1,165	,169	6,907	***
bigfive39_1	<---	NE	1,269	,185	6,872	***
R_bigfive12_1	<---	AG	1,000			
R_bigfive2_1	<---	AG	1,170	,173	6,753	***
bigfive17_1	<---	AG	,496	,125	3,980	***
bigfive32_1	<---	AG	,208	,088	2,368	,018
R_bigfive37_1	<---	AG	,982	,177	5,543	***
bigfive3_1	<---	CO	1,000			
bigfive13_1	<---	CO	,737	,117	6,293	***
R_bigfive18_1	<---	CO	1,426	,323	4,411	***
R_bigfive23_1	<---	CO	1,582	,286	5,541	***
bigfive28_1	<---	CO	1,255	,192	6,552	***
bigfive33_1	<---	CO	1,009	,143	7,037	***
bigfive38_1	<---	CO	1,418	,234	6,066	***
R_bigfive43_1	<---	CO	,750	,270	2,779	,005
bigfive10_1	<---	OP	1,000			
bigfive5_1	<---	OP	1,551	,267	5,804	***
bigfive15_1	<---	OP	,620	,157	3,958	***
bigfive20_1	<---	OP	1,290	,333	3,867	***
bigfive25_1	<---	OP	1,532	,288	5,326	***
bigfive30_1	<---	OP	,888	,202	4,394	***
bigfive40_1	<---	OP	1,227	,221	5,557	***
R_bigfive41_1	<---	OP	,658	,218	3,022	,003
bigfive44_1	<---	OP	,890	,219	4,054	***

*** p<0.001, p<0.05

Tablo.II.26 Beş Faktör Kişilik Özellikleri Boyutlarının DFA Sonrası Standartlaştırılmış Regresyon Değerleri

			Tahmin (Estimate)
bigfive1_1	<---	EX	,718
bigfive11_1	<---	EX	,671
bigfive16_1	<---	EX	,630
R_bigfive21_1	<---	EX	,553
bigfive26_1	<---	EX	,736
R_bigfive31_1	<---	EX	,340
bigfive36_1	<---	EX	,825
bigfive4_1	<---	NE	,558
R_bigfive9_1	<---	NE	,560
bigfive14_1	<---	NE	,607
bigfive19_1	<---	NE	,493
R_bigfive24_1	<---	NE	,616
bigfive29_1	<---	NE	,389
R_bigfive34_1	<---	NE	,667
bigfive39_1	<---	NE	,661
R_bigfive12_1	<---	AG	,675
R_bigfive2_1	<---	AG	,674
bigfive17_1	<---	AG	,335
bigfive32_1	<---	AG	,196
R_bigfive37_1	<---	AG	,492
bigfive3_1	<---	CO	,617
bigfive13_1	<---	CO	,553
R_bigfive18_1	<---	CO	,361
R_bigfive23_1	<---	CO	,471
bigfive28_1	<---	CO	,584
bigfive33_1	<---	CO	,647
bigfive38_1	<---	CO	,527
R_bigfive43_1	<---	CO	,320
bigfive10_1	<---	OP	,453
bigfive5_1	<---	OP	,727
bigfive15_1	<---	OP	,359
bigfive20_1	<---	OP	,347
bigfive25_1	<---	OP	,587
bigfive30_1	<---	OP	,426
bigfive40_1	<---	OP	,649
R_bigfive41_1	<---	OP	,354
bigfive44_1	<---	OP	,372

Beş faktör kişilik ölçeğinin DFA sonrası uyum indeks değerleri ve faktör yükleri uygun hale ulaşmıştır ve verilerin analizi kısmında bu ölçekler DFA'dan sonraki halleriyle analizlere sokulacaktır.

Son olarak; anne kabul/ilgi, anne sıkı denetim, baba kabul/ilgi, baba sıkı denetim ve beş adet kişilik boyutları olmak üzere 9 adet değişkenle ilgili DFA sonrası tanımlayıcı istatistikler ve güvenilirlik analiz sonuçları aşağıda tablolar halinde verilmiştir.

Tablo.II.27 Değişkenlerin DFA Sonrası Güvenilirliğine İlişkin Sonuçlar

Değişken	Madde Sayısı	Cronbach Alfa	Ortalama	Std. Sapma
Anne Kabul /İlgi	10	0,93	3,82	,79
Anne Sıkı Denetim	8	0,84	2,45	,76
Baba Kabul/İlgi	10	0,94	3,58	,91
Baba Sıkı Denetim	9	0,87	2,44	,81
Dışa dönüklük/İçe dönüklük	7	0,82	3,73	,81
Uyumluluk/ Uyumsuzluk	6	0,64	4,04	,63
Sorumluluk/ Amaçsızlık	8	0,68	4,11	,57
Nevrotiklik/Duygusal Denge	8	0,79	2,70	,79
DeneyimeAçıklık/ Kapalılık	8	0,73	3,95	,61

II.V. VERİLERİN ANALİZİ VE BULGULAR

Çalışmanın temel amacı girişimci ve girişimci olmayan kadınların kişilik özellikleri ve anne-baba yetiştirme stilleri bakımından farklılaşıp farklılaşmadıklarını belirlemektir. Öncelikle anne baba çocuk yetiştirme stilleri boyutları anne ve babanın kabul/ilgi ve sıkı denetim puanlarından elde edilmiştir. Buna göre her iki çocuk yetiştirme boyutundan da medyan değerinin üzerinde puan alan kişiler açıklayıcı otoriter (1),altında puan alan kişiler ise izin verici/ihmalkar (4) çocuk yetiştirme stili içerisinde sınıflandırılmıştır. Kabul/ilgi boyutundan medyanın üzerinde, sıkı denetim boyutunda ise medyanın altında puan alanlar izin verici/şımartan (2) ve son olarak da kabul/ilgi boyutundan medyanın altında sıkı denetim boyutunda ise medyanın üzerinde puan alanlar otoriter (3) çocuk yetiştirme stilinden gelen kadınlar olarak gruplandırılmıştır (Sümer,1999).

Çalışmanın hipotezlerinde girişimci ve girişimci olmayan kadınların dışadönüklük, uyumluluk, sorumluluk, duygusal denge, deneyime açıklık ve annelerinin ve babalarının çocuk yetiştirme stilleri arasında anlamlı fark olduğu varsayılmaktadır. Bu

hipotezleri test etmek amacıyla t-test yapılmıştır. Analize ilişkin sonuçlar aşağıda tablo halinde verilmiştir.

Tablo.II.28 Hipotezlerin Test Sonuçları

MODEL	LEVENE TEST Sig.	Eşit Olmayan Varyans Varsayımı (t)	Eşit Varyans Varsayımı (t)	Sig.
Dışadönüklük	,033	4,758		,000*
Uyumluluk	,361		3,143	,000*
Sorumluluk	,396			,207
Duygusal Dengesizlik	,997			,245
Deneyime Açıklık	,100		3,900	,000*
Anne Çocuk Yetiştirme Stilleri	,363			,617
Baba Çocuk Yetiştirme Stilleri	,749		3,374	,038*

* p < 0,05

Gruplararası varyansların eşit olup olmadığını gösteren Levene testinde significance değerinin 0,05'ten büyük olması gruplararası varyansın eşit olduğu varsayımını doğrulamaktadır ve bu durumda "eşit varyans varsayımı" satırı yorumlanacaktır. Tablo.II.28 'de görüldüğü gibi Levene test 0,05'ten küçüktür (Levene= ,033 p > 0,05). Bu durumda "eşit varyansın olmadığı varsayımı"na dayanarak değerlendirme yapılacaktır. Dışadönüklük kişilik özelliğinde girişimci olan ve olmayan kadınlar arasında anlamlı bir fark elde edilmiştir (t = 4,758, p < 0,05). Çalışmanın sonuçlarına göre girişimci olan kadınların dışadönüklük özellikleri ortalamaları 4.00 girişimci olmayan kadınların ise 3.49 olarak bulunmuştur. Bu durumda 1. Hipotez kabul edilmiştir.

Kişilik özelliklerinin bir diğer boyutu olan uyumluluk boyutuna geldiğimiz de tabloya bakıldığında uyumluluk boyutu konusunda grupların eşit varyansa sahip olduğunu, homojen olduklarını görmekteyiz (Levene = ,361, p > 0,05).

T-Test'i sonucu elde edilen verilere göre ise girişimci ve girişimci olmayan kadınlarda gruplararası anlamlı bir fark bulunmaktadır ($t = 3,143, p < 0,05$). Bu durumda 2.hipotezimiz olan “girişimci ve girişimci olmayan kadınların “uyumluluk” kişilik özelliği açısından farklılaşmaktadır” hipotezimiz kabul edilmiştir. Girişimci kadınların uyumluluk boyutundaki ortalamaları 3,8 iken girişimci olmayanların 4,27'dir. Her iki grupta uyumluluk konusunda yüksek puanlara sahip olsa da girişimci olmayan kadınların rekabetten kaçınıp, uyum ve anlaşmaya önem verme ile ilgili olan bu boyuttan girişimci kadınlara göre daha yüksek ortalama göstermeleri beklenen bir durumdur.

Beş faktör kişilik boyutunun bir diğer boyutu olan sorumluluk boyutuna ilişkin yapılmış testler sonucunda varyansın homojen olduğu (Levene = ,396, $p > 0,05$) ancak gruplar arasında anlamlı bir fark olmadığı elde edilmiştir. Bu sonuçlarla gruplararası anlamlı fark olduğu tezini savunan 3. hipotezimiz reddedilmiştir. Yapılan frekans testlerinden sonra girişimci ve girişimci olmayan kadınların %99 oranında sorumluluk sahibi bir özellik sergiledikleri görülmüştür.

Dördüncü hipotez girişimci ve girişimci olmayan kadınların duygusal dengesizlik boyutunda karşılaştırılması ile ilgilidir. Varyans homojenitesinin sağlandığı görülmüştür (Levene = ,997, $p > 0,05$). Girişimci ve girişimci olmayan kadınlar duygusal denge - dengesizlik konusunda birbirlerinden anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadırlar. Girişimci ve girişimci olmayan kadınların yaklaşık %55 oranında duygusal durağanlıktan uzak oldukları görülmüştür. Böylece dördüncü hipotez de reddedilmiştir.

Girişimcilerin girişimci olmayan kadınlara göre daha deneyime açık özellikler göstermeleri beklenmekte ve bu iki grup arasında anlamlı farklılık olması beklenmektedir. Bunu test etmek amacıyla yapılmış analiz sonuçlarına göre varyans homojenliği sağlanılmıştır (Levene = ,100, $p > 0,05$). Gruplararası farklılığın da anlamlı olduğu bulunmuştur ($t = 3,900, p < 0,05$) Bu sonuçlara göre çalışmamızda yer alan 5. hipotez kabul edilmiştir. Girişimcilerin deneyime açıklık ortalamaları 4,35 iken girişimci olmayan kadınların ortalaması 2,11 bulunmuştur. Bu sonuçlarda girişimcilerin, girişimci olmayan kadınlara göre daha yüksek deneyime açıklık özelliği sergilediklerini göstermektedir.

Çalışmanın bir diğer değişkeni olan anne çocuk yetiştirme stili değişkeni ile ilgili yapılmış testler sonucunda varyansın homojen olduğu (Levene = ,363, $p > 0,05$) ancak gruplar arasında anlamlı bir fark olmadığı elde edilmiştir. Bu sonuçlarla gruplararası anlamlı fark olduğu tezini savunan 6. hipotezimiz reddedilmiştir. Elde edilen verilere göre girişimci ve girişimci olmayan kadın çalışanların annelerinin çocuk yetiştirme stillerinin ortalaması 2.3 olarak bulunmuştur. Bu girişimci olan ve olmayan kadınların annelerinin çocuk yetiştirme stilini izin verici/şımartan olarak değerlendirdiği anlamına gelmektedir.

Aynı işlemler babaların çocuk yetiştirme stilleri ile ilgili olan 7. hipotezi test etmek için uygulanmıştır. Hipotezde girişimci ve girişimci olmayan kadınların babalarının yetiştirme stillerinde anlamlı farklılık olması beklenmektedir. Girişimci ve girişimci olmayan kadınlar babalarının çocuk yetiştirme stilleri değişkeni üzerinde farklılaşmaktadır ($t = 3,374$, $p < 0,05$). Girişimci kadınlar babalarından %43 oranında izin verici/şımartan bir stil algımlarken, girişimci olmayan kadınlar %40 oranında babalarının yetiştirme stillerini otoriter olarak algılamışlardır.

Çalışmada analizlere dayanarak hipotezlere dair elde edilen sonuçlar aşağıda özetle tablolandırılmıştır.

Tablo.II.29 Çalışmanın Bulguları

Hipotezler	Sonuç
Girişimci ve girişimci olmayan kadınların beş faktör kişilik ölçeğine göre “dışadönüklük” kişilik özelliğinde anlamlı farklılık vardır.	Kabul Edildi
Girişimci ve girişimci olmayan kadınların beş faktör kişilik ölçeğine göre “uyumluluk” kişilik özelliğinde anlamlı farklılık vardır.	Kabul edildi

Hipotezler	Sonuç
Girişimci ve girişimci olmayan kadınların beş faktör kişilik ölçeğine göre “sorumluluk” kişilik özelliklerinde anlamlı farklılık vardır.	Reddedildi
Girişimci ve girişimci olmayan kadınların beş faktör kişilik ölçeğine göre “duygusal dengesizlik” kişilik özelliklerinde anlamlı farklılık vardır.	Reddedildi
Girişimci ve girişimci olmayan kadınların beş faktör kişilik ölçeğine göre “deneyime açıklık” kişilik özelliklerinde anlamlı farklılık vardır.	Kabul edildi
Girişimci ve girişimci olmayan kadınların annelerinin yetiştirme stillerinde (anneleri tarafından kendilerine sergilenen yetiştirme stillerinde) anlamlı farklılık vardır.	Reddedildi
Girişimci ve girişimci olmayan kadınların babalarının yetiştirme stillerinde (babaları tarafından kendilerine sergilenen yetiştirme stillerinde) anlamlı farklılık vardır.	Kabul edildi

Buraya kadar elde edilen bulgular çalışmanın bir sonraki bölümünde değerlendirilecek ve yorumlanmaya çalışılacaktır.

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Çalışmada girişimcilik kavramı ve girişimcilik üzerine etki eden bazı değişkenler değerlendirilmeye çalışılmıştır. “Kişilik özellikleri” ve “anne-baba çocuk yetiştirme stilleri” çalışmanın değişkenlerini oluşturmaktadır. Katılımcıların kendi kişiliklerini değerlendirdikleri ve değerlendirme sonunda beş kişilik özelliği olarak karşımıza çıkan boyutlar “beş faktör kişilik özellikleri” başlığı altında, bireylerin ailelerinde gördükleri davranışlar, tutumlar, değer veya inanışlar bütünü ise “çocuk yetiştirme stilleri” başlığı altında toplanmıştır.

Girişimciliği iyi anlayabilmek için çeşitli yaklaşımlar ileri sürülmüş ve bu yaklaşımlar sayesinde girişimcilik farklı açılardan değerlendirilebilmiştir. Kuratko ve Hodgetts (2001) bu yaklaşımları mikro ve makro olmak üzere iki ana başlık altında toplamıştır. Çalışmamızdaki değişkenlerden biri olan kişilik özellikleri mikro bir yaklaşım olan girişimsel kişilik özellikleri (trait) yaklaşımından yola çıkılarak belirlenmiştir. Girişimsel özellikler yaklaşımı benzer özellikler gösterme eğilimindeki başarılı girişimciler üzerine yapılmış bir çalışma sonucu ortaya çıkmıştır (Kutunis ve Bayraktaroğlu, 2006) Yaklaşımın temel varsayımı içsel yaradılışların davranış üzerine bir etkiye sahip olduğu görüşüdür. İnsanlar aynı ya da benzer durumlarda aynı şekilde davranış göstermektedir. Bu durumda girişimci kişilerin girişimsel hareketler açısından, benzer özelliklere sahip olmayan kişilere göre daha yüksek eğilim ve potansiyel gösterebilecekleri kabul edilmektedir (Kuratko ve Hodgetts, 2001).

Çalışmanın bir diğer değişkeni olan anne-baba yetiştirme stilleri ise makro bir yaklaşım olan çevresel girişimcilik yaklaşımı doğrultusunda belirlenmiştir. Çevresel girişimcilik yaklaşımı; kişinin girişimcilik yaklaşımlarını etkileyebilecek çevresel faktörlerle ilgilenmektedir. Bunlar girişimsel arzulara etki eden olumlu ya da olumsuz etkiler olabilmektedir. Aile, sosyal çevre veya yakın akrabalar gibi çevresel faktörlerle kişi girişimcilik potansiyelini keşfedebilmektedir (Kuratko ve Hodgetts, 2001).

Literatürde girişimcilerin anne babalarının yetiştirme stilleri üzerine yapılmış bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bireylerin anne ve babalarının yetiştirme stilleri üzerine yapılan araştırmaların önemli bir bölümü kültürler arası karşılaştırmalara dayanmaktadır. Özellikle çoğunlukla Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya, Çin gibi farklı kültürel yapılara dayanan ülkelerdeki karşılaştırmalı çalışmalar bulunmaktadır.

Ülkemizde ise bu alandaki çalışmalar 1970'lerden sonra artış göstermiş ve araştırmacılar tarafından farklı ölçekler geliştirilerek veya kimi ölçekler uyarlanarak çoğunlukla ilkokul, lise veya üniversite öğrencilerinden oluşturulmuş örneklemeler üzerinde çalışmalar yapılmıştır.

Önceki çalışmalardan farklı olarak halihazırda girişimci olan ve bir kamu işletmesinde çalışmakta olan kadınların kişiliklerinin ve ailelerinin kendilerini yetiştirme stilleri arasındaki farkı ortaya koymak üzere yapılan bu çalışmada, araştırmaya katılan kadınlardan anne ve babalarının kendilerini yetiştirme stillerini belirleyecek ve kişilik özelliklerinin belirlenmesini sağlayacak sorulara cevap vermeleri istenmiştir.

1980'lerden itibaren hızlı bir gelişme gösteren girişimcilik anlayışı, dünyada çalışanların demografik yapısında da birçok değişiklik meydana getirmiş ve bu değişimden özellikle kadınlar da önemli oranda etkilenmiştir. Sanayi Devrimi'ne kadar kadınların görevleri çok belirgin bir şekilde ev veya el işi olarak belirlenmişken, sonraki dönemlerde kadınların toplumdaki yerinde anlamlı değişimler olmuştur (Nayır, 2008). Ülkemizde de 1990'ların ilk yarısında kadınların küçük işletmelerini kurmalarına destek verilmesi, ücretli istihdamın yanı sıra, kadınlara ekonomik getiri sağlamanın uygulanabilir yolları arasında görülmüştür. Son yirmi yılda Türkiye 'de ve dünyada oluşan sosyal ve ekonomik gelişmeler ile toplumların kadına bakışında da ciddi gelişmeler gözlenmiştir. Bunun sonucu olarak da kadının çalışma yaşamındaki önemi giderek artmaktadır (Akoğlan, 1997) Çalışmanın özellikle kadınlar üzerinde yapılmasının sebebi; günümüzde hem ülkemizde hem de dünyada sayıları giderek artan girişimci kadınların profiline ilişkin bir belirleme yapabilmektir.

Girişimci olan ve olmayan kadın çalışanların kişilik özelliklerinin ve ailelerinin çocuk yetiştirme stillerinin arasındaki anlamlı farklılığın araştırıldığı çalışmada veriler, Ankara ağırlıklı olmak üzere, Türkiye'nin farklı illerindeki girişimci kadınlardan ve Ankara ili içerisindeki kamu kuruluşlarında çalışan kadınlardan elde edilmiştir.

Çalışmada demografik özellikler olarak yaş, katılımcıların eğitim durumu, yetişme yerleri (şehir), annelerinin ve babalarının eğitim durumları, meslekleri ve ailelerinde girişimci olup olmadığı bilgileri elde edilmiştir. Örneklemi oluşturan kadınların yaş ortalamaları birbirine yakın bulunmuştur. Çalışmaya katılan girişimci kadınların yaş

ortalaması 35, girişimci olmayan kadınların ise 39'dur. Girişimci kadınların %61'i, girişimci olmayan kadınların ise %65'i üniversite seviyesinde eğitimlerini tamamlamışlardır. Bir diğer demografik faktör olan yetişme yerleri açısından da girişimci olan ve olmayan kadınlar benzer özellikler göstermektedirler. Girişimci kadınların %52'si, girişimci olmayan kadınların ise %67,2'si yetişme yerlerini "büyük vilayet" olarak belirtmiştir.

Girişimci olan ve olmayan kadınların annelerinin eğitim durumlarına bakıldığında; girişimci kadınların annelerinin %48,8'inin, girişimci olmayan kadınların annelerinin ise % 43,7'sinin eğitim seviyelerinin ilkökul mezunu olduğu elde edilmiştir. Girişimci olan ve olmayan kadınların babalarının %35'inin eğitim seviyesi üniversite veya yükseköğretim, %31'inin ise lise veya dengi seviyededir.

Girişimci olan ve olmayan kadınların anne ve babalarının mesleklerine göre dağılımına bakıldığında; girişimci kadınların babalarının %76,9 oranında serbest meslek sahibi olduğunu ve girişimci olmayan kadınların babalarının ise %54 oranında devlet memuru oldukları görülmektedir. Her iki grupta da anne meslekleri ise girişimci kadınların annelerinde %80, girişimci olmayan kadınların annelerinde ise %68,9 oranında ev hanımı olarak bulunmuştur. Girişimci olan ve olmayan kadınların ailelerinde girişimci olup olmadığı sorusuna ise girişimcilerin %62,9'u evet, girişimci olmayanların ise %66,3'ü hayır olarak cevaplamıştır.

Demografik değişkenler girişimsel niyeti belirlemede önemlidir. Aile, çocukların girişimcilik niyetlerini etkilemektedir. Özellikle ailesinde girişimci olan çocuklar girişimci eğilimleri daha çabuk kapmaktadırlar (TÜSİAD, 2002). Ailenin etkisi rol modeli olma açısından büyük önem taşımaktadır. Aile rol modeline göre, ailesi girişimci olan kişilerin kendi işletmelerini kurması daha olasıdır (Wang ve Phinney, 1998). Araştırmalar kişilerin meslek seçimi konularında doğumdan itibaren en çok babalarından ve diğer aile bireylerinden etkilendiğini ortaya koymaktadır. Bu sebeple ailede girişimci bir ruha sahip birinin bulunması o ailede yetişen bireyin de girişimci olması yönünde etkili olacaktır (Çelik ve Akgemci, 1998). Çalışmada elde edilen demografik sonuçlara göre girişimci kadınların babaları çoğunlukla serbest meslek sahibi iken, girişimci olmayan kadınların babaları ise çoğunlukla devlet memuru olarak çalışmaktadır. Ayrıca girişimci kadınların %63'ü ailelerinde başka girişimci

olduğunu belirtmiştir. Tüm bu sonuçlar daha önce yapılmış çalışma sonuçlarıyla paralellik göstermektedir.

Çalışmanın araştırma konularından biri olan kişilik özelliklerinde girişimci ve girişimci olmayan kadınlar belli noktalarda farklılaşmaktadır. Literatürde girişimcilerin kişilik özellikleri üzerine yapılmış çalışmalara rastlanmıştır. Bu çalışmalarda girişimcilerin özellikle dışadönüklük, deneyime açıklık ve sorumluluk kişilik özelliklerinden yüksek duygusal dengesizlik ve uyumluluk özelliklerinden ise düşük puanlar aldıkları görülmüştür (Barrick vd., 2001; Seibert ve Kraimer, 2001; Costa & McCrae, 1992; Çetin ve Varoğlu, 2000).

Girişimciler; müşteriler, çalışanlar, ortaklar, hisse sahipleri gibi çok farklı çevrelerle etkileşim içerisine girmek zorundadırlar. Bu dış ilişkilere ek olarak girişimci kendi çalışanları ve ortakları ile kişiler arası ilişkiler için ayrıca zaman harcamaktadır. Sonuçta girişimcilik tipik bir yöneticilikten daha fazla hem iç hem de dış çevreyle sosyal etkileşim içine girmeyi gerektirmektedir. Dışa dönüklük girişimsel işlerle pozitif yönde ilişkili bir özelliktir (Costa & McCrae, 1992). Çalışmanın sonuçlarına göre girişimci olan kadınların dışadönüklük özellikleri ortalamaları 4.00 girişimci olmayan kadınların ise 3.49 olarak bulunmuştur.

Uyumluluk özelliğine bakıldığında girişimci kadınların uyumluluk ortalamaları 3.1 iken girişimci olmayan kadınların 4.1 olarak elde edilmiştir. Uyumluluk kişinin kendi avantajı için gerekli sıkı pazarlık azmini, kendi çıkarını gözetmesini, diğerlerini idare edebilme ve etkileyebilmesini engelleyen özellikler de taşımaktadır. Uyumluluğun bir yönü olan yüksek seviyede yakın ilişkilerin olması, çalışanları etkileyen zor kararların alınması nedeniyle yönetsel kariyer açısından olumlu görülmemektedir (Seibert ve Kraimer, 2001). Buna göre girişimci olmayan kadınların girişimcilere göre ortalamalarının uyumluluk yönünde daha yüksek olması beklenmedik bir sonuç değildir. Aynı şekilde duygusal dengesizlik özelliğinde girişimci kadınların ortalaması 2.6 iken girişimci olmayan kadınların ortalaması 2.8 olarak bulunmuştur. Literatürdeki çalışmalar girişimcilerin düşük nevrozite seviyelerinde olduğuna işaret etmektedir (Çetin ve Varoğlu, 2000).

Beş faktör kişilik özelliklerinin bir diğer boyutu olan sorumluluk özelliğinde girişimci kadınların ortalaması 4.2 girişimci olmayanların ise 4 olarak bulunmuştur. Sorumluluk

boyutunda çok yüksek bir ark olmasa da girişimci olan kadınlar olmayanlara göre daha yüksek bir ortalamaya sahiptir. Yapılan meta analiz araştırmaları girişimcilerin yüksek derecede başarıya ihtiyaç duyduklarını dolayısıyla sorumluluk boyutunda yüksek seviyelerde yer aldıklarını göstermektedir (Collins vd., 2004).

Deneyime açıklık aykırı düşünme, yaratıcılık, yapılmayanı deneme gibi özelliklerle aynı yönlü ilişki içindedir. Yapılan çalışmalar girişimcinin yaratıcı olmak ve yeni bir şey yaratma anlamında güçlü arzusunu ön plana çıkarmış ve deneyime açıklık konusunda yüksek seviyelerde yer aldığını göstermiştir (Gander ve Gardiner, 2001). Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre girişimci olan kadınların deneyime açıklık boyutundaki ortalamaları 4.2 iken, girişimci olmayanların 3.7 olarak bulunmuştur.

Yapılan analizlerden elde edilen sonuçlara göre girişimci ve girişimci olmayan kadınlar dışadönüklük, uyumluluk ve deneyime açıklık boyutlarında anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Yukarıda belirtilen ortalama puanlarına göre; girişimci kadınlar dışadönüklük ve deneyime açıklıkta daha yüksek ortalama sergilerken uyumlulukta daha düşük bir ortalamaya sahiplerdir. Girişimcilik özelliklerine bakıldığında girişimcilerin, risk alabilen, yenilikçi, sorumluluk sahibi, iletişim becerisi güçlü ve yaratıcılık gibi özelliklerinin üzerinde durulmuştur. Elbette kadın, iş dünyasında daha fazla yer almaya başladığından beri bu özellikleri daha da geliştirmiştir. Girişimci kadınların girişimci olmayan kadınlara göre daha yüksek dışadönüklük ve deneyime açıklık, daha düşük uyumluluk göstermeleri uğraşları gereği olması gereken özelliklerindedir.

Deneyime açık bireylerin hayal gücünün güçlü olması, kültürlü, bilgiye ve öğrenmeye meraklı, açık görüşlü, akıllı ve sanatçı duyarlılığına sahip olma özellikleriyle ilişkili olduğu düşünülmektedir (Barrick ve Mount, 1991). Gelişime açıklık aynı zamanda geleneksel cinsiyet rollerini de reddeder ve kurallar konusunda esnektir. Bağımsız ve kendine özgü olma özellikleri gösterebilirler. Her ne kadar yüksek uyumluluk, kişinin güvenilir olması ve olumlu, iş birlikçi çalışma ilişkilerine katkıda bulunması gibi özelliklere sahipmiş gibi görünmesine karşın, kişinin kendi avantajı için gerekli sıkı pazarlık azmini, kendi çıkarını gözetmesini, diğerlerini idare edebilme ve etkileyebilmesini engelleyen özellikler de taşımaktadır (Seibert ve Kraimer, 2001).

Rekabetten ziyade hoşgörü ve anlaşmaya vurgu yapan uyumluluk boyutunda girişimcilerin uyumlu denecek kadar yüksek ancak girişimci olmayan kadınlara göre göreceli daha düşük puan almaları ve anlamlı şekilde farklılaşmaları, onların anlayışlı, esnek ancak rekabetten uzaklaşmayan bir uyuma sahip olduklarını göstermektedir.

Çalışmanın bir diğer değişkeni ise girişimci olan ve olmayan kadınların ailelerinin çocuk yetiştirme stilleridir. Bireyin sosyalleşme süreci ailede başlamakta ve sonraki süreçte de yetiştiği aile ortamının etkisi devam etmektedir. Çocukluk döneminde elde edilen deneyimler, maruz kalınan davranış ve tutumlar çocuğun ileri dönemlerdeki kariyer planlamasında etkili olmaktadır. Ailenin değer yönelimi, çocuk yetiştirme stili, çocuk sayısı, ebeveynlerin otoriter veya eşitlikçi olmaları gibi öğeler de çocukların sosyalleşme sürecini, buna bağlı olarak da sonraki hayatlarını etkilemektedir (Kağıtçıbaşı, 1982).

Çalışmada anne baba yetiştirme stilleri girişimci olan ve olmayan kadınların anneleri ve babaları için ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Yetiştirilme stilleri otoriter, açıklayıcı/otoriter, izin verici/şımartan ve izin verici/ihmalkar olarak 4 boyuttan oluşmakta ve bu boyutlara anne babaların kabul/ilgi ve sıkı denetim alt boyutlarından aldıkları puanlarla ulaşılmaktadır. Elde edilen verilere göre girişimci ve girişimci olmayan kadın çalışanların annelerinin çocuk yetiştirme stillerinin ortalaması 2.3 olarak bulunmuştur. Bu girişimci olan ve olmayan kadınların annelerinin çocuk yetiştirme stilini izin verici/şımartan olarak değerlendirdiği anlamına gelmektedir. İzin verici/şımartan çocuk yetiştirme stilinde bireyler çocuklarına yüksek kabul/ilgi, düşük kontrol sergilemektedirler. Girişimci olan ve olmayan kadınların anne yetiştirme stilleri ile ilgili gerçekleştirilen analiz sonucunda da iki grubun annelerinin çocuk yetiştirme stillerinde anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Aynı analizler girişimci ve girişimci olmayan kadınların babalarını değerlendirdikleri verilere de uygulanmıştır. Girişimci kadınların babalarının çocuk yetiştirme stillerindeki ortalama değer 2.1 iken girişimci olmayan çalışan kadınların babalarının çocuk yetiştirme stilindeki ortalama değer ise 3,3 olarak elde edilmiştir. Bu durum girişimci kadınların babalarının çocuk yetiştirme stilini izin verici/şımartan olarak algılamakta, girişimci olmayan kadınların otoriter olarak algıladığına işaret etmektedir.

Yapılan analiz sonucunda ise girişimci olan ve olmayan kadınların babalarının çocuk yetiştirme stilleri bakımından anlamlı bir şekilde farklılaştığı sonucuna varılmıştır. Girişimci kadınların babalarından algıladıkları izin verici/şımartan çocuk yetiştirme stilinde babalar kabul/ilgi boyutunda ortanca (medyan) değer üzerinde puan alırken, sıkı denetim boyutundan alınan puan ortanca (medyan) değerinin altında kalmıştır. Girişimci olmayan kadınların babalarından algıladıkları otoriter çocuk yetiştirme stilinde ise babalar kabul/ilgide düşük, sıkı kontrolde yüksek değerler sergilemişlerdir.

Bireyin ait olduğu sosyal sınıf, eğitim imkânları, yaşama biçimi, toplumsal norm ve değerler onun düşünce eğilimlerini, tüketim kalıplarını ve çeşitli kişisel özelliklerini etkilemektedir. Daha demokratik ortamlarda yetişmiş bireylerin deneyime açıklık, farklı görüşlere saygı ve uyum konusunda, otoriter ortamlarda yetişmiş bireylere göre daha ileri olması beklenmektedir.

Aile, girişimci güdülerin oluşmasında hayati bir role sahiptir. Çünkü, aile, çocuğun karakteri ve davranışı üzerinde birinci elden belirleyici bir etkidir. Aile, kendi değer, tutku ve heyecanlarını doğal olarak çocuğa yansıtır. Çocuğun, aile içinde tanık olduğu yaşantı örnekleri, onun bilinçaltında derin izler bırakır. İktisadi ve sosyal beceriler kazanmasına yönelik ilk işaretleri bu ortamda edinir. Bu noktada özellikle babanın rolü yüksektir. Gerçekleştirilen birçok çalışma babanın girişimci olmasının çocukların üzerinde girişimcilik konusunda pozitif bir etki yarattığını göstermektedir. Ailenin, dışadönük, başarı yönelimli, atak, üretken, tutumlu yaşantısı, çocuk üzerinde erken girişimci eğilimlerinin yerleşmesine hizmet eder. Küçük yaşta, çalışmaya, satış yapmaya, para biriktirmeye ve küçük yatırımlar yapmaya teşvik edilmiş aile ortamlarında, piyasa, rekabet, kazanç elde etme, mücadelecilik olma vb. değerlere ilişkin ilk itkilere aşinalık elde edilir (Kağıtçıbaşı, 2000).

Bunun tersi yönde kimi geleneksel, ataerkil aile yapıları ise girişimciliği perdelemektedir. Ataerkil aile/toplum yapılarında, ailenin etkisi, anne-babanın sıkı denetimi ve itaat kültürü çok baskındır. Bu yapı içinde yenilikçiliğe açıklık, bireysel başarının hedeflenmesi, dinamizm, üretkenlik, risk almak gibi girişimciliğe özgü değerler ön planda değildir. Buna karşın, düşük sıkı kontrol ve yüksek tolerans, kabul ve ilgiye sahip aile yapıları, görece değişken, dinamik, rekabetçi bir ortam sağlayabilmektedir. TÜSİAD (2002)'ın yaptığı bir araştırmada modern aile yapılarının etkisini öne çıkaran bulgular elde edilmiştir. Örneğin, girişimcilerin % 62 gibi büyük bir

kısının ilk girişimcilik becerilerini aile ortamında kazanmış oldukları açığa çıkmıştır. Bu girişimciler, yaşadıkları çocukluk ve yakın aile çevresinin kendilerini yarışmacı ve mücadeleci kıldığını belirtmişlerdir.

Ailede çocuğa sergilenen tutum ve davranışlar o toplumun kültürel yapısından kopuk bir olgu değildir. Çocuk içinde büyüdüğü aile ortamı ve özellikle anne babasından etkilenip, düşüncelerini şekillendirirken, aile de içinde bulunduğu toplumun kültürel yapısından etkilenmekte ve o kültürdeki değer, inanış ve normları benimseyip çocuğuna yansıtmaktadır. Girişimcilikle toplumsal kültür arasında yakın bir ilişki olduğunu ileri süren Morrison, kültürün girişimciliğe dönük tutumları önemli ölçüde belirlediğini ileri sürer. Ona göre, kültür, girişimciliği başlatan, harekete geçiren itkilere, güdülere bünyesinde yer vermektedir. Örneğin, demokratik kültürlerde kişisel başarısızlık ve yapılan hataların çok büyütülmemesi ve bunlara yüksek tolerans gösterilmesi, kişileri yenilikleri denemeye, teşebbüse geçmeye teşvik eder. Bu toplumlarda, yeni şeyler yapma, değişiklik ve teşebbüse geçmenin olumlanması doğal olarak girişimci eğilimlerin pekişmesine yardım eder. Bu bakımdan özellikle Kuzey Amerika ve Avustralya gibi daha eşitlikçi ve demokratik toplumların girişimci kişiliğin ortaya çıkmasına uygun alanlar açmak suretiyle girişimciliği/girişimci kültürü besledikleri dikkati çeker. Girişimci değerlere bünyesinde yer açmayan, onları perdeleyen/körelten kültürler de aksine, antigirişimci eğilimlerin kökleşmesine neden olur (Morrison, 2000).

Katılımcıların baba yetiştirme stillerinde elde edilen anlamlı farklılık veri toplama aşamalarında bazı katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmelerle de desteklenmektedir. Görüşmenin gerçekleştiği girişimci kadınların hepsi girişimcilik faaliyetlerinde en büyük desteği babalarından ve eşlerinden aldıklarını söylemişlerdir. Babalarının gerek finansal gerekse manevi yönden kendilerine destek olduklarını ve onları teşvik ettiklerini söylemiş, erkek egemen iş dünyasında yer edinmelerinde ve gerekli bağlantıların kurulmasında babalarından ve eşlerinden yardım aldıklarını belirtmişlerdir.

Her çalışmada olduğu gibi bu çalışmada da bazı kısıtlar bulunmaktadır. Çalışmanın örneklem sayısı, bireylerin ortak kültürü paylaşımlarından ötürü çalışmaya katılanların ve ailelerinin benzer özellikler ve davranışlar sergileyebilme ihtimali

çalışmanın genellenebilirliğini engelleyebilmektedir. Ayrıca, çalışmanın verilerinin bir seferde toplanmış olması ortak varyans hatasını doğurabilmektedir.

İleriki çalışmalarda örneklem sayısının artırılması, çalışmanın farklı zaman dilimlerinde, farklı kültürlerde ve aynı zamanda erkek girişimcilere de uygulanması, çalışmanın genellenebilirliğini arttıracak ve kültürlerarası farklılıkları ortaya çıkarabilecektir. Elde edilen bulgular çalışmada kullanılan ölçeklerle sınırlıdır. Bu anlamda farklı yetiştirilme stillerini ve kişilik özelliklerini ölçen ölçeklerin kullanılması farklı sonuçlara ulaştırabilecektir.

Çalışma tüm kısıtlarına rağmen kadın girişimciliğinde ve çocukların yetiştirilme stillerinin ne denli önemli olduğuna dikkat çekecek sonuçlar içermektedir. Bu alanda yapılan çalışmalar arttıkça aileler çocuk yetiştirme stillerinin önemini daha iyi anlayacak ve daha hür, özgüvenli ve bilinçli bireyler yetiştirmenin sonuçlarını değerlendirebilecektir. İnsan gelişiminin aile yapısıyla, ailenin ise sosyo-kültürel çevreyle iç içe olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Bu nedenle daha sonraki çalışmalarda ulusal kültürel boyutların da değişken olarak ele alınmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Çocuk yetiştirme stilleri, kişinin ileride kendisine ve topluma faydalı, benlik saygısı yüksek, sorumluluk duygusu ve özdenetimi gelişmiş bir birey olmasını sağlar. Bu doğrultuda özellikle kız çocuklarının ailelerinden aldıkları eğitim, destek ve gördükleri rol modellerle iş hayatındaki sayıları artacak sadece öğretmen, hemşire gibi mesleklerde değil, farklı sektörlerde yer edinebileceklerdir. Bu da genel ülke ekonomisine büyük yarar sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- AKOĞLAN Meryem (1997), “Konaklama Endüstrisinde Kadın Yöneticiler”, İstanbul
- AKSU-KOÇ, A. (2005) “Role of Home-Context in Relations between Narrative Abilities and Literacy Practices (s. 257-274) Dordrecht, Netherlands: Kluwer
- ALLPORT, G.W (1959) “ The historical background of modern social psychology. G.Lindzey (Ed.) Handbook of social psychology (cilt-1 sayı 3-56)
- ALLPORT, G.W. (1961). “Pattern and growth in personality.” New York: Holt, Rinehart & Winston.
- AMATO, P.R., AND FOWLER, F. (2002). “Parenting practices, child adjustment, and family diversity.” Journal of Marriage and Family, 64 (3), 703-716.
- ARIKAN, S. (2004), “Girişimcilik, Temel Kavramlar ve Bazı Güncel Konular”, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- AYCAN, Z., (2001) “Paternalizm: Yönetim ve Liderlik Anlayışına İlişkin Üç Görgül Araştırma”, Yönetim Araştırmaları Dergisi, 1(1), ss.11-31
- AZUMA, H. (1986) “Child Development and Education in Japan?” s: 3-12 Newyork Freeman
- BACANLI, H. (2000) “Gelişim ve Öğrenme”, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- BACANLI, H. (2007) “Eğitim Psikolojisi” Nobel Yayın Dağıtım, Ankara
- BARLI Önder (2008). “Davranış Bilimleri ve Örgütlerde Davranış.” B.3. İstanbul Bakanlar Medya Ltd.Şti.
- BARON, R.A. (2000) “Psychological Perspectives on Entrepreneurship: Cognitive and Social Factors in Entrepreneurs’ Success” American Psychologicam Society Vol.9 No.1
- BARRICK, M. R., & MOUNT, M. K. (1991). “The Big Five Personality Dimensions And Job Performance: A Meta-Analysis.” Personnel Psychology, 44, 1-26.

- BARRICK, M. R., STEWARD, G. L., & PIOTROWSKI, M. (2002). "Personality and Job Performance: Test Of The Mediating Effects Of Motivation Among Sales Representatives." *Journal of Applied Psychology*, 87, 43-51.
- BAUMRIND, D. (1980). "New directions in socialization research." *American Psychologist*, 35, 639-652.
- BAUMRIND, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology*, 4, 1-103.
- BAUMRIND, D. (1991). "The influence of parenting style on adolescent competence and substance use." *Journal of Early Adolescence*, 11(1), 56-95.
- BAYRAKTAROĞLU Serkan ve TUNÇBİLEK Murat, (2005), "Bilgi Toplumunda İnsan Kaynakları Yönetiminin Değişen Yüzü"
- BOZGEYİK, Abdullah; (2005), "Kriz Dönemlerinde Girişimcilik Neden Daha Önemli?" http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=577
- BRIDGE, S. (1998), "Understanding Enterprise, Entrepreneurship and Small Business" (London: Macmillian Business).
- BRONFENBRENNER, U. (1986). "Ecology of the family as a context for human development: Research perspectives." *Developmental Psychology*, 22, 723-742.
- BRONFENBRENNER U. (1995). The bioecological model from a tire course perspective: reflections of a participant observer. In *Examining lives in context. Perspectives on the Ecology of Human Development*. P. Moen, H. Elder and J. Kk Luscher (Eds). pp. 599-619. Washington, DC: American Psychological Association.
- BURGER, J.M. (2004). "Personality". Belmont, CA: Wadsworth
- BYRNE, B.M.(2001) "Structural Equation Modelling with LISREL, PRELIS and SIMPLIS: Basic, Concepts, Applications and Programming. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş. (2002). "Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı." Ankara: Pegem Yayıncılık.

- BÜYÜKÖZTÜRK, S., Kılıç ÇAKMAK, E., Akgün, Ö. E., KARADENİZ, S. ve DEMİREL, F. (2008). “Bilimsel Araştırma Yöntemleri.” Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- CHAO,Ruth K.(2000) “The Parenting of Immigrant Chinese and European Amerikan Mothers: Relations Between Parenting Styles, Socialization and Parental Practices” Journal of Applied Developmental Psychology 21(2) page: 233-241
- CLARKE, C. & HARRISON, D. (2001). “The Needs Of Children Visiting On Adult Intensive Care Units: A Review Of The Literature And Recommendations For Practice” Journal Of Advanced Nursing, 34 (1), 61-68.
- CLONINGER, S.C. (2000). “Theories of personality: Understanding persons” (3rd ed.). USA: Prentice Hall.
- COLL,C.T.G. (1990) “Developmental Outcome of Minority Infants: A Process Oriented Look Into Our Beginnings: Child Development” (s: 271-289)
- COLLINS, C.J., HANGES, P.J., LOCKE, E.E., (2004). “The Relationship of Achievement Motivation to Entrepreneurial Behavior: A meta-analysis”, Human Performance, 17(1): 95-117.
- COSTA, P.T. and MCCRAE, R. R. (1992). Revised NEO Personality Inventory (NEO-PI-R) and NEO Five-Factor Inventory (NEO-FFI) professional manual. Odessa, FL:Psychological Assessment Resources.
- CRANT, M. J. (1996) “The Proactive Personality Scale as a Predictor of Entrepreneurial Intention” Journal of Small Business Management 34 (3)
- CÜCELOĞLU, D. (2002). “İnsan ve davranışı” (11. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- ÇAĞLAR İrfan, (2001) “Yönetim Kültür Bağlamında Türk Yönetim Modelinin Saptanmasına Yönelik Kavramsal Bir Çalışma”, Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt:3, Sayı:3, Ankara
- ÇAKICI, Ayşehan (2003), “Mersin’deki Kadın Girişimcilerin İş Kurma Öyküsü ve İş Kuracak Kadınlara Öneriler,” *11. Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı* (Afyon).

ÇELEBİ, N. (1997), “Turizm Sektöründeki Küçük İşyeri Örgütlerinde Kadın Girişimciler”, Ankara: T.C Başbakanlık Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü.

ÇELİK, Adnan ve Tahir AKGEMCI, (1998), “Girişimcilik Kültürü ve KOBİ'ler”, Nobel Yay., Ankara.

ÇETİN, F. ve VAROĞLU, A.K (2000) “Özellikler Bağlamında Girişimcinin Beş Faktör Kişilik Örüntüsü”

ÇIVİCİ, Ş. (2007) “Türkiye’de Kadın Girişimci, Durum Raporu”

DALTON, Dan R. (1993), “Cracks İn The Glass: The Silent Competence Of Women – ‘Glass Ceiling’; Advancement Of Women İn The Workplace- Women İn Business”, Business Horizons

DARLING, N., & STEINBERG, L. (1993). “Parenting style as context: An integrative model.” Psychological Bulletin, 113(3), 487-496.

DEMİREZ, Murat (2005), KOSGEB Girişimciliği Geliştirme Merkezi Müdürlüğü Yayınları, Ankara, www.kosgeb.gov.tr.

DIGMAN, J. M. (1990). “Personality structure: emergence of the five factor model.” Annual Review of Psychology, 41, 417- 440.

DOLGUN, Uğur: (2004) “Schumpeter’e Göre Girişimciliğin Dinamik Rolü”

DÖKMEN, Zehra (2006) “Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar”, 2. Baskı, İstanbul: Sistem Yayıncılık.

DUNCAN, G.J & MAGNUSAN, K.A (2003) “Socioeconomic Resources, Parenting and Child Development” (s: 83-107) NJ: Lawrance Erlbaum Associates

DURUKAN, Tülin; (2005) , “Küreselleşme ve Çokuluslu İşletmecilik”, Nobel Yayınları, Ankara.

ECEVİT, Yıldız (2007) “Türkiye’de Kadın Girişimciliğine Eleştirel Bir Bakış”

ECEVİT, Yıldız (2009) “Kadın Emeğini Değersizleştiren İki Ortak: Ataerkillik ve Kapitalist Piyasa”

EKŞİ, A. (1990). “Çocuk, Genç, Anababalar.” İstanbul: Bilgi Yayınevi.

ERDOĞAN, İ. (1996). İşletme yönetiminde örgütsel davranış. İstanbul: Avcıol Yayıncılık.

ERGENELİ, A. (2006). “Örgüt ve İnsan” Hacettepe Üniversitesi Hastaneleri Basımevi,
Ankara

ERGUN Y. (2002) “Kişisel Gelişim Sosyolojisi”, Hayat Yayıncılık, İstanbul, ss.35-43

ERTÜBEY, N.Ö. (1992) “Ege Bölgesi Girişimci Profili Ön Çalışması Modernleşmeci Ölçütlerle Girişimci Kavramı” Ege Üni. Sosyoloji Dergisi, Sayı 2

ERTÜRK, Y. (1993) “Girişimcilikte Örgütlü Dayanışma Yaklaşımı: Hindistan’dan Bir Örnek” Kadını Girişimciliğe Özendirme ve Destekleme Paneli Kadının Statsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınları Eğitim Serisi Yayın No:74, Ankara

FRIEDMAN, H. S., & SCHUSTACK, M. W. (1999). “Personality: Classic Theories And Modern Research.” Boston, MA: Allyn & Bacon.

GANDER, M.J. ve GARDINER, H.W. (2001). “Çocuk ve Ergen Gelişimi.” (4. baskı), (Yayıma Haz.: B.Onur). Ankara: İmge Kitabevi.

GART, A. (1989). “An Analysis Of The New Financial Institutions, Changing Technologies, Financial Structures, Distribution Systems And Deregulation”. New York: Quorum Books.

GEÇTAN, E. (1984) “Psikanaliz ve Sonrası”, Remzi Kitabevi, istanbul, 2. Baskı

GİBB, A.A. (1987) “Enterprise Culture - Its Meaning and Implications for Education and Training”. Monograph. MCB Publications. Vol.11, No.7. pp26

GOFFEE, R. ve Richard SCASE (1992), “Kadınlar İş Başında”, Eti kitapları.

GOLDBERG, L. R. (1981). “Language And Individual Differences: The Search For Universals In Personality Lexicons.” In L. Wheeler (Ed.), Review of Personality and Social Psychology, (Vol. 2, pp.141-165). Beverly Hills, CA: Sage.

- GOLDBERG, L. R. (1990). "An Alternative "Description Of Personality": The Big-Five Factor Structure. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 59, 1216-1229.
- GOLDBERG, L. R. (1992). "The Development Of Markers For The Big-Five Factor Structure" *Psychological Assessment*", 4, 26-42.
- GOLDBERG L.R. (1993). "The structure of phenotypic personality traits", *American Psychologist*, 48.
- GOODNOW, J. J. (1997). "Parenting and the transmission and internalization of values: From social-cultural perspectives to within-family analyses". In J. E. Grusec and L. Kuczynski (Eds.), *Parenting and children's internalization of values: A handbook of contemporary theory* (pp. 333–361). New York: Wiley.
- GÖKAKIN, Z.Ö. (2000), "Doksanlı Yılların Yeni Kahramanları: Türkiye’de Girişimci Kadın Profili," *8. Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı* (Nevşehir): 109-123.
- GRAY, M. R., AND STEINBERG, L. (1999). "Unpacking authoritative parenting: Reassessing a multidimensional construct." *Journal of Marriage and the Family*, 61,574-587.
- GREENFIELD, P.M., KELLER, H., FULIGNI, A., AND MAYNARD, A. (2003). "Cultural pathways through universal development." *Annual Review of Psychology*, 54, 461–90.
- GROLNICK, W. S., AND RYAN, R. M. (1989). Parent styles associated with children's schoolrelated self- regulation and competence. *Journal of Educational Psychology*, 81, 143-154.
- GÜROL, M. Ali (2000) "Türkiye’de Kadın Girişimci ve Küçük İşletmesi: Fırsatlar, Sorunlar, Beklentiler ve Öneriler", *Atılım Üniversitesi Yayınları*, Ankara
- GÜROL M. Ali ve MARŞAP, Akın (2007) "Geçmişte ve Günümüz Yaşamında Ücretsiz ve Ücretli İşgücü Olarak Kadın" *Ahmet Yesevi Üniversitesi*
- GÜVENÇ, B. (1984), "İnsan ve Kültür", *Remzi Kitabevi*, 4.Basım, İstanbul, ss. 320-323

- HAIR, Joseph F., Bill BLACK, Barry BABIN, Rolph E. ANDERSON ve Ronald L. TATHAM; (2005), “Multivariate Data Analysis”, Sixth Edition, Upper Saddle River, Prentice Hall, New Jersey, 816s.
- HELLINNG,G.A.(1986) “The Turkish Village As A Social System” Los Angeles CA: Occidental College
- HISRICH Robert D., PETERS Michael P. (2002), “Enterpreneurship” ,USA: Mc.Graw-Hill Irwin
- HOFSTEDE, G. (1984). “Culture’s consequences: International Differences in Work-related Values” Newbury Park, CA: Sage.
- HOUGH, L.M. (2002). “The 'big five' personality variables construct confusion: Description versus prediction”. *Human Performance*, 5, 139-155.
- İRRAZ, Rıfat (2010) “Yaratıcılık ve Yenilik Bağlamında Girişimcilik ve Kobiler” Çizgi Kitabevi
- İRMIŞ,A., DURAK,İ., ÖZDEMİR,L. (2010) “Grişimcilik Kültürü” Ekin Basın Yayın
- İRMIŞ, A. ve Ö. S. EMSEN, (2002) “İktisadi Gelişmede Girişimcilik: Denizli ve Erzurum Örneği” , Beta Yayınları, (ISBN: 975-295-115-5) İstanbul
- JOHN, O. P., ANGLEITNER, A., & OSTENDORF, F. (1988). “The Lexical Approach to Personality: A Historical Review of Trait Taxonomic Research.” *European Journal of Personality*, 2, 171-203.
- KAĞITÇIBAŞI, Ç. (1970). “Social norms and authoritarianism: A Turkish-American Comparison”. *Journal of Personality and Social Psychology*, 16, 444-451.
- KAĞITÇIBAŞI, Ç. (1982). Old-age security value of children: Cross-national socioeconomic evidence. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 13, 29-42.
- KAĞITÇIBAŞI, Ç. (1984). Socialization in traditional society: A challenge to psychology. *International Journal of Psychology*, 19, 145-157.

- KAĞITÇIBAŞI, Ç. (1996). Özerk-ilişkisel benlik: Yeni bir sentez. *Türk Psikoloji Dergisi*, 11, 36-44.
- KAĞITÇIBAŞI, Ç. (1997). "Individualism and collectivism". In J.F. Berry, M.H. Segall, C. KAĞITCIBASI. (EDS.), "Handbook of cross-cultural psychology" (pp.1-49). London: Allyn and Bacon.
- KAĞITÇIBAŞI, Ç. (2000). "Kültürel psikoloji: Kültür bağlamında insan ve aile". İstanbul: Evrim Yayınevi.
- KAĞITÇIBAŞI, Ç. (2005). "Autonomy and relatedness in cultural context Implications for self and family". *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 36, 4, 403-422.
- KAĞITÇIBAŞI, Ç. (2007). *Family, Self, and Human Development Across Cultures, Theory and Applications* (2nd ed.). London: Lawrence Erlbaum Associates.
- KAĞITÇIBAŞI, Ç., AND ATACA, B. (2005). Value of children and family change: A three decade portrait of from Turkey. *Applied Psychology: An International Review*, 54(3), 317-337.
- KAĞITÇIBAŞI, Ç., SUNAR, D. VE BEKMAN, S. (2001). "Long-term effects of early intervention: Turkish low-income mothers and children". *Journal of Applied Developmental Psychology*, 22, 333-361.
- KAĞITÇIBAŞI, Ç., SUNAR, D. VE BEKMAN, S. VE CEMALCILAR, Z. (2005). "Erken Müdahalenin Erişkinlikte Süren Etkileri: Erken Destek Projesinin İkinci Takip Aşamasının Ön Bulguları". AÇEV, Nisan 2005.
- KAĞITÇIBAŞI, Ç. (2010) "Benlik, Aile ve İnsan gelişimi-Kültürel Psikoloji" Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul
- KAHVECI, H (2001). "Yardım Arama Davranışları ile Fatalistik Düşünce ve Beş Faktör Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişki, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- KAKAR,S.(1978) “ The Inner World: A Psychoanalytic Study of Childhood and Society in India” Oxford University Press
- KALAYCI, S. (2006). SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri, Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- KAO, John (1989) “Entrepreneurship, Creativity & Organization” New Jersey
- KARALAR, Rıdvan; (2001), Genel İşletme, AÖF Yayınları, Eskişehir.
- KNIGHT, F.H. (1921) “Risk, Uncertainty and Profit” Boston, Newyork Houghton Mifflin Company
- KOH H. C. (1996). “Testing hypotheses of Entrepreneurial Characteristics: A Study of Hong Kong” MBA Students” Journal of Managerial Psychology, 11, 3, 12-25.
- KÖK, Sabahat (2007) “Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler ve Kadın Girişimciliği” Denizli Ticaret Odası Ekonomik Araştırma Serisi No:1
- KÖKNEL, O. (1984,1997). “Kişilik” İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- KURATKO, Donald F., HODGETTS, Richard M. (2001) “Entrepreneurship: Theory, Process and Practice”
- KUTANİS R. Özen, ALPARSLAN S., (2006) “Girişimci ve Yönetici Kadınların Profilleri Farklı Mıdır?,” Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 8/2: 139-153.
- KUTANİS, R. Ö., BAYRAKTAROĞLU, S. (2006). “Girişimcilik Eğilim ve Tecrübesinde Psikolojik Özellikler Önemli mi?”, 14. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Tebliği, 389-95.
- KUVAN Hakan (2007) “Türk Girişimcilerinin Yaşam ve Çalışma Değerleri: Malatyalı Girişimciler Üzerine Bir Araştırma” Doktora tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta
- KUZGUN, Y. (1972). “Anababa tutumlarının kendini gerçekleştirme düzeyine etkisi.” Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

- LACHMAN, R., (1980) "Toward Measurement of Entrepreneurial Tendencies", *Management International Review*, 20, 108-16.
- LAMBORN, S. D. AND STEINBERG, L. (1993). Emotional autonomy redux: revisiting Ryan and Lynch. *Child Development*, 64, 483-499.
- LAMBORN, S. D., MOUNTS, N. S., STEINBERG, L., AND DORNBUSCH, S. M. (1991). Patterns of competence and adjustment among adolescents from authoritative, authoritarian, indulgent, and neglectful families. *Child Development*, 62, 1049–1065.
- LECOMPTE, G., LECOMPTE, A. VE ÖZER, S.A. (1978). Üç sosyo-ekonomik düzeyde, Ankara’lı annelerin çocuk yetiştirme tutumları: Bir ölçek uyarlaması. *Psikoloji Dergisi*, 1(1), 5-9.
- LI-FANG Z. (2002) "Thinking Styles and the Big Five Personality Traits", *Educational Psychology*, Vol 1:No:1
- LOCKWOOD, Nancy; (2004), "The glass ceiling: domestic and international perspectives", www.findarticles.com/p/articles/mi_m3495/is_6_49/ai_n6099202, Erişim Tarihi: 24.10.05.
- LUTHANS, F. (1995). "Organizational behavior" (7th ed.). New York: McGraw-Hill.
- MACDONALD, K. (1995). "Evolution, The Five-Factor Model, and Levels of Personality." *Journal of Personality*, 63, 525–567.
- MACCOBY, E. E., AND MARTIN, J. A. (1983). "Socialization in the context of the family: Parent- child interaction". In P. H. Mussen (Ed.) & E. M. Hetherington (Vol. Ed.), *Handbook of child psychology: Vol. 4. Socialization, personality, and social development* (4th ed., pp. 1-101). New York: Wiley.
- MARSHALL, A. (1994) "Principles of economics" (9th ed.). London: Macmillan and Co.
- MCADAMS, D. P. (1997). "The five-factor model in personality: A critical appraisal". *Journal of Personality*, 60, 329-361.
- MCCLELLAND, D.C. (1971) "The Achieving Society", Van Nostrand, New York, NY.

- MCCRAE, R. R., & COSTA, P. T., JR. (1991). "Adding Liebe Und Arbeit: The Full Five-Factor Model And Well-Being." *Personality and Social Psychology Bulletin*, 17, 227-232.
- MCCRAE, R. R., & COSTA, P. T., JR. (1995). "Trait Explanations in Personality Psychology." *European Journal of Personality*, 9, 231-252.
- MCCRAE, R.R., & JOHN, O.P. (1992). "An Introduction to The Five-Factor Model And Its Applications." *Journal of Personality*, 60, 175-215.
- METİN CAMGÖZ, S. (2009) "Kişilik Özellikleri ile Finansal Performans Arasındaki İlişkiler: A Tipi Yatırım Fonu Yöneticileri Üzerinde Bir Değerlendirme" Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi
- MEYDAN, Cem Harun; ŞEŞEN, Harun (2011) "Yapısal Eşitlik Modellemesi AMOS Uygulamaları" Detay Yayıncılık
- MIZRAKÇI, Ş. (1994) "Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarına Etki Eden Faktörler: Demografik Özellikleri, Kendi Yetiştiriliş Tarzları, Çocuk Gelişimine İlişkin Bilgi Düzeyleri Ve Çocuğun Mizacına İlişkin Algıları" Ege Üniversitesi, İzmir.
- MORRIS, H.M. (1994), "Fostering Corporate Entrepreneurship: Cross Cultural Comparisons of the Importance of Individualism versus Collectivism", *Journal Of International Business Studies*, ss.25-31
- MORRISON, Alison (2000), "Entrepreneurship: What Triggers It?", *International Journal Of Entrepreneurial Behavior and Research*, 6(2), ss. 59-71.
- MÜFTÜOĞLU, M. Tamer, DURUKAN, Tülin ve bask. (2003), "Girişimciler İçin İşletme Yönetimi", Gazi Yayınevi, Ankara.
- MÜFTÜOĞLU, M. Tamer ve DURUKAN, Tülin; (2004), "Girişimcilik ve KOBİ'ler", Gazi Yayınevi, Ankara.
- NAYIR D. Z. (2008), "İşi ve Ailesi Arasındaki Kadın: Tekstil ve Bilgi İşlem Girişimcilerinin Rol Çatışmasına Getirdikleri Çözüm Stratejileri", *Ege Akademik Bakış*, 8 (2)

- NEUMAN, G. A., & WRIGHT, J. (1999). "Team Effectiveness: Beyond Skills and Cognitive Ability" *Journal of Applied Psychology*, 84: 376-389.
- NORMAN, W. T. (1963). "Toward an Adequate Taxonomy of Personality Attributes: Replicated Factor Structure in Peer Nomination Personality Ratings" *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 66, 574-583.
- O'BRIEN TB, DELONGIS A (1996). "The interactional context of problememotion-, and relationship-focused coping: the role of the big five personality factors." *J. Pers.*, 64: 775-813.
- ÖMEROĞLU, F. (1996). "Okulöncesi dönemde çocuğun terbiyesinde annenin rolü ve annelerin çocuk yetiştirme tutumları" Marmara Üniversitesi, İzmir.
- ÖZDEMİR, A. (2009). "A study on the effectiveness of mother training on mothers. Master of Arts in Educational Sciences." İstanbul: Boğaziçi University.
- ÖZGENER, Şevki (2003), "Girişimcilikte Stratejik Bir Yaklaşım: Teknoloji İnkübatörleri," 11. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı (Afyon).
- ÖZKALP E. (1991) "Psikolojiye Giriş Dersleri" Eskişehir, Eylül Yayınları
- ÖZKUL, G. (2007), "Kapitalist Sistemin Sürükleyici Aktörleri: Ekonomik Teoride Girişimciler," *S.D.Ü.İ.İ.B.F.Dergisi*, 12/3: 343-366.
- ÖZTÜRK, İ. (2008) "Girişimcilik Raporu" İktisadi Girişim ve İş Ahlakı Dergisi (İĞİAD)
- PERVIN, L. A., & JOHN, O. P. (1997). "Personality: Theory and research" New York: John Wiley and Sons.
- PETERSON, G.W., ROLLINS, B.C., AND THOMAS, D.L. (1985). "Parental influence and adolescent conformity: Compliance and internalization." *Youth and Society*, 16, 297-420.
- RUDY, D., AND GRUSEC, J. E. (2001). "Correlates of authoritarian parenting in individualist and collectivist cultures and implications for understanding the transmission of values." *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32, 202-212.

- SALGADO, J., F., VISWESVARAN, C., ÖNEŞ, D. S. (2001). "Predictors used for personnel selection: An overview of constructs, methods and techniques." In N. Anderson, D.D. Ones, H. K. Sinangir, & Viswesvaran (Eds.), *Handbook of Industrial Work and Organizational Psychology*, (Vol. 1, pp.165-199). London, SAGE Publication.
- SAVAŞ, Vural Fuat (1997), "İktisat'ın Tarihi", Ankara, Liberal Düşünce Topluluğu Yayınları: 10
- SAY, J. B. (1845). "A Treatise on Political Economy", Philadelphia: Grigg & Elliot.
- SCHUMPETER, J. A. (1934) "The Theory of Economic Development", Cambridge, Mass.: Har Uni Press.
- SCHUMPETER, Joseph, A (1951), "Capitalism, Socialism and Democracy" , London, Fourth Edition, George Allen & Unwin Ltd.
- SCOTT Joan W. (2007) "Toplumsal Cinsiyet: Faydalı Bir Tarihsel Analiz Kategorisi", Aykut Tunç Kılıç (çev.), 1. Baskı, İstanbul: Agora Kitaplığı
- SEIBERT, S.E.ve KRAIMER, M.L., (2001). "The Five-Factor Model of Personality and Career Success" *Journal of Vocational Behavior*, 58: 1–21.
- SELENGİL, T.S. (2004). "Motivasyon Yönelimleri ve Rol Uyumsuzluğu Değişenlerinin Kişilik ile İş Performansı Arasındaki İlişki Üzerindeki Etkileri." Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul
- SHANE, S. VE VENKATARAMAN, S., (2000). "The Promise of Entrepreneurship as a Field of Research". *Academy of Management Journal*, 25(1): 217-
- SHANE, S., (2003). "A General Theory of Entrepreneurship: The Individual Opportunity Nexus". Northhampton, MA: Edward Elgar Press.
- SHEN HC, CHENG Y, TSAI PJ, LEE S, GUO YL (2005). "Occupational Stress in Nurses Psychiatric Institutions in Taiwan" *J. Occup. Health*, 47: 218-225.

- SIMON, M., HOUGHTON, S.M., VE AQUINO, K. (1999). "Cognitive Biases, Risk Perception, and Venture Formation: How Individuals Decide to Start Companies", *Journal of Business Venturing*, 15: 113–134.
- SMITH, P.B., BOND, M.H. AND KAĞITÇIBAŞI, Ç. (2006). "Understanding Social Psychology Across Cultures: Living and Working in a Changing World". London:Sage.
- SOMER, O. (1998). "Türkçe'de Kişilik Özelliği Tanımlayan Sıfatların Yapısı ve Beş Faktör Modeli." *Türk Psikoloji Dergisi*, 13, 17-32.
- SOYSAL, Abdullah (2007) "Türkiye'de Kadın Girişimciler: Engeller ve Fırsatlar Bağlamında Bir Değerlendirme" *K.Ü.İ.İ.B.F Dergisi*
- STEINBERG, L., and SILVERBERG, S. B. (1986). The vicissitudes of autonomy in early adolescence." *Child Development*, 57, 841-851.
- STEINBERG, L., ELMEN, J., and MOUNTS, N. (1989). Authoritative parenting, psychosocial maturity, and academic success among adolescents. *Child Development*, 60, 1424-1436.
- STEINBERG, L., DORNBUSCH, S. M., AND BROWN, B. (1992). Ethnic differences in academic achievement. *American Psychologist*, 47, 723-729.
- STEINBERG, L., MOUNTS, N. S., LAMBORN, S. D., AND DORNBUSCH, S. M. (1991). Authoritative parenting and adolescent adjustment across varied ecological niches. *Journal of Research on Adolescence*, 1, 19–36.
- STEINBERG, L., S.D. LAMBORN, N. DARLING, N. MOUNTS, AND S.M. DORNBUSCH. (1994). Overtime in adjustment and competence among adolescents from Authoritative, Authoritarian, Indulgent, and Neglectful families. *Child Development*, 65, 754-770.
- SUNAR, İlkay (1974) "State and Society in the Politics of Turkey's Development", Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1974, 5-8.
- SUMER, Nebi (2000) "Yapısal Eşitlik Modelleri: Temel Kavramlar ve Örnek Uygulamalar" *Türk Psikoloji Yazıları* 3(6) 49-74

- SUMER, Nebi & GUNGOR Derya, (1999) “Çocuk Yetiştirme Stilllerinin Bağlanma Stilleri, Benlik Değerlendirmeleri ve Yakın İlişkiler Üzerindeki Etkisi”, Türk Psikoloji Dergisi, 14(44); s:35-58
- ŞİMŞEK Şerif, AKGEMCI Tahir, ÇELİK Adnan. (2003), “Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış”, B.3.,İstanbul: Adım Matbaacılık.
- ŞİMŞEK, Ö.F (2007) “Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş LISREL Uygulamaları” Ankara Ekinoks Yayınları
- TABACHNICK, B.G., & FIDELL, L. S. (2001). “Using Multivariate Statistics.” Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.
- TAN, Z.S. (2006), “Tarihi Akış İçinde Kastamonu Kadın Girişimciliği” Atatürk Üniversitesi 14.Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı, Erzurum
- T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, (2000)
- TEKİN, Mahmut (2004) “ Girişimcilik ve Küçük İşletme Yöneticiliği” 4.Baskı, Ankara
- TEKİN, Mahmut ve ÇİÇEK, Ercan (2005), “Bilgi Çağında Bilgi Toplumu ve Bilgi Ekonomisi”, http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl/_gos.php?nt=149_ftn 17.
- TEMİZARABACI YILDIRMAZ, Yasemin (2005) “Ütopyanın Kadınları, Kadınların Ütopyası” 1. Baskı. İstanbul: Sel Yayıncılık
- TINAR, M. Y. (1999) “Çalışma Yaşamı ve Kişilik” Mercek Dergisi, MESS, 14, 43.
- TİTİZ, Tınaz (1994), Girişimcilik (İstanbul: İnkılap Yayınevi).
- TOP, S. (2006), “Girişimcilik Keşif Süreci”, Beta Yayınları, İstanbul.
- TUTAR,H. ve KÜÇÜK O. (2003) “Girişimcilik ve Küçük İşletme Yönetimi” Seçkin Yayıncılık, Ankara

- TÜRKEL, Asuman, Uluçınar; (1992), İşletme Yöneticilerinin Davranışlarına Yön Veren Hakim Kişilik Faktörleri İle Yönetimsel Davranış Arasındaki İlişkiler ve Uygulama, Marmara Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Döner Sermaye İşl. Matbaası, İstanbul.
- TÜRKOĞLU, F (2007) “Kadın Girişimciler”
- TÜSİAD (2002), “Türkiye’de Girişimcilik” Ankara: TÜSİAD Yayınları.
- ULAŞ, D. (2006), “Franchising Sisteminin Girişimcilik Açısından Değerlendirilmesi,” G.Ü.İ.İ.B.F.Dergisi, 8/ 3: 133-151.
- UYGUN, Naim (2008) “Girişimcilik” Açıköğretim Ders Notları
- VON DER LIPPE, A. L. (1999). The impact of maternal schooling and occupation and childrearing attitudes and behaviours in low income neighbourhoods in Cairo, Egypt. *International Journal of Behavioral Development*, 23(3), 703-729.
- WANG, C. H. C., and PHINNEY, J. S. (1998). Differences in child rearing attitudes between immigrant Chinese mothers and Anglo-American mothers. *Early Development and Parenting*, 7(4), 181-189.
- WANG, Clement K. ve Poh-Kam WONG, (2004), “Entrepreneurial interest of university students in Singapore”, *Technovation*, 24, pp. 163–172
- YALKIN, S., (1993), “Türkiye Esnaf-Sanatkâr Küçük İşletmeler Kesimi ve Örgütlenmesi” Kadını Girişimciliğe Özendirme ve Destekleme Paneli, Devlet Bakanlığı Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Eğitim Serisi Yayın No: 74, Ankara,
- YANBASTI G. (1990). “Kişilik Kuramları” .İzmir: Ege Üniv.Edebiyat Fak. Yayını No:53.
- YAVUZER, H. (2001). “Yaygın ana-baba tutumları, ana-baba okulu” (9. Basım). Ankara: Remzi Kitabevi
- YEŞİLAY, R. Barış (2001) “Girişimcilik Perspektifinden Türkiye’nin Yapısal Analizi”
- YETİM, Nalan (2008), “Sosyal Sermaye Olarak Kadın Girişimciler: Mersin Örneği,” eab.ege.edu.tr/pdf/2_2/C2-S2-%20M8.pdf (İndirilme Tarihi: 04.11.2008).

- YILDIRIM H. (2003). "Empati ile Beş Faktör Kişilik Modeli Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", Karadeniz Teknik Üniv. SBE., Trabzon
- YILMAZ, A. (1999). "Çocuk yetiştirme tutumları: Kuramsal yaklaşımlar ve görgül çalışmalar." Türk Psikoloji Yazıları, 3, 99-118.
- YILMAZ, A. (2000). "Anne-baba tutum ölçeğinin güvenirlik ve geçerlik çalışması." Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi, 7(3), 160-172.
- ZHAO,Fang (2005) "Exploring the Synergy Between Entrepreneurship and Innovation"
International Journal of Entrepreneurial Behavior& Research Vol: 11 No:1 25-41

EK.1 ARAŞTIRMADA KULLANILAN ANKET FORMU

Sayın Katılımcı,

Aşağıda, anneniz ile ilişkileriniz hakkında cümleler verilmiştir. Sizden istenen, **çocukluğunuzu ve genel olarak annenizle ilişkinizi düşünerek** her bir cümlenin **sizin için** ne derece doğru olduğunu ilgili yeri işaretleyerek belirtmenizdir. Hiçbir maddenin doğru veya yanlış cevabı yoktur. Önemli olan her cümle ile ilgili olarak kendi durumunuzu doğru bir şekilde yansıtmaktır. Annenizi kaybetmişseniz yetişmenizde en çok katkısı olan kişiyi göz önüne alınız.

	A N N E M				
	hiç doğru değil (1)	Doğru değil (2)	kısmen doğru (3)	doğru (4)	çok doğru (5)
1. Benimle sık sık rahatlatıcı bir şekilde konuşurdu					
2. Her davranışımı sıkı sıkıya kontrol etmek isterdi					
3. Nasıl davranacağım ya da ne yapacağım konusunda bana hep yararlı fikirler vermiştir					
4. Onun istediği hayatı yaşamam konusunda hep ısrarlı olmuştur /					
5. Sorunlarım olduğunda onları daha açık bir şekilde görmemde hep yardımcı olmuştur					
6. Arkadaşlarımla ilişkilerime çok karışırdı					
7. Sorunlarımı çözmemde destek olurdu					
8. Onunkinden farklı bir görüşe sahip olmama genellikle tahammül edememiştir					
9. Sevgi ve yakınlığına her zaman güvenmişimdir					
10. Kurallarına aykırı davrandığımda beni kolaylıkla affetmezdi					
11. Hiçbir zaman fazla yakın bir ilişkimiz olmadı					
12. Ne zaman, ne yapmam gerektiği konusunda talimat verirdi					
13. Bir problemim olduğunda ona anlatmaktansa, kendime saklamayı tercih ederdim					
14. Geç saatlere kadar oturmama izin vermezdi					
15. Onunla birbirimize çok bağlıydık					
16. Arkadaşlarımla geç saate kadar dışarıda kalmama izin vermezdi					
17. Onun düşüncelerine ters gelen bir şey yaptığımda suçlamazdı					
18. Boş zamanlarımı nasıl değerlendireceğime karışırdı					
19. Bir sorunum olduğunda bunu hemen anlardı					
20. Hangi saatte hangi arkadaşımı buluşacağımı bilmek isterdi					
21. Hiçbir zaman benim ne hissettiğimle veya ne düşündüğümle gerçekten ilgilenmedi.					
22. Arkadaşlarımla dışarı çıkmama nadiren izin verirdi					

Aşağıda sizi kısmen tanımlayan (ya da pek tanımlayamayan) bir takım özellikler sunulmaktadır. Örneğin, başkaları ile zaman geçirmekten hoşlanan birisi olduğunuzu düşünüyor musunuz? Lütfen aşağıda verilen özelliklerin sizi ne oranda yansıttığını ya da yansıtmadığını belirtmek için sizi en iyi tanımlayan rakamı her bir özelliğin yanına yazınız.

1 = Hiç katılmıyorum

2 = Biraz katılmıyorum

3 = Ne katılıyorum ne de katılmıyorum (kararsızım)

4 = Biraz katılıyorum

5 = Tamamen katılıyorum

Kendimi ..... biri olarak görüyorum

☐ 1. Konuşkan	☐ 23. Tembel olma eğiliminde olan
☐ 2. Başkalarında hata arayan	☐ 24. Duygusal olarak dengeli, kolayca keyfi kaçmayan
☐ 3. İşini tam yapan	☐ 25. Keşfeden, icat eden
☐ 4. Bunalımlı, melankolik	☐ 26. Atılgan bir kişiliğe sahip
☐ 5. Orijinal, yeni görüşler ortaya koyan	☐ 27. Soğuk ve mesafeli olabilen
☐ 6. Ketum/vakur	☐ 28. Görevi tamamlanıncaya kadar sebat edebilen
☐ 7. Yardımsever ve çıkarıcı olmayan	☐ 29. Dakikası dakikasına uymayan
☐ 8. Biraz umursamaz	☐ 30. Sanata ve estetik değerlere önem veren
☐ 9. Rahat, stresle kolay baş eden	☐ 31. Bazen utangaç, çekingen olan
☐ 10. Çok değişik konuları merak eden	☐ 32. Hemen hemen herkese karşı saygılı ve nazik olan
☐ 11. Enerji dolu	☐ 33. İşleri verimli yapan
☐ 12. Başkalarıyla sürekli didişen	☐ 34. Gergin ortamlarda sakin kalabilen
☐ 13. Güvenilir bir çalışan	☐ 35. Rutin işleri yapmayı tercih eden
☐ 14. Gergin olabilen	☐ 36. Sosyal, girişken
☐ 15. Maharetli, derin düşünen	☐ 37. Bazen başkalarına kaba davranabilen
☐ 16. Heyecan yaratabilen	☐ 38. Planlar yapan ve bunları takip eden
☐ 17. Affedici bir yapıya sahip	☐ 39. Kolayca sinirlenen
☐ 18. Dağınık olma eğiliminde	☐ 40. Düşünmeyi seven, fikirler geliştirebilen
☐ 19. Çok endişelenen	☐ 41. Sanata ilgisi çok az olan
☐ 20. Hayal gücü yüksek	☐ 42. Başkalarıyla işbirliği yapmayı seven
☐ 21. Sessiz bir yapıda	☐ 43. Kolaylıkla dikkati dağılan
☐ 22. Genellikle başkalarına güvenen	☐ 44. Sanat, müzik ve edebiyatta çok bilgili

Aşağıda, babanız ile ilişkileriniz hakkında cümleler verilmiştir. Sizden istenen, **çocukluğunuzu ve genel olarak babanızla ilişkinizi düşünerek** her bir cümlenin **sizin için** ne derece doğru olduğunu ilgili yeri işaretleyerek belirtmenizdir. Hiçbir maddenin doğru veya yanlış cevabı yoktur. Önemli olan her cümle ile ilgili olarak kendi durumunuzu doğru bir şekilde yansıtmaktır. Babanızı kaybetmişseniz yetişmenizde en çok katkısı olan kişiyi göz önüne alınız.

	BABAM				
	hiç doğru değil (1)	Doğru değil (2)	kısmen doğru (3)	doğru (4)	çok doğru (5)
1. Benimle sık sık rahatlatıcı bir şekilde konuşurdu					
2. Her davranışımı sıkı sıkıya kontrol etmek isterdi					
3. Nasıl davranacağım ya da ne yapacağım konusunda bana hep yararlı fikirler vermiştir					
4. Onun istediği hayatı yaşamam konusunda hep ısrarlı olmuştur					
5. Sorunlarım olduğunda onları daha açık bir şekilde görmemde hep yardımcı olmuştur					
6. Arkadaşlarımla ilişkilerime çok karıştırdı					
7. Sorunlarımı çözmemde destek olurdu					
8. Onunkinden farklı bir görüşe sahip olmama genellikle tahammül edememiştir					
9. Sevgi ve yakınlığına her zaman güvenmişimdir					
10. Kurallarına aykırı davrandığımda beni kolaylıkla affetmezdi					
11. Hiçbir zaman fazla yakın bir ilişkimiz olmadı.					
12. Ne zaman, ne yapmam gerektiği konusunda talimat verirdi					
13. Bir problemim olduğunda ona anlatmaktansa, kendime saklamayı tercih ederdim.					
14. Geç saatlere kadar oturmama izin vermezdi					
15. Onunla birbirimize çok bağlıydık					
16. Arkadaşlarımla geç saate kadar dışarıda kalmama izin vermezdi					
17. Onun düşüncelerine ters gelen bir şey yaptığımda suçlamazdı					
18. Boş zamanlarımı nasıl değerlendireceğime karıştırdı					
19. Bir sorunum olduğunda bunu hemen anlardı					
20. Hangi saatte hangi arkadaşımı buluşacağımı bilmek isterdi					
21. Hiçbir zaman benim ne hissettiğimle veya ne düşündüğümle gerçekten ilgilenmedi.					
22. Arkadaşlarımla dışarı çıkmama nadiren izin verirdi					

1. Yaşınız

2. Eğitim Durumunuz:

- İlkokul
- Ortaokul
- Lise veya Dengi
- Yüksekokul
- Üniversite
- Yüksek Lisans
- Doktora

3. Babanızın Eğitim Durumu:

- İlkokul
- Ortaokul
- Lise veya Dengi
- Üniversite veya yüksekokul
- Yüksek Lisans veya doktora

4. Babanızın Mesleği

5. Annenizin Eğitim Durumu:

- İlkokul
- Ortaokul
- Lise veya Dengi
- Üniversite veya yüksekokul
- Yüksek Lisans veya doktora

6. Annenizin Mesleği

7. Yetiştirme Yeri:

- Köy
- Kasaba
- Küçük Vilayet
- Büyük Kent

8. Ailenizde Girişimci Var Mı?

- Var
- Yok

9. Varsa, Yakınlık Derecesi

10. İşletmenizin/Çalıştığınız Kurumun Bulunduğu Şehir